

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

1989. 1–2. január–június

MAGYAR MADÁRTANI EGYESÜLET
1121 BUDAPEST
Költő u. 21.

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

MINDEN

GÉPJÁRMŰVEZETŐNEK
jó utazást kíván

a

Bakony Művek

Bakony Fém-és Elektromoskészülék Művek

8201 Veszprém Pf:78.

Telefon: 24 022 , Telex: 3-22-22

Mintabolt: 1073 Budapest, Kertész u. 40.

'89

**IRJON, AGITÁLJON, TARTSON ELŐADÁSOKAT
A BÜBOSBANKA VÉDELME ÉRDEKÉBEN!**

Ha Egyesületünk minden tagja csupán egyszer tesz valamit is ez évben a búbosbanka védelméért, máris felbecsülhetetlen segítséget kapott a magyar állomány!

GABONAIPAR A KÖRNYEZETVÉDELEMÉRT

Vállalatunk a gyártásnál, a háztartásban és a felhasználásnál
keletkező

POLIETILÉN ÉS POLIPROPILÉN HULLADÉKOT
FELVÁSÁROLJA

ÓVJUK KÖZÖSEN KÖRNYEZETUNK TISZTASÁGÁT!

Veszprém, Pápai u. 37.
Telefon: 80/21 633

Együtműködésünk a Világ Természetvédelmi Alapítvánnyal (World Wild Fund For Nature, WWF)

Néhány hónapos előkészítő munka és egyeztető tárgyalás után 1986 januárjában Egyesületünk együttműködési szerződést kötött a WWF-el. Az együttműködés két évre szólt és két fő témához kapcsolódott. Vállaltuk, hogy a korábbi években megkezdett ragadozómadárvédelmi – főleg kerecsenvédelmi –, valamint a kékcsőrű réce (*Oxyura leucocephala*) visszatelepítési programot nagyobb lendülettel folytatjuk és e fajok megmentése ill. visszatelepítése érdekében kiemelten foglalkozunk ezekkel a témákkal. Ehhez a munkához pedig a WWF anyagi támogatást és technikai segítséget biztosított. A munkát Haraszthy László irányította, a helyszíni feladatokat Bagyura János és Molnár László tagtársaink – egyesületi alkalmazottak – szervezték. A terepi munkában több száz tagtársunk vett részt, kiknek önzetlen munkája eredményeként a második év végén készített beszámolónkban több konkrét és eredményes tevékenységről adhattunk számot. Így a kerecsenfészkek rendszeres őrzése és ellenőrzése következtében a hazai állomány megerősödött. Számos technikai beavatkozással pedig (műfészkek kihelyezés, lakott fészkek megerősítése, adaptáció, stb.) több fészkekaljat sikerült megmenteni, illetve kirepíteni. A kékcsőrű réce visszatelepítési program keretében pedig ezen időszak alatt befejeztük a telep építését, felneveltük a törzsállományt és elkezdődhetett a madarak szabadon engedése eredeti élőhelyükön. Munkánkat a WWF svájci központjában eredményesnek értékelték és így lehetőség nyílt további – az 1988-as évre szóló együttműködés folytatására.

A nemzetközi követelményeknek is megfelelő munkánk eredményességén felbuzdulva az előző program folytatása mellett 1987-ben kértük, hogy további két nagyobb lélegzetű programhoz is adjon anyagi és erkölcsi támogatást a WWF. Kérelmünk elbírálása érdekében H. Jungius úr a WWF nemzetközi direktora 1988 nyarán Egyesületünkhöz látogatott. Részletes tájékoztató és helyszíni szemle után Jungius úr úgy nyilatkozott, hogy a WWF továbbra is támogatja tervünket.

A két program – amely 1989 tavaszán indul – az alábbi, amelyet azért is teszünk közzé a Tájékoztatóban, hogy egyrészt felhívjuk kedves tagtársaink figyelmét ezek fontosságára, másrészt, hogy kérjük szíves közreműködésüket.

Artéri erdők védelme Magyarországon

Előzetes tájékozódásunk szerint napjainkban Európa egyik legfontosabb természetvédelmi kérdésköre a folyókmenti élőhelyek fenntartása, megmentése. A WWF mellett a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács (ICBP), az UNESCO és számos nemzeti természetvédelmi szervezet kiemelten foglalkozik ezekkel a területekkel. Ugyanakkor a nyugat-európai országokban éppen a folyószabályozások, az intenzív mezőgazdasági tevékenység, valamint vízlépcső építések kapcsán ezek az értékes területek minimálisra zsugorodtak. Magyarországon részint a Duna és a Tisza, valamint ezek mellékfolyói mentén szép számmal található eredeti, illetőleg a múlt században végzett folyószabályozások után kialakult másodlagos, de legalább olyan értékes területek. A program célja: feltárni a még értékes területeket, különös tekintettel azokra, amelyek nem állnak védelem alatt, ill. nem szerepelnek a természetvédelmi fejlesztési tervben.

- Megismerni az itt fellelhető botanikai és zoológiai értékeket.
- Részletesen egyeztetni ezen területek további sorsát a gazdálkodókkal és az érintett hatóságokkal annak érdekében, hogy a legértékesebbeket – eredeti formában – fenn lehessen tartani.
- Széleskörű propagandát kifejteni a tagság és a lakosság körében annak érdekében, hogy működjenek közre a nagyszabású feladat eredményes megoldásában.
- Jogi védelmet biztosítani a legértékesebb területeknek.

Füves pusztai élőhelyek védelme Magyarországon

Hazánk alföldjein megmaradt pusztai élőhelyek megmentése, az ott élő növény- és állatvilág megvédése és az ehhez kapcsolódó építészeti és népi hagyományok megőrzése itt a fő cél. A ma már csak foltszerűen és meglehetősen kis területen meglévő füves puszták rendkívül értékesek nemzetközi viszonylatban is. Az

itt lévő egyedülálló értékek és a magyar puszták iránt mutatkozó nemzetközi érdeklődés egyaránt arra kötelez bennünket, hogy e téren konkrét és tervszerű intézkedéseket tegyünk.

A puszták védelmi programja hasonló az ártéri erdőknél felsoroltakkal.

Mindkét programot – természetesen a WWF támogatásával – első lépésben 1989–1991-es évekre tervezzük. A munkák irányítására megfelelő szakembert kívánunk alkalmazni Egyesületünk központjában, és természetesen számítunk minden olyan tagtársunk támogatására és segítségére, akiket ezek a témák érdekelnek és akik területileg illetékesek.

Kállay György

MADÁRVÉDELEM

Ujabb adatok az uhu (*Bubo bubo*) magyarországi táplálkozásáról

Bevezetés

Az uhu Magyarországon a kipusztulás szélén áll. Állománya 10 pár körül mozog. 1985-ben az állomány megmentésére munkacsoport alakult.

Célunk az állomány növelése, ill. újabb hegységekbe való vissza-telepítése. Ehhez az NSZK-beli Uhuvédelmi Csoport nyújt segítséget. Az aktív védelmi tevékenység közben elengedhetetlenül folyik a táplálkozási viszonyok folyamatos vizsgálata. A fészkelőhelyek, ill. a fészkelőüregek ellenőrzése során folyamatosan összegyűjtöttük a köpeteket, táplálékmaradványokat. Ezek feldolgozásával a korábban megkezdett vizsgálatot (Harszthy, 1984) kívánjuk folytatni.

Eredmények

Jelen munkánkban csak olyan fészkelőhelyek adatai szerepelnek, ahol jelenleg is költ uhu. A gyűjtött minták többsége a költőüregből, párkányról származik, így feltételezhető, hogy a zsákmányállatok legnagyobb részét a fiókák fogyasztották el.

Az újabb adatok pontosabbá teszik ismereteinket, de sajnos még mindig csak a költési időszakról tudunk adatokat szolgáltatni. A fészkelőhelyenként közölt adatok 1984–1986 években gyűjtött mintákból származnak.

Ujabb vizsgálataink alapján megállapíthatjuk, hogy az uhu táplálékában a hörcsög a legjelentősebb állatfaj.

Figyelemreméltó a hörcsög, patkány és sün aránya. Megállapítható, hogy ahol a hörcsög, ill. a hörcsög és a patkány együt-

tesen kellő mennyiségben él a fészkelőhely közelében, ott a sün jelentéktelen szerepet játszik (2., 3., 5., 6., 7. táblázat), ugyanakkor, ahol az előbbi két faj hiányzik, ill. csak kisebb mennyiségben van jelen, ott a sün aránya emelkedik (1. sz. táblázat). Jelen beszámolóink folytatása a Puszta 2/11. (1984) adatok az uhu magyarországi táplálkozás viszonyainak ismeretéhez című dolgozatnak.

Köszönetet mondunk Firmánszky Gábornak, Pleszkó Zsoltnak és Borza Nándornak az anyaggyűjtésben nyújtott segítségért és Dr. Jánossy Dénesnek a madáranyag határozásáért.

1. táblázat

M á t r a

Lucanus cervus	1
Perdix perdix	2
Ph.colchicus	1
Columba sp.	4
Picus viridis	1
Garrulus glandarius	1
Erinaceus europaeus	7
Talpa europaeus	1
Lepus europaeus	3
Glis glis	1
Cricetus cricetus	2
Articola terrestris	1
Microtus arvalis	9
Apodemus sp.	3
Rattus norvegicus	2
Ö s s z e s e n :	39

2. táblázat

Z e m p l é n I.

C. frugilegus	5
Columba sp.	4
A. otus	2
A. platyrhynchos	1
P. perdix	1
Ch. dubius	1
T. philomelos	1
C. cricetus	14
R. norvegicus	9
L. europaeus	5
E. europaeus	3
M. arvalis	3
Apodemus sp.	3
A. terrestris	2
A. agrarius	2
G. glis	2

3. táblázat

Z e m p l é n II.

Lucanus cervus	2
Columba sp.	24
P. perdix	2
Ph.colchicus	1
A. platyrhynchos	1
Alauda, Galerida	1
C. frugilegus	1
Cricetus cricetus	85
Rattus norvegicus	8
Microtus arvalis	7
Erinaceus europaeus	4
Apodemus sp.	3
L. europaeus	2
A. agrarius	1

5. táblázat

Z e m p l é n IV.

Columba	7
A. gentilis	2
A. crecca	1
P. perdix	1
A. noctua	1
C. cornix	1
P. pica	1
Turdus sp.	1
C. cricetus	13
E. europaeus	3
R. norvegicus	3
A. terrestris	2
S. vulgaris	1
C. citellus	1

4. táblázat

Z e m p l é n III.

Lucanus cervus	1
Ph. colchicus	5
Corvus sp.	3
Coturnix coturnix	1
Fulica atra	1
Asio otus	1
Garrulus glandarius	1
Turdus philomelos	1
Erinaceus europaeus	17
L. europaeus	3
Cricetus cricetus	3
M. arvalis	1
Apodemus sp.	1
Rattus norvegicus	1

6. táblázat

Z e m p l é n V.

F. atra	2
L. ridibundus	2
T. philomelos	2
Ph. colchicus	1
Columba sp.	1
Asio otus	1
C. cricetus	9
L. europaeus	3
R. norvegicus	3
M. nivalis	2
E. europeus	1

7. táblázat

Z e m p l é n VI.

Columba sp.	5	G. chloropus	1
Ph. colchicus	3	Tringa sp.	1
A. platyrhynchos	2	T. philomelos	1
A. querquedula	2	T. merula	1
Fulica atra	2	A. terrestris	15
P. ruficollis	1	Rattus norvegicus	13
P. cristatus	1	C. cricetus	7
Anas sp.	1	M. arvalis	1
P. perdix	1		

Haraszthy László – Márkus Ferenc – Petrovics Zoltán

„Hazám a Velencei-tó”

Környezet- és természetvédelmi, valamint környezetismereti vetélkedő a tó-környéki iskolákban működő környezetvédelmi rajok között.

A BKV-nál a Műszaki Igazgatóságon pár éve alakult a Kossa István nevét viselő brigád, melynek tagja vagyok. Már megalakulásunk idején fő szempontnak tekintettük a környezet- és természetvédelem ügyének támogatását. Ilyen gondolatoktól vezérelve létesítettünk kapcsolatot a Velencei Általános Iskolában működő Első Önálló Környezet- és Vízminőségvédelmi rajjal. Patronáló szerződés kapcsán közös kirándulások, rendezvények színesítik az éves programokat. Ennek az együttműködésnek volt köszönhető a nagyszerű „Ismerd meg a Velencei-tó és környékének madarait!” című vándorkiállítás, mely végigjárta a tó-környéki iskolákat. Több mint 3000 diák látta eddig a kiállított tablót.

A „játszva tanulás – játszva tanítás” elvét követve alapos szervező munka után 1987. október 3-án a Pákozdi Általános Iskolában „Hazám a Velencei-tó” elnevezéssel környezet-, természetvédelmi és környezetismereti vetélkedőt rendezett a brigád.

A vetélkedőn Agárd, Dinnyés, Gárdony, Pákozdi, Velence, Zichyújfalu iskoláinak környezetvédő rajából alakult 5–5 fős csapatok vettek részt.

A verseny négy részből állt. A forgatókönyvet, a kérdéseket az alábbiak szerint állítottam össze. Az első feladat-csoport kérdéseire a csapatoknak írásban kellett válaszolni. Az itt elhangzott kérdések – tekintettel arra, hogy a vetélkedő résztvevői 6–7–8 osztályos diákok voltak – felölelték Magyarország domborzati és vízrajzát, Fejér megye híresebb helységeit, kultúrtörténeti érdekességeit. A második fordulóban minden csapatból egy fő bemutatta lakóhelyüket, környezetvédő, vagy szakköri munkájukat és kötődésüket a Velencei-tóhoz. A harmadik kérdés-csoport – a válaszokat rövid gondolkodás után, szóban kellett megadni – felölelte a Velencei-tó és környékének természeti viszonyait, védett területeit, ragadozó madarait, gémféléit, hal fajait, hasznosított növényeit, fokozottan védett madárfajait. A kérdések összeállításánál arra törekedtem, hogy a kérdésekhez kapcsolódva az említett témákban tájékoztatást is adjak mielőtt magát a kérdést felteszem. Ennek során elmondásra került a nemzeti park, a tájvédelmi körzet és természetvédelmi terület pontos meghatározása és az ezzel kapcsolatos lényeges tudnivalók.

A befejező forduló TOTÓ-játék formájában az állathangok – főleg madárhang – felismerésére épült. Sikeres volt a hanganyaghoz csatoltan a Magyar Madártani Egyesület diatárából kölcsönzött látványos diák bejátszása.

A verseny végén – amíg a zsűri az írásos válaszokat értékelte – Radetzky Jenő tanár úr, a rendezvényünk díszvendége tartott rendkívül érdekes, filmvetítéssel kísért előadást az agárdi Chernel István Madárvárta életéről és a tó madárvilágáról.

Végül is minimális különbséggel az agárdi csapat győzött, míg második helyen a velencei diákok, harmadikként – megosztva a helyezést – a dinnyési és a pákozdi pájtások végeztek. A résztvevők nagy öröme a zsűri a korábbi kiírástól eltérve nemcsak az első helyezett csapatot, hanem a jó felkészülést látva a többieket is meghívta egy egésznapos buszkirándulásra. A gárdonyi Hazafias Népfront támogatásával október 10-én a vetélkedő csapatok és vezetőik részére a brigád közös kirán-

dulást rendezett. Ennek során megtekintettük Szentendre, Visegrád, valamint a Duna-kanyar nevezetességeit. A szép sikerrel zárult vetélkedő és a kellemes, jó hangulatú kirándulás megfelelő alapot adott a további együttműködés fejlesztésére, a diákok környezetvédő, természetszerető nevelésének folytatására.

Danka Dénes

Az 1984. évi gólyaszámlálás összesített eredménye

A lakott fészkek mennyisége 4831 – megközelítette az 1979. évi 4958-at. Az 1984-es esztendő csakúgy, mint az 1979. rossz gólyás év volt. Az okok összetettek. A legfontosabb negatív tényező a kedvezőtlen időjárás volt.

A számlálás eredménye 86 költőpárral kevesebb, mint 1979-ben és 688-cal több, mint 1974-ben. Az 1985-ben Walsrodéban megrendezett első Fehérgólya szimpózium tanúsága szerint hazánk az agyetlen európai ország, ahol egy mélypont után – 1974 – az állomány jelentősen emelkedni tudott. Baranya, Csongrád, Békés, Szolnok, Komárom, Somogy, Zala és Vas megyében 1974 és 1979-hez viszonyítva folyamatosan növekedett a költőpárok száma. Bács-Kiskún, Győr-Sopron és különösen Veszprém megyében kisebb a számuk, mint 1974-ben volt, Pest, Heves, Nógrád, Fejér, Tolna megyék állománya kevéssel marad el az 1979. évi mennyiségtől. Jelentősebb a csökkenés az 1979. évihez viszonyítva Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár és Borsod megyékben (92, 45, 68 párral kevesebb).. A tendencia az ország egyes területein emelkedő, másutt csökkenő, de az 1974-es mélyponthoz viszonyítva összességében emelkedő (1963: 4439, 1974: 4005, 1979: 4774, 1984: 4693). Megállapíthatjuk, hogy 1963 óta négy és ötezer költőpár között ingadozik az állomány nagysága.

A sikeresen költő párok szaporodási hányadosa 2,51 fióka/fészek. A költésben sikeres és sikertelen párok átlaga 2,05 fióka/fészek. A két érték meglehetősen nagy különbsége és az utóbbi alacsony volta szintén rossz gólyaévre utal.

A villanyoszlopokra szerelt fészektartó aljzatok, ill. az oszlopra települt gólyák száma tovább növekedett.

Az épületeken (többségüknél kéményen), fán és egyéb helyen épült fészkek száma tovább csökkent (1979-ben 2011, 906, 285, 1984-ben: 1498, 639, 192). A villanyoszlopokon megfigyelt lakott fészkek száma 1979-ben 1656, 1984-ben 2502 volt (52 %). Néhány megye területén arányuk a 60–65 %-ot is eléri. Megjegyzendő, hogy az el nem foglalt fészkek nagy része is villanyoszlopokon épült fészkek.

A felmérésben tagtársainkon kívül elsősorban a postások vettek részt. Valamennyiük munkáját e helyről is köszönöm.

Jakab Béla

Tagtársaink szíves elnézését kérjük, hogy adminisztratív hiba miatt csak jelentős késéssel közöljük a számlálás eredményét.

Szerkesztő

Az 1984. évi gólyaszámlálás összetett
eredménye

Megyék	Költőpárok	Pár nélküli gólyafészkek	Sikeresen költő párok	Sikertelenül költő párok	Párok, ahol a fiókák száma ismeretlen	100 m ² /pár	Fiókák átlagszáma sike- resen költő pároknál	Fiókák átlaga teljes állomány alapján	Kirepült fiata- lok száma
Bács-Kiskun	257	6	161	28	68	3,10	2,64	2,08	425
Pest	152	4	83	17	52	2,31	2,49	2,07	208
Csongrád	176	9	126	44	6	4,12	2,70	2,00	341
Békés	248	14	190	46	12	4,40	2,66	2,14	505
Szolnok	329	10	228	52	49	5,86	2,57	2,10	587
Hajdu-Bihar	457	11	275	64	118	7,24	2,24	1,81	615
Szabolcs	485	13	284	68	133	8,15	2,48	2,00	702
Borsod-A.-Z.	647	20	449	137	61	8,96	2,33	1,79	1053
Heves	139	4	95	24	20	3,80	2,38	1,90	226
Nógrád	78	4	63	12	3	3,06	2,46	2,07	155
Komárom	31	1	22	6	3	1,38	2,81	2,21	62
Fejér	105	4	63	21	21	2,40	2,68	2,01	169
Tolna	187	9	139	21	27	5,05	2,50	2,17	347
Baranya	251	—	198	37	16	5,70	2,54	2,14	504
Somogy	345	2	266	36	43	5,86	2,52	2,21	670
Zala	270	6	212	37	21	7,13	2,65	2,26	562
Veszprém	137	7	94	16	27	2,92	2,55	2,18	240
Győr-Sopron	155	7	116	17	22	3,86	2,60	2,27	302
Vas	244	7	179	55	10	7,31	2,72	2,08	487
Összesen:	4693	138	3243	738	712	5,04	2,51	2,05	8160

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) viszonyulása a talajtípusokhoz

E. Schüz már 1933-ban említi, hogy a fehér gólyának jobban megfelelnek a nehéz, agyagos, vízáteresztő talajok, mint a homokos, a vizet áteresztők. Hasonlóan ír róla Creutz is (1985), Homonnay pedig kiemelten említi a szikes talajok jelentőségét. Ezek a megjegyzések adták a gondolatot arra, hogy az ország talajtani leírását, a talajkörzetek részletes tárgyalását egy részletes talajtérkép segítségével összevessem a gólyapárok immár három évtizede megfigyelt fészkelőhelyeivel.

Arra a megállapításra jutottam, hogy a jó vízgazdálkodású és a vizet áteresztő talajkörzetekben a gólya csak szigetszerűen fészkel és csak ott, ahol süllyedés, erozió, defluáció, stb. hatások következtében vízzáró talajok alakulhattak ki, vagy kerültek felszínre (pl. a homok- és löszhátakon, általában a mezősegi talajokon és az erdőtalajok nagyobb részén). A vízzáró, rossz vízháztartású talajokon – mint az agyagos öntés és réti talajok, az alpokalji fakó erdőtalaj, majd a szikesedő, sőt szikes talajok – található a gólyáknak megfelelő életterek, a vizenyős laposok, nedves rétek, az időszakosan, tavasszal, nyár elején megjelenő tocsogókkal, víztükrökkel.

Természetesen továbbra is fenntartjuk a csapadékmegoszlás jelentőségét, pl. a csapadékban leggazdagabb É–ÉK, Ny–DNy-i országrészekben a csapadékbőség és a nagy, sőt legnagyobb gólya-sűrűségi értékek összefüggését. Az azonos csapadékmennyiségi, egyáltalán időjárási viszonyok mellett azonban helyileg döntő a talajtípus. Kirívó példa rá a csapadékban legszegényebb Közép-Tiszavidék tekintélyes gólyaállománya, ami a nagy kiterjedésben található talajtípusoknak köszönhető. Ez mondható el a Tisza országhatáron túlra terjedő vízgyűjtőterületéről, ahol a felszín nagyobb része vízzáró réteg, de megmutatkozik az összefüggés a Duna–Tisza-közén és a Dunántúlon is. Az alpokalji országrészen az egyéb, másutt is előforduló rossz vízgazdálkodású, víztáneresztő talajok közt a fakó erdőtalaj az uralkodó.

Amint a Bodrogeköz medencéjének talajkörzete átnyúlva szlovák területre DK—Szlovákia egyik legnagyobb gólyakoncentrációjának ad életteret, úgy az alpokaljai fakó erdőtalaj-körzet is átnyúlva osztrák területre hasonló gazdag gólyanépeségnek nyújt jó élőhelyeket. De ugyanez mondható a körösök határon túli részére és Kárpátaljára is. Ezzel a felismeréssel bővül azon tekintetbe veendő tényezők száma, melyeknek fontos szerepe van a magyarországi gólyapopuláció fennmaradásában.

Jakab Béla

**Füstifecske (*Hirundo rustica*) és molnárfecske (*Delichon urbica*)
fészkelő állományának felmérése Kóka község területén,
1987-ben**

Az adatfelvételnél a legegyszerűbb módszert alkalmaztam, minden háznál összeszámoltam a lakott fészkeket, így pontosan képet kaptam a fészkelő állomány nagyságáról.

A molnárfecskék a legtöbb esetben az épületek azon oldalára építették fészkeiket, ahol nincsenek nyílászárók, csak kisméretű szellőzők. Elvértve azonban előfordultak fészkelések a bejárati oldalon is. A fészkek 3—4 méter magasan épültek, közvetlenül az eresz alá. A durva kőporból készült vakolatot előnyben részesítették a síma falfelülettel szemben. A régi típusú házak sárfalára nem építettek, itt az eresz alatt lévő fagerendákhoz ragasztották fészkeiket. A vidéki házak építését általában úgy tervezik, hogy a nyílászárók lehetőleg a D-i, vagy K-i oldalon helyezkedjenek el, így a fecskék kénytelenek az É-i, vagy Ny-i oldalra építeni. Ebben az esetben a fecskék a röpnnyílást úgy alakították ki, hogy iránya eltérjen az É-i, s a Ny-i fekvéstől. A nagyobb létszámú fészektelepek a falu azon részein alakultak ki, ahol állattartással foglalkoznak, ugyanis a fecskék táplálékul szolgáló rovarok itt fordulnak elő nagy mennyiségben. A lakosság általában kedveli a fecskét, néhol fészkelését is elősegítik tartólemezek felszerelésével. Sajnos azonban láttam

levert fészkeket is, és volt aki színes műanyagszalagokat szögelt az eresz alá, a madarak távoltatására.

Egy esetben 15 molnárfecske és 2 füstifecske fészket találtam ugyanazon a házon.

A molnárfecskék által lakott fészkek összes száma 376 db volt. A füstifecske a fészkelési lehetőség szempontjából nehezebb helyzetben van a molnárfecskével szemben, mivel fészket 90 %-ban istállóban, ólakban, gazdasági épületekben építi. A lakott 110 fészekből 11 épült a lakóházak tartóoszlopaire. Ezek az épületek un. „paraszt házak” tornáccal, vagy „gang”-gal készültek, itt a pillérek tetejére rakták fészkuket a madarak. Ilyen típusu épületeket ma már nem építenek, és állattartással is kevesebben foglalkoznak mint régen. Ezért a jövőben a füstifecske populációk nagyságát döntően fogja meghatározni a fészkelőhelyek csökkenése (istállók, ólak, tornácos épületek hiánya).

Kertész László

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*) és gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) költése a baktói legelőn

Baktó Szegedhez tartozó városrész. Ennek a Baktónak a határában helyezkedik a legelő, amely a Felszabadulás T.Sz. tulajdona. A legelő részei:

- I. nagy kiterjedésű ezüstfüzes
- II. hatalmas szikes puszta
- III. hígtrágya ülepitő
- IV. kis kiterjedésű szántóföld.

1986. tavaszán kialakult a IV. sz. biotópon egy 30x50 m-es ideiglenes állóvíz, amely a felszínre jött talajvíz, olvadék és csapadékból alakult, az állóvízben később szigetek és padkák alakultak ki.

A kialakult padkákon és szigeteken megtelepedett 4 pár gulipán. A 4 fészkealjból hármat megtaláltam, a 4-et nem tudtam meg-

közelíteni. A fészekaljok 3–3 tojásból álltak. A párok felváltva kotlottak. A tojásokat 1986.IV.7-én találtam. 1986.V.6-án apró fiókákat láttam szaladgálni a távolban. Pontosan 12 példányt láttunk. A költés sikeres volt. 1986.VI.3-án láttam őket utoljára. A gólyatöcs a hígtrágya ülepítő magas füves részében költhetett, ugyanis fészket nem találtam, de fiatal példányokat megfigyeltem és a fészkelő 2 pár költési időben mindig látható volt. A gólyatöcs párok, ill. fiatalok a III.sz. biotópban IV–VIII. hónap végéig tartózkodtak.

Mészáros Csaba

Adatok a Kisalföld gyöngybagoly (*Tyto alba*) állományáról

A Kisalföldi HCs 1987-ben pótolta az 1985. évi országos állományfelmérés idején elmaradt munkáját, 62 településen végeztük el a templomok, kápolnák átvizsgálását. A gyöngybagoly jelenlétére utaló nyomok alapján kapott eredmények:

település mennyisége

nincs nyom	49
régi köpetek	4
friss köpetek	2
kivedlett tollak	—
elpusztult gyöngybagoly	1
költés	9

A tojások és a kirepült fiókák számáról két esetben van pontos adatunk. Egyik esetben 4 tojás, 4 fióka, másik alkalommal 4 tojás (1 terméketlen) – 3 fióka.

Az 1987. év előtti gyöngybagoly költések ideje:

Település	az utolsó költés éve
Tényő	kb. 20 éve nincs költés
Ménfőcsanak	kb. 15–20 —,—
Győrújbarát	kb. 10 —,—
Ravaszd	kb. 8 —,—
Himod	1981.
Sopronnémeti	1985.
Győrság	1986.
Levél	1986.

Az átvizsgált templomokban megtelepedett egyéb madarak és emlősök az 1987. évi felmérés alapján:

	előfordulás (eset)
házi galamb	9
házi veréb	3
mezei veréb	1
nyest	2
házi egér	1
denevér	2

A nyest zavaró hatása a gyöngybagoly megtelepedésére egy alkalommal volt bizonyított.

Felméréseink tapasztalata, hogy a gyöngybagoly költőhelyei megszűnésének oka elsősorban emberi tényező. A templomtornyok lezárása a házi galambok előtt, tatarozás, tetőcsere, stb. Ezek hatása azonban a költőládák felszerelésével nagymértékben csökkenthetők. Reméljük, hogy az adatgyűjtést az aktív gyöngybagolyvédelem fogja követni. Köszönöm a felmérésben résztvevő tagtársak munkáját, hogy elősegítették a kisalföldi gyöngybagoly állomány védelmét.

Gyurácz József

Gyöngybagoly (*Tyto alba*) fióka dajkaságba adása

A gyöngybaglyok aktív védelme során sikerrel végeztünk már mesterséges telepítést költőláda segítségével, sőt veszélyeztetett fészekaljok áttelepítésével is sikerült már fiókákat megmenteni. 1987. nyarán először folyamodtunk idegen fészekaljból származó fiókák dajkaságba adásához, remélve, hogy így sikerül megmenteni egy tönkrement fészekaljból megmaradt 2 gyöngybagoly fiókát. A kísérlet előzménye az volt, hogy a Tolna megyei Szakály község közelében lévő Ūrgepusztán létesített csibenevelő tetőzetében költő gyöngybagoly pár négyfiókás fészekalját gyerekek kiszedték. Erről a szomorú eseményről Molnár Zoltán tagtársunktól szereztem tudomást, akinek a kiszedett fiókák közül 2 példányt sikerült visszaszereznie és eljuttatnia hozzám. Mivel a fészekalj feldúlása óta már több nap telt el, nem volt értelme, hogy a fiatalokat eredeti helyükre visszavigyük, hiszen azt a szülők már minden bizonnyal elhagyták. Egy lehetőség kínálkozott csak, mégpedig az, hogy a megmaradt fiókákat megközelítően azonos életkorú fiatalokat nevelő gyöngybagoly párnak dajkaságba adjuk. A mentett gyöngybagoly fiókák életkora ekkor – fejlettségüket, tollasodásukat tekintve – 40–45 nap volt. Szerencsére éppen ismert volt előttem két hasonló koru – 38–40 napos – fiókát nevelő pár, amely egy mesterségesen kialakított költőlárában telepedett meg. A mentett fiókákat június 16-án helyeztem el a költőlárában. A fiókák között – az ismerkedés rövid izgalmatól eltekintve – nem tapasztaltam ellenséges magatartást, agressziót. Két nap múlva ellenőriztem a költőládát. Ekkor az egyik mentett pullust elpusztulva – még hullamerev állapotban – találtam, tehát csak néhány órája állhatott be a halál. A többi három fióka szemmel láthatóan egészséges és jól táplált volt. Az elhullott fióka tetemén külsérelmi nyomot, sérülést nem találtam. A gyomorban egy mezei pocok megemésztett maradványai voltak. A boncolás során heveny májgyulladás diagnózist állapítottam meg, amely valószínűleg bakteriális fertőzés nyomán alakult ki. A meg-

maradt három fióka 20–24 nap múltán szerencsésen kirepült, így a dajkaságba adás végeredményben sikeresnek ítéltető. Véleményem szerint a gyöngybagoly védelem során a jövőben a dajkaságba adás is alkalmazható eljárás, ha azt a körülmények kényszerítik. Arra azonban feltétlenül ügyelni kell, hogy a dajkamadaraknak (szülőknek) olyan párt válasszunk ki, amelynél a fészekalj nagysága nem haladja meg az öt fiókát. Ennél nagyobb fészekalj esetén ugyanis fennáll annak a veszélye, hogy kedvezőtlen időjárású napokon a szülők nem képesek elegendő zsákmányállatot hordani, és ez a leggyengébb/ek/ pusztulásához, kannibalizmus-hoz vezet. A kannibalizmus jelensége a gyöngybagolynál – nagyobb fészekaljok esetén – gyakran előfordul. Ügyelni kell arra is, hogy a féltestvérek között nagy életkorbeli különbségek ne legyenek. Ellenkező esetben a nagyobb fiókák a kisebbeket elnyomják, pusztulásukat okozhatják. Nagyobb árván maradt fészekaljakat célszerű több dajkaszülőpár között szétosztani.

Dr. Kalotás Zsolt

Szürkebegy (*Prunella modularis*) fészkelések mesterségesen készített fészkelőhelyeken

Tapasztalataim szerint a szürkebegy nem idegenkedik a talajon való fészkeléstől sem. Ezért aztán nem is lepődtem meg, amikor 1987.05.17-én Zagyvaróna közelében egy völgyben húzódó árok oldalában, általam páfrány tövében készített mélyedésben találtam fészket. A fészek anyaga tökéletesen egyezett a vörösbegyével, ezért csak később láttam, hogy szürkebegy építette fészket a vörösbegynek készített üregbe! Ugyanezen a napon, ebben a völgyben egy régi, bulldózer által készített útpart gyökerei közötti mesterséges üregben egy másik szürkebegy fészket találtam 1 tojással, majd egy harmadikat fűcsomó alá készített mélyedésben. Ez utóbbi a későbbiek során elhagyottnak bizonyult. Ezek az adatok azért is figyelmet érdemelnek, mert a szürkebegy fészkeléseit is elősegíthetjük mesterségesen készített fészkelőhelyekkel.

Varga Ferenc

Elektromos vezetékek okozta madárpusztulások a Gyevi-fertőnél

Két éve járom a Szegedtől 4 km-re levő Gyevi-fertőt. A madarak megfigyelése közben minden alkalommal átnézem a terület felett húzódó magasfeszültségi vezetékek alját, amelyen rengeteg elpusztult madarat találtam.

Kis vöcsök (Podiceps ruficollis)	86.09.06.	1 pd	Bibic (Vanellus vanellus)	86.07.05.	1 pd
Szürke gém (Ardea cinerea)	85.08.11.	1 pd		10.18.	1 pd
	09.22.	1 pd	Póling (Numenius arquata)	86.10.18.	1 pd
	86.04.05.	1 pd	Sárszalonka (Gallinago gallinago)	85.09.27.	1 pd
	09.06.	1 pd	Ezüstsirály (Larus argentatus)	85.09.22.	1 pd
Vörös gém (Ardea purpurea)	86.08.24.	1 pd	Dankasirály (Larus ridibundus)	85.05.18.	1 pd
Kis kócsag (Egretta garzetta)	85.08.11.	1 pd		08.11.	1 pd
	86.04.05.	1 pd		09.22.	2 pd
Tőkés réce (Anas platyrhynchos)	85.08.11.	1 pd		86.04.05.	9 pd
	09.22.	1 pd		07.05.	1 pd
	86.04.05.	1 pd		08.24.	2 pd
	08.24.	1 pd		09.06.	2 pd
	10.18.	2 pd		10.18.	7 pd
Csörgő réce (Anas crecca)	86.10.11.	1 pd	Kormos szerkő (Chlidonias niger)	85.08.11.	1 pd
	10.18.	1 pd	Bubospacsirta (Galerida cristata)	86.10.18.	1 pd
Cigányréce (Aythya nyroca)	85.05.18.	1 pd	Vörösbegy (Erithacus rubecula)	85.09.22.	1 pd
Fácán (Phasianus colchicus)	85.08.11.	1 pd	Cserregő nádiposzáta (Acrocephalus scirpaceus)	86.09.06.	1 pd
	09.22.	1 pd	Foltos nádiposzáta (Acrocephalus schoenobaenus)	86.08.24.	2 pd
Guvat (Rallus aquaticus)	86.10.18.	1 pd			
Pettyes vizicsibe (Porzana porzana)	86.04.05.	1 pd			
	08.24.	1 pd			
Szárca (Fulica atra)	86.07.05.	1 pd			
	09.06.	2 pd			

Mészáros Csaba

Beszámoló az 1987. évi balatonedericsi madártani tábor munkájáról

A dombóvári csoport harmadízben rendezte szakmai táborát a Balaton ÉNy-i részén, ahol a helyi tanács hozzájárulásával a strand területén állhatott fel a tábor. A tapolcai és zalai táborokkal koordinált munka augusztus hónapban folyik minden évben.

A tábor aug. 11–20-ig tart, maximális létszáma 14 fő és csak 14 éven felüli tagtársakat fogadunk.

A működéshez szükséges kellék- és eszköztárat a helyi csoport biztosítja, beleértve az étkezési eszközöket és a sátrakat is. Eddig az anyagi feltételeket a KISZ KB és az OKTH biztosította.

A tábor munkájának feladatai és céljai:

- I. Madárgyűrzés
- II. Vonuláskutatás
- III. Környezetvédelmi feladatok
- IV. Levéltetű állománybecslés (1986)
- V. Környezetvédelmi ellenőrzések (Becehegy–Szigliget)

A gyűrzés eddigi eredményei:

1985-ben	25 faj	698 pd
1986-ban	34 faj	810 pd
1987-ben	33 faj	1841 pd

A növekvő példányszámban az az érdekes, hogy egyre kevesebb hálóval fogtuk őket. Kezdetben 30 db, 1986-ban 24 db, 1987-ben mindössze 16 db 12 méteres japán függőhálót használtunk az egy varsa mellett.

Minek köszönhetjük az eredményesebb fogást?

Elsősorban a tapasztalatnak. A nádszegélyben reggel 5–10 óráig rendkívül intenzív a mozgás, a hűvös napokat kivéve a napi fogás 60–90 %, ekkor kerül a hálókba. A táborhelyünkön a nádas megközelítőleg 300–600 m széles, mégsem érdemes az egészet elfogni, mert a madarak zöme vízszegélyben vonul, ill. mozog.

Még ennél is fontosabb volt az 1987. évi észrevételünk, a helyi strand a Badacsonytól Győrökig tartó összefüggő nádas megszakítja így a madarak a nádszebélyben egészen a partig jöttek – összetorlódtak – és a strandi fákon jutottak el a nyugati nádszegélybe. Az ide kihelyezett hálók (4 db) napi 150–270 pd-t fogtak. Előfordult, hogy a reggeli ellenőrzésnél egy hálóban 37 *Acrocephalus* egyed volt.

A tömegfajok mellett faunisztikai jelentősége van a befogott és gyűrűzött pettyes vízcibének, fülemülesitkének, kormos- és szürke légykapónak, jégmadárnak, ill. kerti gezének.

A faunisztikai megfigyelést is rendszeresen végeztük, a megfigyelt fajok száma 117. Említést érdemelnek a következő fajok: kabasólyom, barna rétihéja, bütykös hattyú, nyári lúd, nagy fülemüle, sárszalonna, sárlósfecske.

A területen lévő kiterjedt nádasban hatalmas számban éjszákáznak a fecskék és a seregélyek. 1986-ban 40–45 ezer fecske és mintegy 8–12 ezer seregély. Az 1987. évi adatok ennél valamivel szerényebbek. (2. sz. melléklet)

Csak a következő évek igazolhatják, hogy a kiugróan magas 87-es fogást a hálók jobb kihelyezésének, vagy a szokatlan táplálékbőségnek köszönhetjük. Az utóbbi tíz évben nem emlékszem ilyen tömeges árvaszúnyog rajzásra. Különösen a nádszegély és a vízpart volt elképzelhetetlenül ellepve. Egy–egy nádznak a víz felszíne fölötti szár- és levélrészén 250–340 árvaszúnyog is volt. Ez a táplálékbőség a madarak kondícióján nem volt észrevehető a tábor ideje alatt.

Vonuláskutatás:

Az értékes és értékelésre váró adatok száma ebben az évben ugrásszerűen megnőtt, két külföldi, kilenc idegen és négy helyi, de korábbi gyűrűzött madarat fogtunk. (1. sz. melléklet)

Számunkra is meglepő volt, hogy a korábbi években megjelölt 1500 pd-ból, viszonylag keveset fogtunk vissza.

A jelölt egyedek mozgása K–Ny irányú, ezt bizonyítja, hogy a táborban, amely a strand nyugati nádszegélyében volt, meggyűrűzött madarak elenyésző 2–3 %-ban kerültek hálóba a strand

keleti részén. A táborból nyugatra kihelyezett hálók a jelölt példányok 30–35 %-át visszafogták.

Az egymástól távolabb lévő táborok visszafogásai is inkább ezt a mozgást bizonyították. Természetesen volt példa az ellentétes irányú mozgásra is.

Az adatok feldolgozása (1987. évi) csak később történik.

A környezetvédelmi tevékenység keretében több ízben végeztünk társadalmi munkát a strand területén és közvetlen környezetében. Az 1985. évi halpusztulás különösen sok munkát adott. A helyi tanács kérésére forgalomszámlálást végeztünk a strand parkolójában és a Sopronból, Keszthely–Badacsony irányából érkező gépkocsi forgalom napi és heti megoszlását értékeltük.

MME 28. sz. Helyi Csoportja Dombóvár

1. sz. melléklet

A táborban először gyűrzött fajok:

1. Szürke légykapó (*Muscicapa striata*)
2. Guvat (*Rallus aquaticus*)
3. Széncinege (*Parus maior*)
4. Kék cinege (*Parus caeruleus*)
5. Barátcinege (*Parus palustris*)
6. Erdei pinty (*Fringilla coelebs*)

A visszafogott külföldi gyűrűs példányok:

Z 66 33 24 Praha N.Muzeum nádírigó (*Acrocephalus arundinaceus*)

visszafogás: Balatonederics, 1987.08.20. 7 óra

A 11 617 Zágráb YU cserregő np. (*Acrocephalus scirpaceus*)

visszafogás: Balatonederics, 1987.08.14.

A visszafogott idegen gyűrűs példányok:

24 59 18 Jégmadár (*Alcedo atthis*)

A 47 49 3 Cserregő np. (*Acrocephalus scirpaceus*)

N 42 86 6 Cserregő np. —,—

- N 37 94 3 Cserregő np. (*Acrocephalus scirpaceus*)
 V 38 55 4 Cserregő np. —,—
 V 38 07 5 Nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*)
 V 34 63 8 Foltos np. (*Acrocephalus schoenobaenus*)
 V 21 08 5 Foltos np. —,—
 V 11 70 7 Foltos np. —,—

Visszafogott egyedek az 1985. és 1986. évben gyűrzött példányok közül:

- A 90 957 Énekes np. (*Acrocephalus palustris*)
 A 88 220 Cserregő np. (*Acrocephalus scirpaceus*)
 A 88 0 . 12 Cserregő np. —,—
 N 34 154 Foltos np. (*Acrocephalus schoenobaenus*)

A táborban ez évben jelölt és újra hálóba került madarakat nem hoztuk be.

2. sz. melléklet

A megfigyelt fajok jegyzéke:

1.	búbos vöcsök	1 pd 08.14.
2.	kárókatona	naponta
3.	szürke gém	naponta
4.	vörös gém	naponta
5.	bakcsó	4 pd 08.17.
6.	törpe gém	gyűrzve
7.	nyári lúd	5 pd 08.14., 1 pd 08.15.
8.	tőkés réce	naponta
9.	cigányréce	naponta
10.	héja	1 pd 08.15.
11.	egerészölyv	1 pd 08.18.
12.	barna rétihéja	2 pd 08.12.
13.	kabasólyom	naponta szürkület előtt
14.	fácán	naponta
15.	guvat	gyűrzve
16.	pettyes vízcisibe	naponta
17.	vízityúk	naponta
18.	szárcsa	naponta 3–4 pd

19.	piroslábu cankó	20-25 ezer pd 08.17. az iszap- területen
20.	tavi cankó	2 pd 08.17.
21.	erdei cankó	5 pd 08.17.
22.	billegető cankó	1 pd 08.17.
23.	ezüstsirály	naponta 3-4 pd
24.	dankasirály	—, — 10-20 pd
25.	kis sirály	—, — 2-5 pd
26.	küszvágócsér	—, — 3-8 pd
27.	örvösgegyő	—, — 1-1 pd, 2 pár költő
28.	vadgerle	3 pd 08.14.
29.	balkánfecske	naponta
30.	kakuk	1 pd 08.11.
31.	sarlósfecske	3 pd 08.11.
32.	jégmadár	gyűrűzve
33.	nagy falopáncs	naponta
34.	füstifecske	8-9 ezer pd elszakázott a területen
35.	molnárfecske	4-5 ezer pd
36.	partifecske	2 ezer pd
37.	sárgarigó	naponta
38.	vetési varjú	—, —
39.	szarka	—, —
40.	széncinege	gyűrűzve
41.	kék cinege	—, —
42.	barátcinege	—, —
43.	függőcinege	—, —
44.	barkóscinege	—, —
45.	csuszka	naponta 1-1 pd
46.	fekete rigó	naponta
47.	fülemüle	gyűrűzve
48.	vörösbegy	—, —
49.	nádi tüesökmadár	—, —
50.	fülemülesítke	—, —
51.	nádirigó	—, —
52.	cserregő nádiposzáta	—, —

53.	énekes nádiposzáta	gyűrűzve
54.	foltos nádiposzáta	gyűrűzve
55.	kerti geze	gyűrűzve
56.	barátka poszáta	gyűrűzve
57.	mezei poszáta	gyűrűzve
58.	kis poszáta	gyűrűzve
59.	fitiszfüzike	gyűrűzve
60.	csilpcsalp füzike	gyűrűzve
61.	sisegő füzike	gyűrűzve
62.	szürke légykapó	gyűrűzve
63.	barázdabillegető	gyűrűzve
64.	tövisszúró gébics	2 pd. 08.15.
65.	házi veréb	naponta
66.	mezei veréb	naponta
67.	zöldike	naponta
68.	tengelic	naponta
69.	kenderike	1 pd. 08. 11., 2 pd. 08. 14.
70.	csicsörke	naponta
71.	erdei pinty	gyűrűzve
72.	nádi sármány	gyűrűzve

3. sz. melléklet

Lista a gyűrűzött madárfajokról:

1.	Acrocephalus arundinaceus	90 pd.
2.	Acrocephalus scirpaceus	557 pd.
3.	Acrocephalus palustris	131 pd.
4.	Acrocephalus schoenobaenus	740 pd.
5.	Locustella luscinioides	40 pd.
6.	Luscinia melanopogon	11 pd.
7.	Luscinia megarhynchos	5 pd.
8.	Remiz pendulinus	17 pd.
9.	Parus caeruleus	15 pd.
10.	Emberiza schoeniclus	11 pd.

11.	<i>Panurus biarmicus</i>	5 pd.
12.	<i>Sylvia atricapilla</i>	23 pd.
13.	<i>Phylloscopus trochilus</i>	3 pd.
14.	<i>Motacilla alba</i>	17 pd.
15.	<i>Riparia riparia</i>	13 pd.
16.	<i>Phylloscopus collybita</i>	6 pd.
17.	<i>Muscicapa striata</i>	1 pd.
18.	<i>Alcedo atthis</i>	3 pd.
19.	<i>Hippolais icterina</i>	2 pd.
20.	<i>Hirundo rustica</i>	110 pd.
21.	<i>Delichon urbica</i>	1 pd.
22.	<i>Sylvia curruca</i>	8 pd.
23.	<i>Ficedula hypoleuca</i>	1 pd.
24.	<i>Turdus merula</i>	4 pd.
25.	<i>Erithacus rubecula</i>	2 pd.
26.	<i>Fringilla coelebs</i>	1 pd.
27.	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	3 pd.
28.	<i>Sylvia communis</i>	2 pd.
29.	<i>Sturnus vulgaris</i>	9 pd.
30.	<i>Rallus aquaticus</i>	2 pd.
31.	<i>Parus caeruleus</i>	1 pd.
32.	<i>Parus maior</i>	1 pd.
33.	<i>Ixobrychus minutus</i>	6 pd.

Ö s s z e s e n : 1.841 pd.

Gázolást túlélő erdei pityer (*Anthus trivialis*)

1987. április 21-én este a bakonyszücsi országúton elütött erdei pityert találtam. Az út közepén fekvé élettelennek látszott, de felemelve kiderült, hogy él. A zsebemben vittem haza. Egy letakart cserépben töltötte az éjszakát, s másnap szabadon engedtem. Talán csak megszédült, amikor elütötte egy jármű.

Fenyvesi László

ÖKOLÓGIA

Adatok a macskabagoly (*Strix aluco*) táplálkozásához

Az erdei fülesbaglyot követően a macskabagoly a leggyakoribb baglyunk, és talán az egyetlen hazai bagolyfaj, melynek állománya az elmúlt 20–30 év során nem csökkent jelentős mértékben. Ez főképpen annak tudható be, hogy a környezet változásaihoz aránylag jól alkalmazkodik, szaporodása nem kötődik szigorúan egyetlen zsákmányállat ciklikus állományváltozásaihoz, és nem utolsósorban annak, hogy a fiókanevelés időszakában fészkelő helye közelében agresszíven viselkedik. Így az utóbbi években az élőhelyén nagymértékben tért hódított ragadozók (nyest, nyuszt) károsításaival szemben képes megvédeni fészekalját. Élőhelyét elsősorban a sík-, és hegyvidéki zárt, öreg erdők, az árterek idős botolófűzesei és nyárasai jelentik, de szívesen megtelepszik az ember közelében is (parkokban, kertekben), ha ott megfelelő életfeltételeket talál. Fészkelésre leggyakrabban természetes és mesterséges faodvakat használ, de alkalomadtán elfogadja a ragadozómadarak és a varjúfélék elhagyott fészkeit is. Emberközelben gyakran költ épületek üregeiben, padláson, kéménykürtőben. Nagyritkán előfordul, hogy az erdő talaján, valamelyik fa tövében fészkel.

Mesterséges oduk kihelyezésével jól telepíthető.

Minthogy igen eltérő adottságú élőhelyeken előfordul, zsákmánylistája is rendkívül változatos lehet. Ezért is roppant sajnálatos, hogy Magyarországon mindeddig igen kevés rávonatkozó táplálkozási adatot gyűjtöttek. Ezzel szemben Európában az egyik legjobban kutatott bagolyfajnak számít.

Készülőben lévő kisemlős-ponttérképeink ma még jórészt a pocok-specialista erdei fülesbagoly, és a nyílt mezőgazdasági területeken, vagy az emberi települések közelében vadászó

gyöngybagoly köpetanyagaira kénytelenek hagyatkozni. Az erdő-sültebb, ligetekkel, dús cserjeszinttel rendelkező területek kis-elmős-faunisztikai felmérése úgyszólván hiányzik. A macskabaglyok köpeteinek rendszeres gyűjtése és elemzése ezen a helyzeten várhatóan sokat lendítene. Különös jelentőséget ad a köpetgyűjtés- és analízálás szorgalmazásának az a tény, hogy a macskabagoly a hazai pele-fajok legnagyobb fogyasztójának számít. Mint tudjuk, faunánkban a kerti pele jelenlétét mindezzideig még nem sikerült hitelt érdemlően bizonyítani, noha több alkalommal már fennállt a gyanú, hogy határainkon belül is él. Előkerülése elsősorban az Aggteleki-karszton és a Zempléni-hegység északi peremén várható – mivel a szlovák oldalon megtalálható – de a Dél-Dunántúlon (főleg a Mecsekben és a zalai dombokon) is felbukkanhat. Nem kizárt, hogy esetleg a Soproni hegységben is él, hiszen az osztrák oldalról említik jelenlétét. A kerti pele hazánkban elsősorban a macskabagoly köpeteiből várható, ezért a fent említett területekről fokozottabban szorgalmazzuk a köpetminta gyűjtést.

Magam az utóbbi években fokozottabb figyelmet szenteltem a hazai macskabaglyok táplálkozás-vizsgálatának, ezért szeretném tagtársaim segítségét kérni a vizsgálati anyag gyűjtésben. Kérem, hogy akinek lehetősége nyílik macskabagoly köpeteket gyűjteni, küldje meg azt címemre (Természet- és Vadvédelmi Állomás, Fácánkert, 7136) a gyűjtési hely rövid ismertetésével és a gyűjtés időpontjával együtt. A segítséget előre is köszönöm. Kedvcsinálónak hadd adjam közre a legutóbbi elemzések eredményeit.

A macskabagoly (*Strix aluco*) táplálékának összetétele a költési-fiókanevelési időszakban

Zsákmányállat	Gyékényes, 1985.			Darvaspuszta, 1986.			Ropoly, 1986.		
	Előfordulás (eset)	Gyakoriság (%)	Tömeg (%)	Előfordulás (eset)	Gyakoriság (%)	Tömeg (%)	Előfordulás (eset)	Gyakoriság (%)	Tömeg (%)
Rovarak (insecta)	12	6,2	0,2	10	40,0	1,3	—	—	—
Holdszarvú ganéjtűró (<i>Copris lunaris</i>)	—	—	—	1	4,0	—	—	—	—
Ganéjtűró (<i>Scarabidae</i>)	2	1,0	—	—	—	—	—	—	—
Erdei cserebogár (<i>Melolontha hippocastani</i>)	2	1,0	—	—	—	—	—	—	—
Bogár (<i>Coleoptera</i>)	8	4,2	—	9	36,0	—	—	—	—
Madarak (<i>Aves</i>)	4	2,1	4,8	1	4,0	8,1	2	5,3	8,4
Rigó (<i>Turdus sp.</i>)	1	0,5	2,2	—	—	—	1	2,6	7,2
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	—	—	—	—	—	—	—	2,6	1,2
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	1	0,5	1,0	—	—	—	—	—	—
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	1	0,5	1,0	—	—	—	—	—	—
Énekesmadár (indet. <i>Passeriformes</i>)	1	0,5	0,9	1	4,0	—	—	—	—
Emlősök (<i>Mammalia</i>)	178	0,5	3,1	—	—	—	—	—	—
Vakondok (<i>Talpa europea</i>)	1	0,5	3,1	—	—	—	—	—	—
Erdei cickány (<i>Sorex araneus</i>)	52	26,8	16,2	—	—	—	—	—	—
Förpe cickány (<i>Sorex minutus</i>)	16	8,2	2,0	—	—	—	—	—	—

Az 1. sz. táblázat folytatása

Zsákmányállat	Gyékényes, 1985.			Darvaspuszta, 1986.			Ropoly, 1986.		
	Előfor- dulás (eset)	Gyakori- ság (%)	Tömeg (%)	Előfor- dulás (eset)	Gyakori- ság (%)	Tömeg (%)	Előfor- dulás (eset)	Gyakori- ság (%)	Tömeg (%)
Közönséges vizicickány (<i>Neomys fodiens</i>)	1	0,5	0,4	—	—	—	—	—	—
Miller vizicickány (<i>Neomys anomalus</i>)	4	2,1	1,5	—	—	—	—	—	—
Mezei cickány (<i>Crocidura leucodon</i>)	6	3,1	1,3	—	—	—	—	—	—
Keleti cickány (<i>Crocidura suaveolens</i>)	3	1,5	0,5	—	—	—	—	—	—
Erdei pocok (<i>Clethrionomys glareolus</i>)	26	13,4	20,2	1	4,0	6,7	2	5,2	5,1
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	20	10,3	15,6	3	12,0	20,3	18	47,4	46,0
Csalitjáró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)	3	1,5	2,8	—	—	—	—	—	—
Földi pocok (<i>Pitymys subterraneus</i>)	16	8,2	10,0	3	12,0	16,2	1	2,6	2,1
Pirók egér (<i>Apodemus agrarius</i>)	10	5,2	7,8	—	—	—	—	—	—
Erdei egér (<i>Apodemus sp.</i>)	16	8,2	12,4	7	28,0	47,3	15	39,5	38,4
Törpe egér (<i>Micromys minutus</i>)	1	0,5	0,3	—	—	—	—	—	—
Mogyorós pele (<i>Muscardinus avellanarius</i>)	3	1,5	0,9	—	—	—	—	—	—
Összesen:	194	100,0	100,0	25	100,0	100,0	38	100,0	100,0

Megjegyzés: A megvizsgált köpetek és a köpetekben átlagosan talál zsákmányállatok száma a következő:

Gyékényes: 39 és 5,0; Darvaspuszta: 12 és 2,1; Ropoly: 21 és 1,8

2. sz. táblázat

A macskabagoly (*Strix aluco*) táplálékának összetétele a nyár végi időszakban
(Vörösdomb, 1985.)

Zsákmányállatok megnevezése	Előfordulás (eset)	Gyakoriság (%)	Tömeg (%)
Rovarak (Insecta)	46	47,9	1,8
Szemölcssevő szöcske (<i>Decticus verrucivorus</i>)	10	10,4	—
Csőszcincér (<i>Prionus coriarius</i>)	17	17,7	—
Pézsmacincér (<i>Aromia moschata</i>)	1	1,0	—
Bogár (Coleoptera)	18	18,7	—
Madarak (Aves)	2	2,1	3,3
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	1	1,0	0,9
Énekesmadár (indet Passeriformes)	1	1,0	2,4
Emlősök (Mammalia)	48	50,0	94,9
Mezei cickány (<i>Crocidura leucodon</i>)	1	1,0	0,6
Erdei pocok (<i>Clethionomys glareolus</i>)	1	1,0	2,0
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	3	3,1	6,0
Csalityjóró pocok (<i>Microtus agrestis</i>)	4	4,2	9,5
Pirók egér (<i>Apodemus agrarius</i>)	4	4,2	7,9
Erdei egér (<i>Apodemus sp.</i>)	34	35,4	67,5
Házi egér (<i>Mus musculus</i>)	1	1,0	1,4
Ö s s z e s e n:	96	100,0	100,0

Megjegyzés: A megvizsgált köpetek száma 27, a köpetekben átlagosan talált zsákmányállatok száma 3,5.

3. sz. táblázat

A macskabagoly (*Strix aluco*) táplálékának összetetele a téli időszakban
(Fácánkert, 1987–87).

Zsákmányállatok megnevezése	Előfordulás (eset)	Gyakoriság (%)	Tömeg (%)
Erdei cickány (<i>Sorex araneus</i>)	13	7,7	3,6
Törpe cickány (<i>Sorex minutus</i>)	2	1,2	0,2
Mezei cickány (<i>Crocidura leucodon</i>)	3	1,8	0,6
Keleti cickány (<i>Crocidura suaveolens</i>)	11	6,6	1,5
Erdei pocok (<i>Clethionomys glareolus</i>)	3	1,8	2,1
Mezei pocok (<i>Microtus arvalis</i>)	110	65,5	77,2
Földi pocok (<i>Pitymys subterraneus</i>)	4	2,4	2,2
Pirók egér (<i>Apodemus agrarius</i>)	1	0,6	0,7
Erdei egér (<i>Apodemus</i> sp.)	4	2,4	2,8
Törpe egér (<i>Micromys minutus</i>)	2	1,2	0,6
Házi egér (<i>Mus musculus</i>)	15	8,9	8,4
Összesen:	168	100,0	100,0

Megjegyzés: 47 köpet analízise alapján készült zsákmánylista. A zsákmányállatok átlagos száma köpetenként: 4,6.

A fészkelési–fiókanevelési időszakban gyűjtött köpetek az alábbi élőhelyekről származnak: Ropoly (Zselic) – zárt bükkös erdőből, természetes odu alól; Darvaspuszta (Baláta-tó) bükkös erdőből, természetes odu alól; Gyékényes – összefüggő erdő szélén álló erdészház padlásáról. A nyár végi gyűjtés: Vörösdomb (Zselic) Enyvezői-oldal nevű erdőrészből került be vizsgálatra. A köpetek begyűjtését e helyen köszönöm meg Pintér Andrásnak. A téli köpetanyag egy teelő macskabagoly pártól származik, a zsákmányszerző terület ez esetben a Természet– és Vadvédelmi Állomás parkja, a környező mezőgazdasági területek és a szomszédos TSZ major környezete volt.

Dr. Kalotás Zsolt

Megfigyelések az erdős területen fészkelő réti tücsökmadarakról (*Locustella naevia*)

Mint arra Dr. Kárpáti László a Mad. Táj. 84/2. számában már felhívta a figyelmet, a réti tücsökmadarak az utóbbi években dombvidék, erdős területeken is megjelentek, mint fészkelők, mégpedig véghasználat után, felújítás alatt álló erdőrészletekben. Ezen a területeken a faállomány még 6-8 évnél fiatalabb, maximum 1–1,5 m magas, nem záródott, a felszint még főképp lágyszárúak – főképp a siska nádtippan (*Calamagrostis epigeios*) – borítják.

Magam a Soproni hegyvidéken 1983-ban és 1984-ben fiatal fenyvesekben (3 helyen), 1985-ben a Bakony északkeleti részén fiatal cseres és kocsánytalan tölgyesekben figyeltem meg költési időben réti tücsökmadarakat.

Bakonszombathely határában két nagyobb kiterjedésű, felújítás alatt álló erdőrészletben májusban állomány felmérést végeztem. Egy 28 hektáros területen 4 helyen, egy másik, 40 hektáros erdőrészletben 5 helyen szolt réti tücsökmadár, egymástól 200–350 méteres távolságban. Társfészkelők ezeken a terü-

leteken – gyakorisági sorrendben – a cigány-csaláncsúcs, citromsármány, erdei pityer, mezei poszáta, kenderike, töviszúró gébics, alkalmilag fácán, barázdabillegető és lappantyú. A réti tücsökmadár állománysűrűségben a mezei poszáta után következnek. A fákkal, cserjékkel már jobban benőtt, sűrűbb részeken már megjelenik a barátka, feketeherceg, vörösbegy, berki tücsökmadár, zöldike, kis poszáta, karvaly-poszáta is.

A réti tücsökmadár tehát ezekben az egészen fiatal, 3–6 éves tölgyesekben, fenyvesekben is megtalálja fészkeléséhez a kedvező feltételeket, de csak egy-két évig, amíg a fás növényzet nem válik uralkodóvá a területen. 8–10 évnél idősebb tölgyesekben már nem találkoztam réti tücsökmadárral. Itt a berki tücsökmadár veszi át a helyét.

Az említett két mintaterületen kívül Bakonyszombathely, Ács-teszér, Réde és Kisbér kzségek határában még további 8 helyen figyeltem meg réti tücsökmadarakat, hasonló élőhelyeken.

Varga Zsolt

Költési eredmények egy mesterséges fészkelőodutelepen a Debreceni Erdőpusztákon

A Debreceni Erdőpuszták egyik öreg tölgy-kőris keményfa ligeterdejében 1985 óta folyamatosan végzünk madármegfigyeléseket. Ennek keretén belül 1986. tavaszán 25 oduból álló fészektelepet hoztunk létre a területen. Az oduk közül 10 eternit, 15 általunk készített különböző röpnnyílású faodu volt. Az eddigi költési eredményeket a mellékelt táblázatban közöljük.

Az 1986-os év a cinegék szempontjából kedvező év volt. Az első fészekaljakkal sikerrel kirepültek és a „cinegés oduk” 50 %-ában másodköltés is volt. Emellett a többi odukból is sikeresen

röpítették egyéb költőpárok (örvös légykapó, kék cinege) fiókáikat. Ebben az évben sikertelen költés nem akadt. Ezzel szemben 1987-ben a kedvező tavaszi időjárás hatására a cinegék korán megkezdték a fészeképítést és a tojásrakást. Sajnos az ezt követő erős lehülés, hideg, párás idő hatására a fészekaljok nagy része megsemmisült. Ezt másodköltéssel sem tudták pótolni. A megmaradt fészkekben is csak kis számú fiókát találtunk (3–5 pdt.), de még ezek sem repültek ki teljes számban. 1987 nyarán a széncinege állomány erősen visszaesett, amit jól alátámasztanak a gyűrűzési eredmények is. Míg 1986 őszén 24 %-át, 1987 tavaszán 21 %-át tették ki a széncinegék az összes fogott madárnak, addig 1987 őszén már csak 10 %-ban jelentek meg a fogott fajok között.

A széncinegék állományát 1986-os évben fogás – visszafogás módszerével a Lincoln index alapján 80 – 100 egyedre becsültük, a becslés szórása 20 körül alakult. 1987-ben a jelentős mortalitás egzakt számítást nem tett lehetővé.

Az odutelep télen nemcsak a cinegéknek szolgált éjszakázóhelyül, hanem több mint 50 %-ban mogyoróspelének is.

Dr. Juhász Lajos – Tóth László

A mesterséges fészekodutelep költési eredményei (1986, 1987-es években)

	lakott oduk sz.		másod- költés száma +	tojás szám +	kire- pült fió- kák sz. +	% -os megoszlása	
	1986	1987				1986	1987
Széncinege	17	5	8	7-12	6-9	68	20,0
Kékcinege	4	1	2	8-10	5-10	16	4,0
Örvös légykapó	2	2	—	5-6	5	8	8,0
Csuszka	—	1	—	—	—	—	4,0
Mogyoróspele	1	2	—	—	—	4	8,0
Cinege költési kísérlet	—	5	—	—	—	—	20,0
Azonosíthatatlan	—	4	—	—	—	—	16,0
Összes	1	5	—	—	—	4	20,0

A + -gal jelölt oszlopok adatai 1986-ra vonatkoznak.

Kék galamb (*Columba oenas*) költőoduját elfoglaló lódarazsak (*Vespa crabro*)

A kék galamb több éve használt költőoduját ismertem a Karancslapujtó és Etes község között, Kotrocó nevű DK-i fekvésű lankás domboldalon, egy kb. 3–4 ha-os, több éve nem művelt öreg gyümölcsösben (dió, szilva, cseresznye, madárcseresznye). A kék galamb egy idős száraz diófa kikorhadt ág helyén keletkezett üregben költött 5 m magasan.

1987. április 13.   1 tojás
1987. július 5.   2 tollas fióka
1987. augusztus 3.   lódarázfészek

A megszokott mozdulattal nyúltam az oduba, amikor a tenyere alatt hemzseget éreztem. Belenéztem az oduba, meglepetésemre lódarázs fészekre nyúltam rá, amin igen sok darázs nyüzsgött. Azonnal kb. 1 métert csúsztam le a fáról az első oldalágról gyorsan leugrottam a vadrózsabokor közé. Felnézve a fára, már darazsak köröztek az odu körül. Jó pár túskeszúrást kaptam, de még mindig jobb, mint a lódarázs szúrás. Ezt azért írtam meg, hogy tagtársaimmal hasonló eset ne forduljon elő, legyünk óvatosak egy-egy odu ellenőrzésénél.

Rozgonyi Sándor

Adatok a kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*) fiókák táplálkozásához

A kerti rozsdafarkú fészket kb. 6 m magasan Pannonhalmán, gyógyszerészlakás éléskamrájának ablakába rakta az ablaküveg, szűnyogháló és a négyzetrácsos szellőzőnyílás közé. A fészek bélése: angolperje (*Lolium perenne*), házi veréb tollak és a házi-asszony piros tollporolójából kitépott piros tollak. Megfigyeléseimet 1988. június 29-én végeztem reggel 5,20-tól 7,20-ig. A fészekben 5 fióka volt, amelyek még aznap kirepültek a késő

délutáni zivatar alkalmával. A reggeli megfigyelés alatt gyönyörű, napsütéses időjárás volt. Már színcinegéknél is megfigyeltem, hogy a legnagyobb zivatar, esőzés alkalmával is kiröptették a fiókákat. A fali ablak K-felé nézett, a kertben 8–10 m-es lucfenyők és gyümölcsfák, a talajon pázsitfű (angolperje) található. A fal közelében egy beton karó is áll, amelyre többször rászállt a tojó kerti rozsdafarkú. A hímeket korábban többször láttam, de az etetés ideje alatt egyszer sem hozott táplálékot a fiókáknak (bigamia?).

A tojó a két óra alatt összesen 39-szer vitt táplálékot a fiókáknak. A zöld lombzsöcskéket, hernyókat mindig távolról hordta, a pókokat a fészek alatti falról kapdosta össze. Az etetés percenkénti megoszlása: 5,20; 5,21; 5,22; 5,32; 5,34; 5,37; 5,42; 5,46; 5,50; 5,55; 5,58; 6,01; 6,05; 6,08; 6,11; 6,13; 6,16; 6,17; 6,18; 6,23; 6,26; 6,29; 6,34; 6,39; 6,40; 6,41; 6,45; 6,47; 6,49; 6,56; 6,57; 6,59; 7,00; 7,03; 7,05; 7,10; 7,12; 7,16; 7,17; 7,00-kor egy mezei veréb, 7,10-kor egy házi veréb próbált a fészekbe repülni, de mindkettőt elzavarta az anyamadár. Űrüléket 7,03-kor vitt a fészekből.

Dr. Rékási József

Molnárfecske (*Delichon urbica*) késői költése

1987. szeptember 17-én Budapesten a XII. kerület Böszörményi u. 5. számú házban lévő molnárfecske fészekben két — már anyányi — fiókát találtam. A fiókákat az öregek rendszeresen etették és másnap már ki is repültek.

Szalay Kornél

Mezei veréb (*Passer montanus*) fészek illatosítása

1987 tavaszán a kertemben lévő több éve lakott deszkaodu leesezt a fészekrakás időszakában. Felnyitva meglepetéssel tapasztaltam, hogy a fészek igen átható illatot áraszt. Átvizsgáltam és a szokásos száraz fűszálak és tollak között 6 db. kakukfű hajtásvéget és 18 db kerti zsálya levelet találtam egyenletesen elosztva és még zöld állapotban. Ezekből származott az erős illat, amely talán az ember számára kellemes, de feltételezhető, hogy a paraziták kevésbé tűrik. Véleményem szerint ugyanis az illóanyagot a madarak paraziták kiűzésére használják. Hasonló véleményeket kaptam több madarász társamtól is (Radács, Hollósi stb.). Talán érdemes megjegyezni, hogy a madarak csak ezt a két illatos növényt használták, noha ugyanott a levendula és a citromfű is megtalálható volt. A fiókák kikelésekor már nem volt érezhető az említett növények illata. Érdemes lenne vizsgálatokat végezni, hogy általánosan alkalmazott módszerrel, vagy csak egydi esettel állunk szemben, továbbá, hogy milyen növényeket részesítenek előnyben a madarak stb.

Halmosi János

Nagy fakopáncs (*Dendrocopos maior*) szokatlanul alacsony költése

1988. 05.29-én a Felsőörs melletti Kopasz-tető cseres-fekete-fenyves állományában a nagy fakopáncs szokatlanul alacsonyan épített oduját találtam egy 40–50 éves, beteg csertölgyben, a talajszinttől 40 cm magasan. Az odunyílás észak felé nézett, egy sűrű fagyalbokor takarásában. Közvetlen közelben nagyforgalmú turistaút vezet, ezenkívül a fészek környezetében, mint zavaró tényező, egy lakott rókavár is van. Tükör segítségével 3–4 ki-repülés előtt álló fiókát lehetett látni a fészekben. Egyébként a környéken „divat” az alacsony költés, az előkerült odvak zöme 1,2 – 1,8 m magasságban helyezkednek el, pedig a faállomány lehetővé tette magasabb költést is.

Molnár István

Egerészölyv (*Buteo buteo*) különös fészkelése

A barcsi ősbtorókás területét járva, 1983 áprilisában, különös egerészölyv fészekre lettem figyelmes. Nem a fészek alakja, építési anyaga volt elütő a többi fészektől, hanem a magassága. A fészek egy mézgáséger (*Alnus glutinosa*) villájában, a földtől mindössze másfél méter magasságban épült! a fa megközelítése azonban lehetetlennek látszott. Teljesen körülnötte a fát az egy-méternél is magasabb kökény (*Purnus spinosa*).

1983 április 18-án sikerült bepillantanom a fészekbe, amelyben 3 tojás volt. Április 25-én a hím ült a tojásokon két-két és fél órát, majd a tojó váltotta fel. Hűvösebb napokon a tojó egész nap a tojásokon ült, s azokat 15-20 percenként fogatta. Május 19-én a három, 2-4 napos fiókát láttam, június 30-án már a fészek szélén üldögéltek. A legidősebb repülési kísérleteket végzett, felemelkedett a fészek széléről, majd ismét visszaült. Július 5-én a tojó szünni nem akaró hívó hangjára lettem figyelmes. A fiókák szárnyaikat próbálgatták. A legidősebb már 10-15 métert repült egyfolytában. Július 14-én már üresen találtam a fészket. A következő napon a vadföldön lévő szénakazal tetején figyeltem meg őket. (A tojót kopott, fakó farkáról könnyű volt megismerni.) A családot még október 20-án is együtt láttam, szintén a vadföldön.

Tilesch Gábor

Földi lyukban költő kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*)

1987 tavaszán idős bükkösben, buldózer által készített utak oldalában több lyukat (üreget) készítettem a vörösbecyék részére. Ezeket csaknem mind elfoglalták nemcsak a vörösbecyék, de több üregben fészkeltek az ökörszemek és barázdabillegetők is. Az egyik üregben lévő fészekben 05. 27-én 7 egyszínű kék tojást találtam. Először szürkebecyék véltem, de a kerti rozsdafarkú

pár jelenléte elárulta, hogy ez az ő fészük. Ezt azért tartottam érdemesnek közölni, mert évek óta nem találkoztam környékünkön ezzel a fajjal! Ugylátszik az ilyen (előregyártott) üregeket szívesen használják fészkelésre a fentiekben említett fajok, ezért más vidékeken is lehetne készíteni ilyeneket. Megjegyzem, az üregeket olyan magasságban kell készíteni, hogy azokat az ágaskodó róka, borz, kutya stb. el ne érhesse!

Varga Ferenc

Guvat (*Rallus aquaticus*) fészkelése láda alatt

1988. május 21-én hármásban jártuk a szabadszállási Pipás-réti tó nádasát. Az egyik ritkásabb területen egy aljával fölfelé fordított, almásláda nagyságú, jócskán korhadt fadobozt vettünk észre. Mellette haladtunk — szidva az olyan embereket, akik itt szórják szét szemetüket — amikor a doboz alól a hiányzó résznél egy apró fekete gombóc — aznap kelt guvatfióka bújt elő. A doboz alatt rejtőzött a fészek további 7 fiókával és egy ki nem kelt tojással.

Tudjuk, hogy a guvat lehajló növényzet takarásában építi fészket. Ugy látszik, ez esetben a növényzetet jól helyettesítette a láda, sőt talán még nagyobb védelmet biztosított az apróságoknak.

Ma Magyarország guvat-állományát nem fenyegeti veszély, de eljőhet olyan idő is, amikor gyakorlati védelmével kell foglalkoznunk. Arra az időre adhat tanácsot ez a nem egészen szokványos fészkelés.

Bánhidi Péter — Domján Gábor — Sövény Sándor

Talajon költő macskabagoly (*Strix aluco*)

Karancslapujtó község határában Nagyvölgyben Ny-i kitétségű idős, elegendes bükkösben, bükkfa tövének kapart sekély talajmélyedésben találtam rá 1988. április 21-én a 2 tojásos kotló macskabagolyra. Harminc méternyire egy szájkó(?) által meglékelt tojás hevert az avarban. Május 5-én ellenőriztem újra a fészket, amelyben apróra tört tojásmaradványok voltak.

Rozgonyi Sándor

Őszapó (*Aegithalos caudatus*) rendhagyó fészkelése

A Karancs hegység lábánál elterülő Bobonyér, cserrel elegyes tölgyes hegyoldalban 1988. március 27-én őszapópár érdekes fészeképítését figyeltem meg. Cserfa tövénél a talajon 20x20 cm-es élő moharéteg mögé vájt földi üregbe hordták a tollpíhéket. Baloldalról ahonnan a földet kivájták, jártak be, és elől szabályos röpnylást képezve a mohában, távoztak. Április 6-án a fészekben 4 tojás volt, április 20-án szajkó kifosztotta. A fészek anyagában nem tett nagy kárt, csak az elől kialakított röpnylást tépkedte meg és egy pár tollpíhét dobált ki. A fészket kibontva a következőt állapítottam meg: az őszapónál megszokott mohából, zuzmóból szokásos külső burkolat nem készült, csupán a fészek aljára rakott belőle. A földi üreget egyből tollpíhével bélelte a szokásos mennyiséggel.

Rozgonyi Sándor

Holló (*Corvus corax*) szokatlan fészkelése

1986 télvégén rendszeresen megfigyeltem egy pár hollót a Fehérgyarmattól 6 km-re fekvő cégénydányádi katélyparkban.

A 16 ha-os angol stílusban létesített parkot dél-nyugatról a Szamos folyó keskeny ártere, szántó területekkel övezve, a többi oldalról pedig a község belterülete határolja. Az arborétum jellegű területen különleges facsoportok (kaukázusi szárnyasdió, görög jegenye, virginiai boróka stb.) és tágas tisztások változtatják egymást.

Az év minden szakában jelentős antropogén terhelés éri: folyamatos a park turisztikai látogatottsága, a kastélyban gyermekotthon működik, valamint a község lakói rendszeresen átjárnak.

Fészkrét egy simafenyőn (*Pinus strobus*) találtam meg kb. 28-30 m magasságban. A fészkes fától 80 m-re néhány idős juharlevelű platán (*Platanus hybrida*) található, melyeken 350-400 pár vetési

varjú kolónia is kialakult, de ez sem zavarta meg a pár költését. Május elején kirepült fiatal példányt sikerült megfigyelnem a park területén.

A hollót nem egy kultúrkövető fajként ismerjük, de ez a szokatlan mégis sikeres fészkelési kísérlete feltételezhető egy olyan tendenciát, hogy a Szabolcs–Szatmár megyei klasszikus értelemben vett jó fészkelőhelyek telítődtek, s így a zavartabb helyeken is próbálkozik. Ezt a feltevést bizonyíthatja az a tény is, hogy a faj terjeszkedése 1984-ben érte el Hajdú–Bihar megye a Nyírséggel határos területeit, ahol az elmúlt 15 évben bizonyított fészkelésük nem volt.

Dudás Miklós

**Kakukk (*Cuculus canorus*) tojást fészkeből eltávolító
citromsármány (*Emberiza citrinella*) és töviszúró
gébics (*Lanius collurio*)**

Több mint két évtizede foglalkozom a kakukk szaporodás biológiájával de citromsármány fészkeiben sosem találtam a tojását. Az 1970-es évek elején az egyik közelben lévő sármány fészkebe tettem egy avaron talált kakukktojást. Ez még aznap eltűnt az 5 sármánytojás közül.

1987-ben filmet forgattunk a kakukkkal kapcsolatos érdekességekről, így arról is, mi történik a citromsármány fészkebe csempészett kakukktojással? A felvételhez találtam egy jól látható fészket, amelybe beleraktunk egy elhagyott vörösbegy fészkeből kivett kakukktojást. A fészekre irányított, álcázott, hang nélküli kamerát távolról lombátorból működtettük. Miután a fészektől távoztunk, kb. 8 perc múlva jött a tojó, amely meglátva a tojásai között lévő kakukktojást, 2-3-szor belecsípett, majd a csőrébe fogva elrepült vele. Minthogy a „kamera” nem jól látta a háttal álló tojástörő sármányt, másnap meg akartuk ismételni a felvételt. Legnagyobb bosszúságunkra a kora hajnali órákban egy vándorméhész rárakta az egyik a kaptárt a fészekre, amely

tönkrement! Ugyanezt a kísérletet elvégeztük töviszúró gébicscel is. Ez azonban a fészekre történő visszatérésekor nyugodtan ráült és folytatta a kotlást. Az érdekes csak az volt, hogy másnapra mindig eltűnt a fészekbe rakott idegen tojás (műtojás). Azt, hogy a hím, vagy tojó távolította el a nem saját tojást, nem sikerült megállapítanunk, holott volt rá eset, hogy csaknem egész napon át figyelte a szintén távműködtetésű kamera. A tojást mindenesetre nem vitte el, csak kidobta az övéi közül (a fészek alatt, az avar között megtaláltuk). Korábban két ízben is találtam töviszúró gébics fészekben kakukkfiókát. Talán csak akkor fogadja el a kakukk tojását, ha az színre és nagyságra megegyezik a saját tojásaival.

Varga Ferenc

Autóroncsban fészkelő barázdabillegető (*Motacilla alba*) és füstifecske (*Hirundo rustica*)

A közelmúltban megjelent Madártani Tájékoztatóban több tagtársam is írt a rendellenes helyeken fészkelő madarokról. Ezúttal én is közlök két ilyen fészkelést. A közeli Medves-fennsíkon teheneket legeltető pásztorok számára felvontattak egy, már nem üzemképes személyszállító robur gépkocsit. Mindíg oda vontatták, ahol a teheneket legeltették, illetve a pásztorok ebbe tartózkodtak esős, viharos idők esetén. Később, 1987-ben már kerekék és ablakok nélkül, egyhelyben maradt. 1987. 04. 24-én a roncs-hoz közeledve egy barázdabillegetőt láttam az orr-részből ki-repülni. Gondoltam fészke lehet benne, ezért elkezdtem azt keresni és meg is találtam a motor és az első sárhányó közé épített 5 tojásos aljat. A költésből nem lett semmi, mivel a pásztorok gyakran ott tartózkodtak a kutyáikkal ezért a szülőmadarak nem mertek odamenni. A későbbiekben gyakran jártam el a roncs mellett és láttam, hogy abba a füstifecskek ki-be száll-dosnak. 06. 06-án megláttam a fészket, benne 5 pihés fiókéval. A fészek az egészen elrozsdásodott hosszanti tetőtartó vasra volt építve. Ez a költés sikeres volt annak ellenére, hogy a pásztorok napokon át ott tartózkodtak.

Varga Ferenc

Fekete rigó (*Turdus merula*) különös fészkelése

1987. április 14-én madártani megfigyeléseket végeztem a soroksári Duna-ág csepeli szakaszán, és közben egy fekete rigóra lettem figyelmes, amely riasztó hangot hallatva szállt ki a nádból. Először nem gondoltam fészekre, de a jelenet megismétlődése után közelebről is megnéztem a nádfoltot, és igen alacsonyan, a földtől kb. 40 cm-re megláttam a fészket. A fészek az avas nád (*Phragmites communis*) letört száaira és leveleire épült, a víztől mindössze 2 m-re és 4 kotlott tojást tartalmazott. Nem sokkal a fiókák kikelése után azonban, valószínűleg gyerekek, feldúlták a fészket, s így a költés sikertelen maradt.

Szalay Kornél

„Időjós” madarak 1987/88 év telén

A rendkívüli enyhe téli időjárás december második felétől február közepéig tartott. Ez, egyes madárfajok szokatlan viselkedését váltotta ki. A Pannonhalmi Természetvédelmi Területen a fekete rigók (*Turdus merula*) 15-20 példányban (hímek és tojók egyaránt) egész télen láthatók voltak. Már januárban féligkész fekete rigó fészket találtunk Szőnyi Viktorral az Arborétum egyik 2 m magas Thuja *occidentalis* cserjén.

A barátkaposzáta (*Sylvia atricapilla*) 1-2 példánya (tojó és hím is) egész télen itt tartózkodott, ezt Faragó Csabával többször is észleltük.

Az őszapó (*Aegithalos caudatus*) február közepén megkezdte fészkeképítését.

Pécsen a Tettyén február első hetében csicsörkék (*Serinus serinus*) jellegzetes hangját élvezhettem a mediterrán-jellegű éghajlatban.

Csékei József kertészmérnök a Sellyén (Baranya megye) február elsején 2 erdei szalonkát (*Scolopax rusticola*) látott egy tölgyes erdőben.

Az enyhe tél kisémlős gradációt eredményezett sokfelé az országban. Ezzel párhuzamosan az egerészölyvek (*Buteo buteo*) egyedszáma is megnövekedett. Ezt tapasztaltam Székesfehérvár határában, amikor február első hetében egy legelőn 11 egerészölyv pockozott csoportosan.

Február második felében az időjárás megváltozott. Pannonhalma környékén havazott, sokszor fagypont alá süllyedt a hőmérséklet. Ekkor megjelentek a fenyőrigók (*Turdus pilaris*) népes csapatai (400–500 példány), s ellepték a keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) cserjéket és fogyasztották termését. A havas, hideb időben a karvaly (*Accipiter nisus*) bemerészkedett a gimnázium udvarába, ahonnan házi galabot igyekezett elrabolni, de elejtette áldozatát nem tudta a talajról a magasba emelni többszöri próbálkozás után sem. Udvarunkban szemem láttára rabolt az ott éjszakázó házi verebek közül egy példány a havas, ördög-cérna (*Lycium*) bokorból.

Dr. Rékási József

A füleskuvik (*Otus scops*) területhűsége

A Szekszárdi-dombságon a füleskuvikok számára végzett odutelepítés során feltűnt, hogy az elfoglalt odukat a következő években nagy valószínűséggel újra birtokba vették az apró baglyok. 1985-től kezdődően jelöléseket is végeztünk a Madártani Intézet gyűrűivel. Három év alatt 7 adult tojót és 28 fiókát, azaz összesen 35 füleskuvikot sikerült gyűrűvel megjelölnünk. Nagy volt a meglepetésünk és az örömünk, amikor 1987. június 10-én az odujában tojásain kotló madarat megfogva, lábán az előző évben – 1986. június 1-én – feltett gyűrűt megláttuk és leolvastuk. A tojó ugyanazt az odut választotta fészkelésre, amelyben az előző évben is költött. Hazánkban ez volt az első füleskuvik visszafogás és visszajelzés, amely először igazolja a madarak fészkelőhely megválasztásában lévő következetességet, a területhűséget.

Sajnos a hím madarat nem tudtuk megfogni és azonosítani – erre csak a fiókanevelés időszakában lett volna lehetőség – így nem tudtuk ellenőrizni, hogy a füleskuvik tojók párjukhoz is ragaszkodnak, vagy évente új hímekkel állnak párba. Reméljük, hogy a következő években a rendszeresen végzett jelölések segítségével erre a kérdésre is sikerül majd választ kapni.

Dr. Kalotás Zsolt – Dr. Streit Béla

Enekes rigó (*Turdus philomelos*) tojások idegen fészekben

1987. június 30-án fekete rigó fészket találtam egy mandulafán 3 m magasan. A csészét teljesen kitöltötte 7 tojás, melyekből csak három volt fekete rigóé; a másik négy énekes rigóé. Lassátorból figyelve láttam, hogy a fészkeket kizárólag fekete rigók gondozzák, az énekes rigók lemondtak leendő utódaikról. A fészkelek sorsa a következők szerint alakult:

Július 3-án 4 fióka és 3 fekete rigó tojás

6-án 6 fióka és 1 tojás (terméketlen)

8-án 5 élő és egy elpusztult fióka, ezt a fészkekből eltávolítottam.

10-én 4 fióka (egy eltűnt). A fajok már jól elkülöníthetők: a négy madárból egy a fekete rigó.

A fészket a lábukra tett gyűrűkkel mind a négy madár szerencsésen elhagyta.

Az élőhely: elvadult, bokrokkal sűrűn benőtt telek, részben gazonos terület, öreg gyümölcsfákkal. A fekete rigó költőpárok száma legalább három. A bokros részen egy énekes rigó pár fészkel. Második költéséből a tojások június 15-én eltűntek. Talán ezt igyekezett pótolni a másik faj fészkebe csempészett tojásokkal?

Novák László

Adatok a bibic (*Vanellus vanellus*) vonulásáról és fészkeléséről

1984 novemberétől végeztünk megfigyeléseket Lenti határában, egy művelés alatt álló területen, ahol lucernát, vörösherét, búzát, kukoricát és repcét termesztenek.

1987 november 7-én láttunk először egy 35-40 példányból álló csapatot, mely egészen december 8-ig kitartott. Tavasszal az elsőket meglehetősen későn, csak március 3-án észleltük, de ezen a napon már 50 pd. mozgott a területen. Ettől kezdődően a következőképpen alakult létszámuk:

március 4. — 150 pd.	március 13. — 50 pd.
március 5. — 350 pd.	március 18. — 600 pd.
március 7. — 80–100 pd.	március 20. — 40 pd.
március 10. — 200 pd.	március 21. — 80 pd.
március 11. — 180 pd.	március 22. — 150 pd.
március 12. — 77 pd.	március 23. — 40 pd.

A tavaszi vonulás jól érezhetően két hullámban zajlott le. Március 25-én már csak 3 pd. mozgott a területen, de 26-ától kezdve rendszeresen látható volt kb. 40 pd. A hónap végére már csak a költők maradtak.

1985-ben 16 pár fészkelését állapítottuk meg 150 ha-nyi területen (9,37 ha/pár). Ez a területen fészkelő madárpároknek 25,7 %-a volt. A kotló madarakat jól lehetett látni, az alig 5 centiméteresre nőtt vetésben. Az első kotlott fészkeket április 21-én találtuk Molnár Zsolttal. Hamarosan kiderült, hogy a fészkek szomszédságában, alig egy-két lépésre egymástól, további két fészke van. Megfigyeléseink szerint a bibicék a dolmányos varjak gyakori háborgatására válaszoltak ezzel a kis teleppel. Érdekes, hogy a bibicék oltalmát élvezve, egy mezei pacsirta pár is betelepült a fészkek közé. Mindhárom fészekben 4 tojás volt, melyek május 11-én este kezdtek kelni. A fiókák közül egy mindjárt a kikelést követően elpusztult, a többiek 2–4 órán belül elhagyták a fészkek környékét. A szülők érdekes módon a fiókák kelése közben folyamatosan elhordták a tojáshéjakat.

Július elején újabb 4 pár foglalt területet egy fűztelepítés helyén, amikor a többi család már csapatba verődött. Június 17-re az utolsó bibicék is elhagyták a területet. Legközelebb november 4-én láttuk viszont őket, és még december 30-án is megfigyelhettünk 35-40 példányt.

1986-ban csak márc.24-től ápr. 6-ig tudtuk szemmel kísérni a vonulást. A különösen belvizes tavasz hatására a tetőző mennyiség 2500 pd. volt, az előző évi 600 példánnyal szemben. Ezt márc. 26-án számoltuk, és meglepőnek találtuk, hogy 29-én már 2 tojásos fészkekaljat találtunk, mely ápr. 1-én lett teljes. Ezen kívül további 12 fészket sikerült felkutatnunk, de ebben az időben még egyikben sem volt tojás. 1986-ban összesen 50 pár fészkelte. (3 ha/pár).

A madarak ebben az évben csak július elején hagyták el a területet, őszei és télen nem jelentkeztek.

1987-ben a szóbanforgó területen egyetlen pár sem költött; mind a mai napig nem tudjuk miért. Csak a szomszédos fűztelepítésen telepedett meg 16-18 pár, kb. 60-80 ha-on. Amikor az első fészket megtaláltuk, ápr. 6-án, már minden pár kotlott. Másnap vegyszeres rovar- és gyomirtást végeztek a területen. A végeredményről nem állt módunkban meggyőződni.

A fészek építésének módja érdekesen változott a három év alatt. 1985-ben, amikor viszonylag száraz volt a terület, a madarak csak egy-egy alig érzékelhető mélyedést kapartak, amibe csupán egy-két gyökérdarabkát húzkodtak. 1986-ban ellenben 5-6 cm mélységű gödört kapartak, amit vastagon kivéleltek növényi szárakkal és gyökérrel, ezt gondosan kítapasztották sárral, majd újra gyökerekkel bélelték. 1987-ben visszatértek a 85-ös módszerhez.

Szupernormális inger a bibicnél

1986. ápr. 4-én, a reggeli órákban az egyik kotlott bibicfészkealj közelében, a fészektől kb. 30-40 cm-re; egy mustármaggal töltött, fehér ping-pong labdát helyeztünk el. Arra voltunk kíváncsiak, hogyan működik a bibicéknél a szupernormális inger. Ezt **Niko Tinberger vizsgálta csigaforgatóknál**. A fészket dél körül

ellenőriztük. Az eredmény az volt amit vártunk, mégis meglepett a siker. A kotló madár behúzta a fészekbe a műtojást, és szorgalmasan kotlott rajta, noha egyáltalán nem hasonlított egy valódi bibictojáshoz. A kísérlet elvégzése után megszabadítottuk a bibicpárt a felesleges tehertől. A korlás zavartalanul folyt tovább.

Faragó Csaba – Szabó Gábor

Ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*) kétszeri sikeres költése 1987-ben

Az utóbbi három évben (1985–86–87) az ugartyúk hortobágyi költőállománya a korábbi időszakhoz képest jelentősen megnőtt, elérte a 15-16 párt. Észleltem terjeszkedési jelenségeket is (Tisza-örs, Nagyiván környéke), de a fészekaljak többsége a régebbi, „klasszikus” ugartyúk-élőhelyeken került elő. Költésük fő szezonja április második felétől június végéig tart. A ritkán előforduló (pl. 1979, 1980) pótköltések júliusban történnek. Jelen közleményben egy ugartyúk-pár érdekes, kétszeri fészkelését ismertetem, mely jelenségre eddigi megfigyeléseim során még nem volt példa.

A Kunmadarasi-pusztta középső részén, a Luca-ér és Bogárzó-fenék mocsarak közötti száraz szikest a 70-es évek eleje óta rendszeres ugartyúk-élőhelyként ismerjük. 1987. május 3-án is találtam itt egy fészkelő párt, melynek fiókái május 24-én keltek ki.

A nyár folyamán a családot gyakran észleltem. Július közepe táján azonban feltűnt, hogy az ugartyúk pár, a fiókák nélkül, állandóan az előző fészektől kb. 200 m-re tartózkodik, oda mindig visszatér. A fiatal madarak viszont kb. 1 km-re, a Bogárzó délnyugati oldalánál tartózkodtak. Július 30-án derült ki, hogy az öreg madarak megfigyelési helyén egy kéttojásos fészekalj található, melyből a fiókák augusztus 12–13-án keltek ki. Szeptember 11-én a kicsinyek már teljesen kitollasodtak, csupán hátukon és farcsíkjukon látszott kevés barna pehely. Röpképességük

elérése után többször láttam együtt ezen a környéken 6 ugartyúkot, melyek között 4 példány fakóbb színű, idei fiatal volt. A felsorolt körülmények arra engednek következtetni, hogy 1987-ben egyazon ugartyúk-pár két eredményes költéséből 4 fiókát nevelt fel. Részletes hortobágyi ugartyúk-tanulmányában (Hajdusági Muz.Évk. 1981.5-30.) Szabó László is felvetette az esetleges kétszeri fészkelés lehetőségét, éppen a késői (július végi, augusztus eleji) pelyhes fiókák miatt, de valószínűbbnek látszott, hogy pótköltés eredményét észlelte. Egy éven belüli, kétszeri sikeres költésre a jelen közleményben ismertetett eset az első, biztosra vehető adat. Említést érdemel még, hogy 1987-ben a kunmadarasi, nagyiváni ugartyúkok csak október legvégén, november elején vonultak el. Konyhás Sándor még november 15-én is észlelt ugartyúkot a Szelencésen.

Dr. Kovács Gábor

Áttelelő barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) Debrecenben

1988. január 9-én téli madárvonulásokat vizsgáltunk Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Botanikus Kertjében. Megfigyeléseink közben az egyik bokrosban egy teljesen ép tollazatú, hím barátposzátára lettünk figyelmesek, amely ugyancsak áttelelő vörösbegy, fekete rigó és cinegék társaságában mozgott. Az enyhe hómentes idő, különböző bogyós termésű cserjék egyaránt kedvező feltételeket teremtettek e madárnak, amely szemmel láthatóan otthonosan mozgott ebben a szokatlan időszakban is.

Dr. Juhász Lajos – Tóth László

A tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapillus*) áttelelési kísérlete

Az 1978/79-es sikeres áttelelést követően az újszegedi Tiszahullámtéren 1985. november 8-án, 24-én és 30-án 3, 2 illetve 1 példányt figyeltem meg. Decemberben négy megfigyelés alkalomával mindíg kettőt észleltem, 1986. január 1-én, 12-én és 16-án 2–2 példányt láttam. Január 16-a után már nem jelentkeztek. December közepéig szén-, és kék cinegékkel, királykákkal jártak egy csapatban. Ekkor az erdőben a sűrű fűzbokrok és szederbokrok közt táplálkoztak. Ezt követően a házunk előtti ültetett fenyőfák ágai közt és a borókabokorban, valamint a borostyán lombjában bújkáltak.

Dr. Kasza Ferenc

Seregélyek (*Sturnus vulgaris*) áttelelése Sopronban

1987 januárjában Sopronban, a Május 1. téri park bokrain és fáin ülő seregélyekre lettem figyelmes. A seregélyek egy 100-nál több házi verébből, valamint néhány mezei verébből és fekete rigóból álló madárcsapatba vegyültek. A madarakat egyik ház első emeleti erkélyén etették. A nagy hóban és hidegben is állandóan a közeli fákon és bokrokon tartózkodtak és onnan repültek fel élelemért az erkélyre. Az éjszakát a parkban lévő, igen sűrű borbolya bokorban (*Berberis vulgaris*) töltötték, ahol a széltől védve voltak. Azt, hogy a seregélyek mióta tartózkodtak ott, nem tudtam megállapítani, de egész februárban és március első felében ott voltak, olykor 50 egyedet is számoltam. Nyilván az állandóan rendelkezésükre álló bőséges táplálék készítette őket az áttelelésre. Március közepe után számuk apadt, az utolsókat március 23-án figyeltem meg.

Dr. Metzl János

Gerinces állatok pusztulása az utakon

Közútjainkon évről-évre növekszik a forgalom, mely egyre több áldozatot szed az állatvilágból. Megfigyeltem, hogy esős időben a füstifecskék vadászterületüknek tekintik az utakat. A meleg aszfalthoz lapuló rovarokat keresik, s ez okozza vesztüket. Egy általam gyakran megtett úton vizsgáltam az elütött fecskék számát. A Pápa–Béb (12 km) útszakaszon szép időben legfeljebb 1-2 elütött fecskét találtam, esős időben viszont gyakran 10-12, s egy esetben 16 füstifecske hullája hevert az úton. Különösen a frissen kirepült fiókák esnek áldozatul.

1987. aug. 21-én Béb–Pápa–Csorna–Kapunár–Sopron–Ágfalva útvonalon (110 km) vizsgáltam az elütött gerinces állatokat. Az utat kerékpárral tettem meg. A szétaposott békákat és az apró rágcsalókat csak néhány esetben lehetett meghatározni. Ezek csak tájékoztató adatként szolgálnak. Az úton reggel még meghatározható fajok délutánra felismerhetetlenné váltak.

<i>Talált fajok</i>	<i>Példányszám</i>
békák (összesen)	984
függőcs (Amphibia)	3
csalánfecske (Amphibia)	2
fenyőfecske (Amphibia)	1
füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>)	12
nagy lakopáros (<i>Dendrocopos maior</i>)	1
kékes légykapó (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	1
citromsárga gólya (<i>Emberiza citrinella</i>)	2
szőlőszőlő (<i>Turdus ilic cannabina</i>)	1
házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	18
apró rágcsalók (összesen)	58
hőrcsög (<i>Cricetus cricetus</i>)	5
patkány (<i>Rattus norvegicus</i>)	4
szőzseges denevér (<i>Myotis myotis</i>)	1
szőrös (<i>Erinaceus europaeus</i>)	8

menyét (<i>Mustela nivalis</i>)	1
mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	5
őz (<i>Rupicapra rupicapra</i>)	1
házi macska (<i>Felis catus</i>)	7
kutya (<i>Canis familiaris</i>)	1
róka (<i>Canis vulpes</i>)	1

Fenyves László

Madárpusztulás az utakon

1987. november 1-én Sárospatak és Károlyfalva között a 37-es főút mentén egy 30 m-es szakaszon, ahol mindkét oldalon bokros van 12 mezei veréb és 1 citromsármány tetemét találtam.

Balogh János

Bubospacsirták (*Galerida cristata*) különös pusztulása

1987. 05. 15-én bubospacsirta fészkeket kerestem Dombóvár panelházainak lapos tetején. Az egyik (gyöngykavicssal felszórt) tetőn egy, a tetőszigetelésbe ágyazódott régi bubospacsirta tetemet találtam. A tollak már eltűntek, a bitumenből csak a két láb, a szegycsonti taraj és az alsó csőrkéve látszott ki.

1987. 06. 18-án egy másik (szintén gyöngykavicsos) lapos tetőn ismét találtam egy bitumenbe ragadt elpusztult bubospacsirtát. A madár tollazata alapján teljesen kifejlett, feltethetően öreg példány volt. Három (elsőrendű) evezője ragadt a bitumenbe, a test többi része szabadon volt.

1987. 06. 08-án a pacsirták sorsára jutott egy kifejlett házilgalomb (*Columba livia domestica*) is. Ennek az esetnek az az érdekessége, hogy a madár még élt, amikor megtaláltam. Közeledtemre vergődni kezdett, de szabadulni nem tudott, mert mindkét

lába a csüd alsó harmadáig a bitumenbe ragadt. Miután lefényképeztem, kiszabadítottam, ami meglepően nehezen ment. A lábujjakon és a csüdön vastagon állt a ragacsos, fekete anyag. Kis részen a has tollazata is összeragadt. Mivel lehetetlen volt a lábak megtisztítása, kénytelen voltam megölni a madarat.

A galamb és a pacsirták baleseteit az okozhatta, hogy olyan helyre léptek vagy értek valamely testrészükkel, ahol a napon megolvadt bitumen tetejéről hiányzott az az 1-2 mm vastag, szennyezett réteg, amely már nem ragad. A napon a bitumen sokszor annyira megolvad, hogy a tetőn lévő kisebb-nagyobb kiemelkedésekről lefolyik. A mézszerűen sűrű anyag a beleragadt madarakat olyan erővel tartja fogva, hogy még az igen erős, kifejlett házigalamb sem tudott kiszabadulni belőle.

Orbán Zoltán

Különös módon elpusztult csuszka (*Sitta europaea*)

1986. szeptember 11-én a Soproni–hegyvidék Ultra nevű magaslatán egy csuszkára lettem figyelmes, amely fejfelé mozdulatlanul állt egy idős kocsánytalan tölgyön (*Quercus petraea*), 3,5 m magasan. Közelebről megszemlélve észrevettem, hogy a lábai nem érintkeznek a fa törzsével, csak a teste és a csőre. Az egész madár teste a csőrére támaszkodott, ami feltehetően kopácsolás közben szorult be annyira egy kéregrepedésbe, hogy onnan nem tudta többé kimozdítani. Ennek következtében bizonyára éhenpusztult. Ekkor már kb. 4-5 napos lehetett a tetem.

Mogyorósi Sándor

Házi veréb (*Passer domesticus*) nagyarányú rovarzsákmányolása

1986. október 20-án Kókán egy házi verébcsapatot figyeltem meg rovarfogás közben. A napos, meleg időben rengeteg rovar ropkódott a sertésólak körül. A verebek az épület tetején pihentek. Időnként mintegy váltva egymást, légykapó módjára fogdosták a legyeket, s visszaszálltak a tetőre. A vadászat kb. egy óráig tartott.

Kertész László

Egyes madárfajok rendhagyó fészkelése

1985. március 17-én arra lettem figyelmes, hogy négyemeletes nagy háztömbünk egyik erkélye mellett egy falrepedésbe két kék cinege (*Parus caeruleus*) jár ki-be. Áprilisban már fészekanyagot hordtak, majd sikeresen költöttek. A fészek kb. 8 m magasan volt. Az sem zavarta őket különösebben, hogy az erkélyeket használták. Ezt az odut még abban az évben mezei verebek (*Passer montanus*) is használták költésre. Egyébként a kék cinegék az út szélén álló ostornyeles közvilágítási lámpák búrájában rendszeresen költenek.

1984. szeptember 16-án az újszegedi Tisza-hullámtéren fekete nyárfán, kb. 13 méter magasan épült, lakott tengelic (*Carduelis carduelis*) fészket találtam. A kitollasodott fiókák 23-án repültek ki. A fészek anyagában műanyag szálak is voltak. Ezek egyike rátekeredett az egyik fióka lábára és foglyul ejtette.

Dr. Kasza Ferenc

Patakból táplálkozó madarak

1986. február 11-én Szabó Gáborral a Kerka folyó mentén végeztünk megfigyeléseket, a Lenti – Máhomfa szakaszon. A három hónapos hóesés után igen vastag hó fedett mindent, helyenként már derékig ért.

Ez kényszerített néhány madarat arra, hogy táplálékát a Kerka vizéből „halászva” szerezzék. A következő madarakat láttuk így módon táplálkozni:

ökörszem	15 pd.
erdei szürkebegy	3 pd.
vörösbegy	3 pd.
széncinege	5 pd.

A megfigyelt 4 faj közül a legügyesebbek az ökörszemek voltak, lesbenálltak egy-egy vízből kikandikáló hínárdarabon, és ha zsákmányt sodort a víz, ügyesen kapták ki. Merészségükben néha szinte teljesen elmerültek a vízben. Február 22-én hasonlóan halászó fenyőrigót, és fekete rigót láttam Pannonhalmán, a Pándzsapatak medrében. A madarak ilyen alkalmazkodása a kedvezőtlen időjáráshoz nagyon meglepett, mert ezideig csak áttelelő réti pityereknél észleltem hasonlót.

Faragó Csaba

Lapostetőn fészkelő házi galambok (*Columba livia domestica*)

1985. nyarán Dombóváron – búbospacsirta (*Galerida cristata*) fészkek kereség közben – egy földszint + 4 emeletes panelház (sárga) gyöngykaviccsal felszórt lapostetején fészkelő házi galambokat találtam. Az állomány akkor 10-15 példányból állt, 1987-re ez a szám közel 30-ra emelkedett. Két év alatt a fészkek száma elérte a 9–10-et.

A költések nagyrésze (60–70 %-a) mesterséges üregekben, költőládákban történt, melyeket az alábbiakban ismertetek:

1.) A tetőt szegélyező 35-40 cm magas párkányzatnak – a galambok gazdája – egy-egy (tetőfedésre használt) palalapot döntött (a párkányzat találkozásainál lévő sarkokba). A galambok az így keletkezett háromszög alakú üregben fészkelnek. (lásd az A. ábrán). Az sem zavarja őket, hogy a bejárat nyílások (egy kivételével) Ny- felő, tehát az uralkodó szélirány felé néznek. A tojások nem a puszta kavicsra kerülnek, hanem a palalapok alatt az évek folyamán felhalmozódott, sokszor 10 cm magas ürülékhalom tetején

lévő kis mélyedésekbe. Ezek a kotló madarak és a fiókák súlyától jönnek létre. A fiókák ürüléke a mélyedés peremét egyre magasítja. A tojások száma eddigi megfigyeléseim szerint mindig kettő, ez megegyezik a „normális” helyen fészkelő házi galambok fészkelőj számával. A fészkelőhely olyan védettséget nyújt, hogy rossz időjárás miatt (eső) fiókakori elhullást még eddig nem tapasztaltam.

2.) Költőláda. Deszkából készített, közvetlenül a tető felszínére fektetett négyzetes hasáb alakú láda, középen válaszfallal elválasztva. Így egy ládában két fészkelőhely van. A ládák méretei: kb. 20x30x60 cm. A galambok ezekben a ládában is szívesen költenek. Fészkeket azonban nemcsak a fentiekben felsorolt helyeken találtam, hanem a tetőn lévő egyéb „nem mesterséges” (nem a galambok számára kihelyezett) helyeken is. Az alábbiakban ezeket mutatom be.:

3.) Az egyik pár a ház lapostetején lévő nagy számú szellőzőkürtő egyikének fedett nyílásában fészkel (lásd. a B ábrán). A fészkek a 4 részből álló szellőzőcső egyik kezattájában volt. Azt sajnos nem tudom, hogy a nyílást a galambok tömték-e el, vagy a lakók, tény, hogy a tojások itt is ürülék aljzatra kerültek.

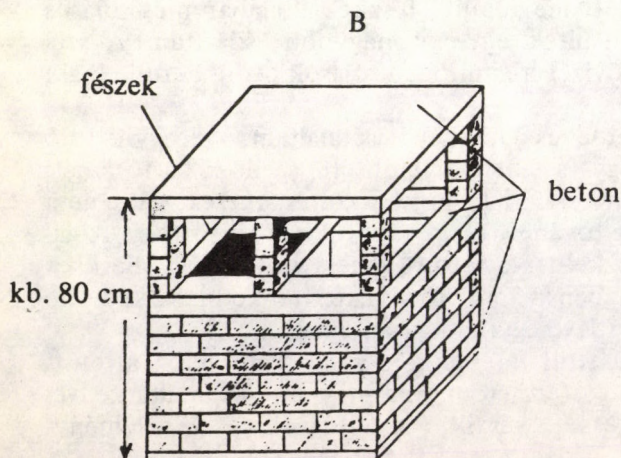
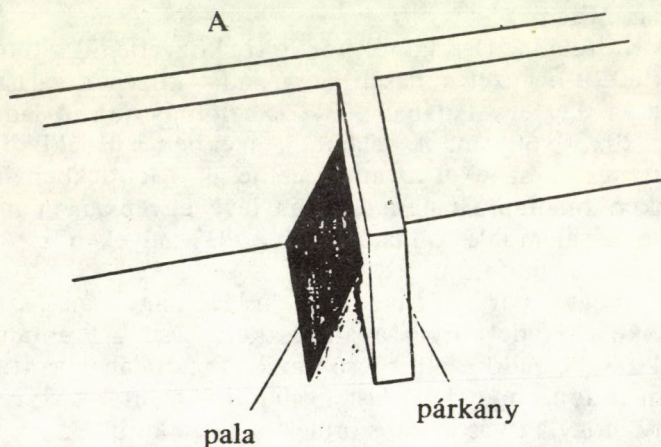
4.) Egy másik pár tojásait egy a tetőn lévő gumiabroncsba rakta, a belső gumi befogadására szolgáló részbe. A tojások a pusztá gumin feküdtek, fényekanyag alig volt (néhány papírfecni és ágacska). Az évek alatt ide „épült” fészkek általában még tojásos korukban megsemmisültek egy-egy nagyobb eső után. A szél ugyanis beveri az esővizet a gumiba, a tojások pedig befulladnak, ill. kihűlnek.

5.) 1987-ben egy érdekes „fészket” is találtam. Az egyik tojó madár két tojását egy (a fent már említett) szellőzőkürtő keleti oldalához rakta a kavicsra. Azt, hogy a költés sikeres volt-e nem tudom, mert a nyár további részét táborokban töltöttem. A galambok nemcsak fészkelnek a tetőn, hanem szinte egész életüket ott is töltik. Napközben a tető környékén repkednek, kedvenc pihenőhelyük a tetőn lévő egyik nagy antenna.

Ürülékük és az elpusztult tetemeik jócskán szennyezik a tetőt, ami a lakók többségét (érthetően) zavarja, míg a „madárkedvelők” ezt természetesnek veszik, és elfogadják. A vélemény-

különbségek sajnos már-már veszekedésekhez vezetnek, volt olyan lakó, aki a „tettek mezejére lépett” és megpróbálta légpuskával lelővöldözni a galambokat („csak” a fiókákat tudta) a város közepén!

Orbán Zoltán

Kanadai somot (*Cornus sericea*) fogyasztó házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) pár

Balatonalmádiban végeztem madármegfigyeléseket 1988. IX.11-én vasárnap délelőtt, amikor a hajópénztár épületével csaknem szemben, a tóparttal párhuzamosan húzódó, bozotos jellegű sövényben mozgó házi rozsdafarkú párra lettem figyelmes. A két madár a sűrűség külső, s egyben alacsonyabb részét alkotó kanadai som végálló, fehéres színű csontárjait fogyasztotta. Egy alkalommal sétálók zavarták meg az ügyesen kapaszkodó és csipegető madarakat, amikor is azok a csőrükben 1–1 csontárral átrepültek a móló bejáratánál díszlő császárfára (*Páulownia tomentosa*), majd a MÁFKI – üdülőtételep parkjába szárnyaltak tovább. A délelőtt folyamán még egyszer alkalmam nyílt a somcsontárokat szedegető madarak megfigyelésére, a leírt mozgástérben. Feltételezésem szerint az itteni pénztár épületzugában több éve költő házi rozsdafarkú pár lehetett (?) a kanadai som egyébként húsos, és gömbölyded magvú terméseinek a fogyasztója. A somfélék rendszertani egységébe – családjába – kontinensünk 2 honos faja tartozik (veresgyűrű-, és húsos som), mellettük a sötétvörös vesszőjű kanadai som dísznövényként honosodott meg nálunk. A házi rozsdafarkú bogyófogyasztásáról (bodza), – s főleg őszi vonulásban –, szakirodalmi források szólnak, de magam is megfigyeltem. A röviden leírt díszcserje termésének elfogyasztását azonban eddig még nem észleltem.

Bali József

Zöld küllő (*Picus viridis*) téli táplálkozása

Megfigyelésünket Sajóabony község határában lakott területhez közel mezőgazdaságilag műveletlen területen végeztük. A megfigyelés ideje kb. 2 hónap volt, 1986. december közepétől 1987. február közepéig. A vizsgált madár egy zöld küllő hím volt, ami ez idő alatt rendszeresen a megfigyelt területen kereste táplálékát.

A megfigyelés alatt kb. 12 darab hangyabolyt mozgatott meg táplálékszerzés céljából. Az alábbi méretű lyukakat vájta a hangyabolyokban:

	a lyuk átmérője (cm-ben)	a lyuk hossza (cm-ben)
1.	16	24,5
2.	15	62,5
3.	27	27,0
4.	16	50,0
5.	34	26,0
6.	11	42,0
7.	23	40,0
8.	17	38,0
9.	43	43,0
10.	40	45,0
11.	23	47,0
12.	19	32,0
átlag:	23,66	43,08

A 12 db. lyukból 3 esetben felülről kezdte az ásást, máskor oldalról. Megfigyeléseink szerint egy lyuk ásásához több napot is igénybe vett (2-4 nap). Többször pár nap kihagyással visszatért egy régebbi lyukhoz és ott folytatótt keresést. Február közepétől nem láttuk a területen, pedig még van bolytalan hangyaboly a területen.

Vizslán Tibor – Vizslán Tiborné – Dajkó Norbert

1987-es töviszúró gébics (*Lanius collurio*) fészkelési adatok

A megfigyeléseket két helyen, két különböző biotópban végeztem. Az egyik Sajóecseg Sajópart a folyót követő parti bokrosokban. A másik Sajóbábonny hegyvidéki bokros rész, néhol erdővel szegélyezve.

Sajóecsegen 4 db. fészket találtam: 2 db. kökényen, 1 db. vad-rózsán, 1 db. fekete bodzán. A négy fészkekből kettő kotlás alatt tönkrement, ekkor 4 és 5 tojás volt benne. Pótköltést nem észleltem, a fészkek június végén mentek tönkre. A másik két fészkekben 5 illetve 6 tojás volt. Az 5 tojásos fészkekből is csak 3 fióka repült ki.

Sajóbábonyon 7 db. fészket találtam: 4 db. kökényen, 2 db. vad-rózsán, 1 db. vadszilván málnával körülvéve. A hét fészkekből itt is kotlás alatt 2 db. tönkrement. Pótköltést nem észleltem. A tönkrement fészkekben 5-5 db. tojás volt. A többi fészkek: 2 db 6 tojásos és 3 db. 5 tojásos. Két fészkekben záptojás volt (1 és 3 db.), ezeknél 4 illetve 2 fióka hagyta el a fészket. A többiből rendszeren kirepültek a fiókák. A két helyen talált fészkekből jún. 20. és júl. 21. közötti időszakban hagyták el a fiókák a fészket. A fészkek átlagos magassága a földtől 112 cm, a legalacsonyabb 54 cm-re (vadrózsán), a legmagasabb 190 cm-re (fekete bodzán) volt.

A fészkek belső átmérőjének átlaga:	7,69 cm
külső átmérőjének átlaga:	11,94 cm
mélységének átlaga:	4,88 cm
magassága:	7,31 cm

A 11 db. vizsgált fészkekből egy mellett kb. 10-11 m-re találtam fészkelve karvalyposzátát (*Sylvia nisoria*), de a poszáták 2 héttel előbb hagyták el a fészket mint a gébicsek. A kikelt gébics fiókák vizsgálataim szerint 11 napos korban 1 v. 2 nap eltéréssel elhagyták a fészket. A 12. napon általában már csak üres fészket találtam. Az utolsó legfejletlenebb fiókát a fészkek bokrán találtam meg, a többi már szétszóródott. Az irodalmi adatokhoz viszonyítva elég korán repültek ki.

Vizslán Tibor

FAUNISZTIKA

Hosszúfarkú cankó (*Bartramia longicauda*) megfigyelése a Hortobágyon

1987. október 18-án a reggeli órákban a HNP délnyugati pusztáin végeztem madármegfigyelést. A Nagyiván határához tartozó „Agyagos”, valamint „Kis-Mező” nevű pusztarészen egy szokatlan megjelenésű limikolát vettem észre. Először a teljesen idegen hang tűnt fel, melyhez hasonlót addig még nem hallottam. Majd az alacsonyan repülve közeledő, időnként egyet-kettőt keringő madár feltűnő testarányait is jól megfigyelhettem, leginkább szembetűnően hosszú, hegyes farkát, vékony nyakát, kis fejét és rövid, vékony csőrét. Repülés közben szinte állandóan szólt, dalamos, kissé bugyborékoló, lágy füttyentései közé olykor elnyújtott, sípoló hangok keveredtek. Hamarosan leszállt a szikes gyepre, ekkor világos, a pajszoscankóéhoz hasonló színű lábát is jól láttam, melyet röptében a hosszú fark miatt nem tudtam megszemlélni.

A madár rövid pihenő után ismét felrepült és észak felé távozott. A terepen megfigyelt és a fentiekben ismertetett bélyegek mind arra utaltak, hogy hosszúfarkú cankót észleltem, de ebben csak akkor lettem teljesen biztos, amikor hazasietve meghallgattam a faj hangját az angol-svéd „Európa-madárhangjai” sorozatból. A hangfelvételen igen könnyen ráismertem a negyedórája hallott hangokra.

A következő napok során többször is kerestem Nagyiván környékén, majd a Kunmadarasi pusztán és Zámon, mint szomszédos területeken ezt a madarat, de már sehol sem bukkantam rá, Így a hazánkra nézve új faj előfordulásának hivatalos bizonyítása (3 fős bizottság helyszíni szemléje) nem történhetett meg.

Dr. Kovács Gábor

A billegető cankó (*Tringa hypoleucus*) drávai fészkelése

A Dráva Barcs feletti szakaszán 1982 óta végzek faunisztikai megfigyeléseket. Különösen sokat tartózkodtam a Zákány-örtilosí vonalon. Bár megfigyeléseim főleg az őszi és tavaszi időszakokban történtek, néhány május második felében észlelt példány alapján feltételeztem billegető cankók fészkelését a területen.

1987. májusában terepjáró gépkocsival gyakran jártam egy felhagyott, növényzettel sok helyen benőtt földúton, amely a folyót szegélyező nyár-fűz-éger ligeterdőn keresztül vezetett. Az út egy kb. 100 m-es szakaszon közvetlenül a Dráva mellett halad, ahol a növényzet ritkább és alacsonyabb. A terepjáró előtt ugyanarról a helyről több alkalommal is felrepült egy billegető cankó, ezért május 20-án átvizsgáltam a terepet. Egy kis talajmélyedésben, a parttól három méternyire rövidesen rábukkantam fészkére, amelyben négy darab ovális alakú, világosbarna alapon sötétbarnával folgozott tojást találtam. A foltozás a tojások tompább végén erőteljesebbnek mutatkozott. A talajmélyedést kevés avarlevéllel bélelték a madarak, mélysége 30 mm, átmérője 80 mm. volt. A néhány perces vizsgálódás időtartama alatt a kotló madár a parttól mintegy 50 m-re lévő kavicssziget felett repkedett, gyakran le-leszállva. Június 1-én ismét ellőriztem a fészket. Az egyik öreg madarat, fején roncsolásos sérüléssel a fészek mellett elpusztulva találtam. Valószínűleg egy alkalmilag arra vetődő gépkocsi ütötte el, mert a tojások bár kihültek a fészekben, teljesen sértetlenek voltak.

Bank László

Adatok az 1987/88-as tél hortobágyi madármozgalmának értékeléséhez

Az 1987/88-as tél rendkívül enyhe volt. Az 1986/87-es télhez hasonló nagy havazások is elmaradtak, a hótakaró a 2-3 cm-t soha sem nőtte túl. A csapadék nagy része eső, havaseső formájában hullott le, összesen 129,5 mm. A hőmérséklet csak decem-

ber és január közepén fordult hidegebbre. Éjszakánként – 10 C, míg nappal valamivel 0 C alatt maradt, a téli hónapok nagyobb részében azonban 0 C fölött, olykor a 8-10 fokot is elérte. December első napjától január közepéig az időjárást a változékony-ság jellemezte. Január közepétől február végéig kiegyenlítettebb volt a hőmérséklet, a hőingadozások nem voltak jelentősek.

A réti sasok és más áttelelő ragadozómadarak etetésére sem volt szükség, hiszen a tél – enyheségében – az 1982/83-hoz hasonlított. Az alábbiakban a tél jellegzetes fajairól adunk ismertetést, kitérve a madarak előfordulására, valamint néhány különleges áttelelésről is szólunk.

Nagy lilik (*Anser albifrons*): szeptember 30-án érkezett. Számuk október végéig növekedett, majd december közepéig fokozatosan csökkent. Ettől kezdve gyakran lehetett látni kisebb-nagyobb (max. 1000 pd.) csapatait a Hortobágy bármely pontján. Éjszakázni és inni általában H–Halastóra húztak be.

Kis lilik (*Anser erythropus*): a legkorábban (szeptember 20.) ez a faj érkezett meg. Szintén október utolsó napjáig gyarapodott a létszámuk, ekkor H–Halastó 11-es taván 420 példány tartózkodott. Később, egészen december közepéig igen kevés mutatkozott, ekkor 350 példányos csapata verődött össze, szintén a Halastón. A tél további részében 2-20-as csapatok sokfelé megfordultak a Nemzeti Park területén. Rendkívül érdekes, hogy az utóbbi évtizedben csak igen kis létszámú átvonulását tapasztaltuk évről-évre, és most ily hirtelen ugrott fel a számuk viszonylag magasra.

A vörösnjú lúd (*Branta ruficollis*) egy-egy példányát október 23-án a Darvas-tavon és a Csécsi-tavon láttuk. Ezek nem teleltek át.

Vetési lúd (*Anser fabalis*): a nagy lilikkel egy napon érkezett első csapatuk. Őszi vonulásuk – a többi libához hasonlóan – október végén tetőzött 1300 pl-nyal. A tél folyamán 30-80 pd-os csapatok voltak jellemzőek. Táplálkozni az őszi gabonavetésekre jártak.

Nagy bukó (*Mergus merganser*): Mindössze egyszer (jan. 16-án) láttuk H-Halastón, 9 hím és 8 tojó a Kondás tavon tartózkodott. *Szirti sas* (*aquila chrysaetos*): január 9-én egy imm. pd. mutatkozott Kecskésen.

Réti sas (*Haliaeetus albicilla*): október 6-án jelent meg az első. A tél során nem volt szükség az etetésükre, mindig találtak olyan tavat, amelyen volt elegendő nyílt víz és eredményesen tudtak halászni. A pusztákon is megjelentek ahol a nyílt vizeken hemzseggő récéket abajgatták. Létszámuk maximuma február közepén volt, amikor 35-40 pd. tartózkodott a pusztákon, tavakon. A Fényes-tavon márc. 4-én egyszerre 9 sas halászott, melyek a legyengült, beteg halakat a víz felszínéről könnyedén kapkodták ki.

Kékes rétihéja (*Circus cyaneus*): október 3-án érkezett az első két példány. Az idei telelő állomány 60 pd. körül mozgott. A kiszínezett hímek aránya az átlagos felett volt. Február közepén kezdtek fogyatkozni.

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*): szintén október 3-án érkezett. Összesen 13 példányát számláltuk az alábbi helyeken:

Angyalháza	3 pd.
Karcag	2 pd.
Kunmadarasi puszta	6 pd.
Nagyiváni puszta	2 pd.

Téli kenderike (*Carduelis flavirostris*): október 12-én jelent meg. Számuk nagyon lassan gyarapodott. A maximumot 4-500 példánnyal érte el. Január 23-án Nagyiván mezőgazdasági területén, lucernatarlón kb. 60 pd-t figyeltünk meg gyommag szedegetés közben.

Sarkantyús sármány (*Calcarius lapponicus*): első példánya a Kunmadarasi pusztán jelent meg okt. 3-án. November végéig növekedett számuk, amikor a DNY-i pusztákon 180 példánnyal, míg a DK-i részen 113 példánnyal tetőzött létszámuk. Január elejéig igen kevés mutatkozott, majd számuk ismét gyarapodott. Január 23-án a fent írt lucernatarlón 30 példány tartózkodott a téli kenderikékkal elvegyülve. Március 4-én már énekelnek, színesednek.

Hósármány (*Plectrophenax nivalis*): október utolsó napján érkezett meg. Novemberben csak kis csapatait lehetett látni, majd dec. 13-án, Szelencésen 1100 pd-os tömegét észleltük. A későbbiek folyamán csak január 31-én láttuk 550-es csapatát. Általában kisebb bandákba járták a pusztákat.

Néhány különleges, az enyhe télre valló áttelelés:

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*): 1 pd. Nagyivánban. A falu egyik fészkében éjszakázik, max. 2 km-re távozik napközben. 2 pd. a Kunmadarasi pusztán. 8-10 km-re Karcag határába is eljárnak. Éjszakázni az egyik pusztai tanya fészkére járnak. Hideg, fagyos időben az itt található szénaboglyák körül egerésztek.

Többször felbukkantak nyári ludak, mezei pacsirták, réti- és havasi pityerek, valamint egy nagy póling és néhány seregély.

A fülespacsirták (*Eremophila alpestris*) telelése teljesen kimaradt.

Konyhás Sándor – Dr. Kovács Gábor

Ujabb adatok a fekete gólya (*Ciconia nigra*) Hármas–Körös menti előfordulásairól

Megfigyeléseimet a Hármas–Körösnek a Kettős–Körös és a Sebes–Körös összefolyásától a Hortobágy–Berettyó csatorna torkolatáig terjedő szakaszán végeztem.

Előfordulások:

Gyoma	1980.	VII.25.	2 pd.
	1981.	VIII. 30.	17 pd.
		VIII. 31.	2 pd.
		IX. 19.	9 pd.
	1982.	IX. 03.	6 pd.
		X. 20.	1 pd.
		X. 22.	1 pd.
	1983.	VIII. 23.	5 pd.
		VIII. 30.	1 pd.
	1984.	VIII. 24.	14 pd.

Endrőd	1981.	VIII. 24.	1 pd.
		IX. 18.	1 pd.
	1982.	VIII. 1.	3 pd.
		VIII. 16.	1 pd.
	1987.	VIII. 19.	25 pd.

(Megjegyzés: az előfordulásoknál az azonos helyen néhány napon belül észlelt megfigyelések közül mindig csak egyet vettem figyelembe.)

1987. augusztus 19-én a Peresi gátórház közelében, felszántott búzatarlón figyeltem meg a 25 fekete gólyát. Molnár István gátőr szerint már napok óta a környéken mozogtak és táplálkoztak. Este az ártér egyik nemesnyarasába húzódtak be, és a fákon éjszakáztak.

Érdekesség, az 1982. október végi két megfigyelés, amely majd egy hónappal későbbi észlelés, mint az irodalmak által említett szeptember vége.

Jelenlegi megfigyeléseim, illetve a korábbi előfordulások (Madártani Tájékoztató 1980./2.) is bizonyítják, hogy a fekete gólyák változó számban, de rendszeresen átvonulnak tavasszal, illetve ősszel a területen. Nyár végén olykor már július végén láthatók az első példányok, de a zömük augusztusban figyelhető meg. A táplálkozási viszonyoktól függően (amit a tavaszi és a nyári árvizek befolyásolnak) hosszabb-rövidebb ideig a területen is tartózkodnak. Szeptemberben, de még inkább októberben már csak egészen ritkán láthatók. A Hármas–Körös vidékén figyelhető fekete gólyák valószínűleg a Bihar hegységben fészkelő állományból kerülnek ki.

Egyéb megfigyelés: Dévaványa TK. 1983. VII. 11. 1 példány.

Andrési Pál

Összefoglaló jelentés a Gönyü–Szob közti Duna-szakasz (1791–1708 fkm) 1985. aug.–1986. ápr. időszakának vizimadár mozgalmairól

Korábbiaknak megfelelően, immár negyedik ízben adom közre a Dunakutatás új eredményeit. A mellékelt táblázatban közlöm a vízhez kötődő 34 faj havi összesített megfigyelési adatait. A jelentősebb fajok esetében dinamikájukat oszlopdiagrammok segítségével szemléltetem.

Elsősorban a kemény tél miatt lényeges mennyiségi eltérések voltak tapasztalhatók a tömegesen megjelenő fajok esetében is. A korábbi évekhez viszonyítva lényegesen, csaknem kétszer több volt tetőzéskor kerce récéből, háromszor több kontyos récéből, több volt a nagy bukóból, ezüstsirályból, dankasirályból, kárókatonából. Kevesebb mutatkozott tőkés récéből és vetési lúdból, bár ez utóbbi esetben számlálási napon kívül, pl. 1986. 01.14-én ill. 01. 31-én a Nyergesi szigetnél ill. Gönyünél egyaránt 5–6.000 pd. vetési lúd maradt még a vízben a délelőtti órákban is.

Lényeges eltérés nem volt a szürke gém, a kis bukó esetében. A ritkaságok közül több jelent meg hegyi récéből, fekete récéből és füstös récéből.

Néhány fajnak ez, a negyedik szezon volt az első megfigyelési ideje, így a kis kócsagnak, az aranyliléknek és a heringsirálynak. A mennyiségi csúcsokat az északi fajok esetében a hideg számlájára írhatjuk. Valamennyi nagyobb vízfelületünk, így a Balaton, a Velencei-tó is befagytak, s a madarak a Dunán torlódtak össze (erről lásd Faragó–Márkus közlését).

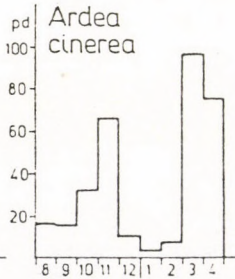
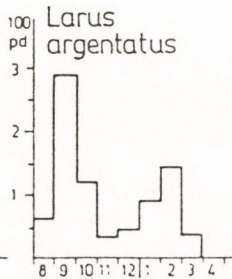
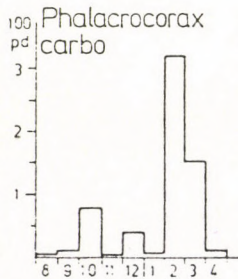
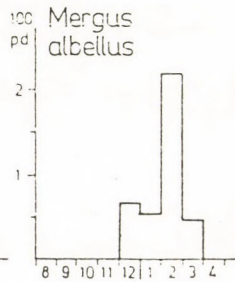
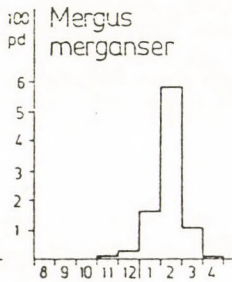
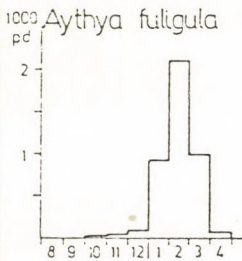
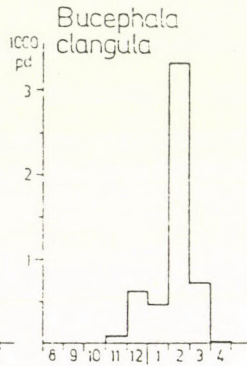
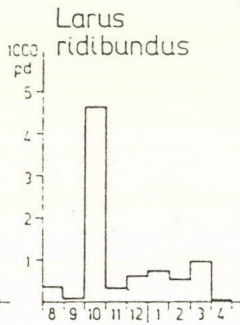
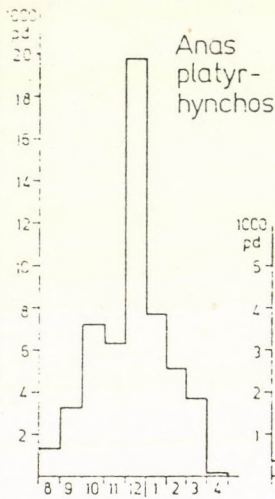
Fenológiai vonatkozásban lényeges eltérések nem voltak, talán azt kell megemlíteni, hogy kontyos récét és nagy bukót – ellentétben a korábbi időkkel – még áprilisban is lehetett, – általában párba állva – látni.

Dr. Faragó Sándor

1934-35	P a j	1985					1986						
		sept. 17	okt. 14	nov. 14	dec. 16	jan. 16	febr. 24	marc. 24	apr. 14				
1.	<i>Gavia erosica</i>	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	<i>Podiceps cristatus</i>	-	1	-	1	4	-	-	-	-	6	2	-
3.	<i>Phalacrocorax cornutus</i>	-	19	5	40	17	321	152	19	321	152	19	19
4.	<i>Ardea cinerea</i>	1	15	32	66	3	7	97	75	7	97	75	75
5.	<i>Egretta garzetta</i>	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	<i>Nycticorax nycticorax</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
7.	<i>Ciconia ciconia</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1
8.	<i>Cygnus olor</i>	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	1	-
9.	<i>Anser moser</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
10.	<i>Anser fabalis</i>	-	141	9	423	188	19	-	-	-	-	-	-
11.	<i>Anas platyrhynchos</i>	136	7,186	6,294	19,801	7,858	5,075	3,720	43	5,075	3,720	43	43
12.	<i>Anas querquedula</i>	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	5
13.	<i>Anas crecca</i>	83	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	<i>Arthya ferina</i>	3	1	80	37	3	16	145	13	3	16	145	13
15.	<i>Arthya fuligula</i>	-	13	33	81	924	-	-	51	2,098	997	51	51
16.	<i>Arthya pyroca</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
17.	<i>Arthya marila</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6	-	-
18.	<i>Bucephala clangula</i>	-	-	83	628	457	-	-	-	3,327	703	6	-
19.	<i>Bucephala hyemalis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
20.	<i>Marechanta nigra</i>	-	-	4	9	1	-	-	-	-	-	-	-
21.	<i>Melospiza fusca</i>	-	-	-	66	53	218	45	1	2	-	-	3
22.	<i>Melospiza alba</i>	-	-	2	23	166	980	109	2	2	109	2	2
23.	<i>Mergus merganser</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-
24.	<i>Mergus alpestris</i>	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
25.	<i>Haliaeetus albicollis</i>	-	-	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-
26.	<i>Falco tinn</i>	-	-	40	1	-	-	-	-	-	5	-	-
27.	<i>Vespa velox</i>	-	333	12	-	-	-	-	-	1	-	-	-
28.	<i>Pterodroma alba</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29.	<i>Tringa nebularia</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30.	<i>Larus argentatus</i>	6	392	34	46	37	142	34	-	142	34	-	-
31.	<i>Larus fuscus</i>	-	-	342	610	732	570	911	38	1	911	38	38
32.	<i>Larus ridibundus</i>	33	96	4,670	342	-	-	-	-	-	-	-	-
33.	<i>Larus delawarensis</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
34.	<i>Alcedo atthis</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL		1,776	12,630	6,980	21,778	10,496	46,392	6,922	287	46,392	6,922	287	287

DUNIA 1791 - 1799 48p

Jelentősebb fajok népességmozgalma 1985/86 telén a DUNA
Gönyű - Szob közti szakaszán:
1791-1708 folyam km

Téli tűzokmegfigyelések (Otis tarda) Szeged környékén

1986/87 telén a vastag hótakaró és az ónos esőtől képződött jeges bevonat akadályozta a talajon táplálkozó madarak táplálék-szerzését. Ez a kedvezőtlen állapot magyarázhatja, hogy a tűzok is kóborlásra kényszerült a táplálék megszerzése miatt. Szeged környékén olyan területeken is megjelent a tűzok, ahol csak évtizedekkel ezelőtt láttak utoljára. Az alábbiakban közlöm azokat a megfigyelési adatokat, amelyeket sikerült erről az időszakról összegyűjtenem.

1987. 01. 16. Egy példány a szegedi Fehér-tó és az E-5-ös főútvonal között fekvő Kis-Feketén. A madár repült a terület fölött Sándorfalva irányába. (Széll. A.)
1987. 01. 17. 2 példány a szegedi Fehér-tó és Szeged város között elterülő Nagy-Feketén, ahol hófödte vetésen álldogáltak. (Krnács György)
1987. 01. ?. 1 pd-t figyelt meg Dr. Csizmazia György a szegedi Fertő új halastórendszerének befagyott, havas medrében.
1987. 01. 22. 2 pd-t figyelt meg Krnács György a Nagy-Feketén, az előbb leírt környezetben.
1987. 01. 23. A szegedi repülőtér közelében fekvő vasútvonalon ütött el a mozdony egy kakast. Nagy István megtalálta és Puskás Lajos segítségével a még élő madár az OKTH Dél-alföldi Felügyelőségére került, ahol rövid időn belül elpusztult és preparálásra került.
1987. 01. 27. 13. példány repült át a szegedi Fehér-tó melletti Kis-Fekete fölött. Nem szálltak le, hanem szoros csapatban repültek É-i irányba. Innen kiindulva átnéztem még 10 km-es szakaszt, de nem találtam madarakat. (Széll A.)

1987. 02. 18-20- között Hódmezővásárhely külterületéről egy példány megfigyeléséről szerzett tudomást Somodi István. Ugyancsak Ő említette, hogy 02. 20-a táján Hódmezővásárhely és a Tisza között fekvő Paléi rizsföldeknek, a Bodzási út közelében, az egyik rizsparcella csücskében figyelt meg 4 példányt. Ezek később elpusztultak.

Madarak 1984 és 85 telén a Tiszán.

1984-85 telén a régi szegedi Tisza-nidtól az országhatárig (164 és 173,6 fkm. között) figyeltem a Tiszát. A hőmérséklet decemberben 0 -s - 3 C^o, január 1. és 20-a között - 6 és -21 C^o, 20-ától 30-ig -2 és + 7 C^o között, februárban + 9 és - 13 C^o között ingadozott. December 25. és március 10. közötti hó borította a területet, január elejére befagyott a folyó, csupán a szennyvízbefolyások után maradt jégmentesen egy-egy keskeny szegély. Az egyik 1,5 km, a másik 100 m hosszan húzódott. A vízimarok ezekben találtak némi táplálékot. Néhány érdekesebb adat:

Kis vöcsök (*Podiceps ruficollis*): az újszegedi szennyvízcsatorna környékén decemberben és januárban 1-3 példány tartózkodott.

Tökés réce (*Anas platyrhynchos*): januárban és februárban 1000 és 3000 között mozgott a számuk.

Csörgő réce (*Anas crecca*): decembertől februárig 2-11 példányt észlelt rendszeresen a tökések között.

Barátréce (*Aythya ferina*): decemberben és januárban 1-14 példány tartózkodott itt. Februárban a legnagyobb példányszám 31 volt.

Kis bukó (*Mergus albellus*): januárban és februárban 1-17 között változott számuk.

Egerészölyv (*Buteo buteo*): gyakran láttam, amint elpusztult, a jégen fekvő tőkés récéket fogyasztotta. Januárban 8 példány tartózkodott a területen.

Szírti sas (*Aquila chrysaetos*): január 13-án, február 23-án és 24-én 1 fiatal pd. táplálkozott elpusztult tőkés récékkel.

Daru (*Grus grus*): december 17-én este 20-30, január 5-én pedig 18 repült át a folyó fölött dél felé.

Szárccsa (*Fulica atra*): decembertől februárig rendszeresen láttam az újszegedi folyószakaszon, Legnagyobb példányszáma 5 volt.

Mezei pacsirta (*Alauda arvensis*): január 20-án 5, 23-án pedig 3 keresgélt a hótól megtisztított töltés tetején.

Havasi pityer (*Anthus spinoletta*): december 31-én az újszegedi részen az úszó jégtáblák fölött röpködött egy.

Az újszegedi 1,6 km hosszúságú folyószakaszon az alább elpusztult madarakat láttam.

Kis vöcsök	01. 16.	1 pd.
Tőkés réce	01. 10.	3 pd. hím
	01. 16.	5 pd.
Szárccsa	01. 10.	1 pd.
	02. 02.	1 pd.

Dr. Kasza Ferenc

A Szőke—tó újjáéledése?

Jánossomorjától D-re a 86-os út mellett található 120–150 Ha-os mélyedést még néhány újabb térkép is feltünteti. Pedig az 50-es években „sikeresen” lecsapolták és beerdősítették. A sikertelenség után 1973-ban silókukoricát kezdtek termelni rajta. Az utóbbi két vizes évben ez is részben sikerült, ugyanis egy összefüggő 30 Ha-on vízfelület alakult kia a talajvízből, helyenként 50 cm

körüli vízállással. Egykor a Hansághoz tartozó, szélvájta mélyedés szikes jellegeket mutatott ez évben az őszi szántás ellenére. Megfelelő fedezék hiányában 150 m-nél közelebről megfigyelést végezni nem tudtam. Tőkés récék (*Anas platyrhynchos*) és bibicék (*Vanellus vanellus*) nagyobb számú költése mellett az alábbi vizimadarakat jegyeztem fel:

1986. 03. 29. – 05. 02. között	1 pd.	daru
03.31.	2 pd	réti cankó
04.27.	1 pd.	kis sárszalonka
05.02.	1 pd.	kis sárszalonka
	5 pd.	nagy póling
05.11.	1 pd.	sárga billegető
	11 pd.	réti cankó
1987. 03.28.	cca 100 pd.	aranylile
04.05.	24 pd.	réti cankó
04.18.	15 pd.	kanalas réce
	2 pd.	piroslábú cankó
04.25.	18 pd.	nagy póling
	2 pd.	kis lile
04.26.	5 pd.	kis lile
	12 pd.	réti cankó
05.01.	5 pd.	kormos szerkő
	6 pd.	réti cankó
	4 pd.	billegető cankó
05.17.	1 pd.	kis lile
	2 pd.	réti cankó
	1 pd.	szürke cankó
05.12.	2 pd.	kis lile
	21 pd.	partfutó féle
05.27.	3 pd.	cankó féle
06.28.	3-5 pd.	kis lile
	10-12 pd.	piroslábú cankó

Balsay Sándor

Fenyőrigó (*Turdus pilaris*) fészkelések 1987-ben Sajóecsegen és Boldván

Az idén 1987-ben 7 pár fészkelő fenyőrigót találtam. A fészkelőhelyek két helyen voltak. Az egyik Sajóecseg Sajópart közvetlen a folyó melletti fasorban. Itt 2 pár nyárfán (*Populus nigra*) és 1 pár fűzfán (*Salix alba*) fészkeltek.

A másik költőhely a Boldva folyó mellett volt. Mivel a folyót itt nem kíséri fasor, így a folyótól kb. 30-60 m-re voltak a fészkek. Ezen a helyen 4 párt találtam fészkelve, 2 pár akácán (*Robinia pseudoacacia*), kettőt pedig erdei fenyőn (*Pinus silvestris*). A két fészkelőhely között a távolság kb. 600-800 m. lehetett. A fészkek két kivételtől eltekintve törzs elágazásban épültek (az egyik kivétel a törzstől 15-20 cm-re, a másik az oldalág végén a törzstől kb. 3 m-re, erdei fenyőn volt.) A fészkek 5 és 6 tojásosak voltak. A fészkeket május 17. és május 25. között hagyták el a fiókák. A szülők a táplálékot kb. 200 m-es sugarú körből hozták. A táplálék zömét a talajról szedték össze, ami főleg földi gilisztát tartalmazott. A kirepülés után kb. 2-3 hétig a fiatalok együtt keresgéltek a földön. A szülők éles hanggal riasztották őket megjelenésükkor, és kb. 2-3 hét múlva kezdtek szétszóródni a környéken. A fészkek adatai: a legalacsonyabb fészket 4 m magasan erdei fenyőn, a legmagasabbat 12-14 m-en, nyárfán találtam. A fészkek átlagos magassága: 6,64 m.

Július végéig rendszeresen jártam a területet, de második költést nem észleltem. A madarak közül elég sok elvándorolt a környékről. A terület ellenőrzésekor kb. 8-10 pd-t tudtam megfigyelni.

Vizslán Tibor

Az 1985–86 évi tél a Tiszán

A déli országhatártól a szegedi új Tisza-hídig terjedő szakaszon 1985/86 telén az alábbi érdekesebb madarakat láttam:

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*): egy példány január 18-án az új-szegedi parton álldogált. Később átrepült a túloldalra és a Boszorkány-szigeten szállt le az egyik szennyvízbeömlésnél.

Nagy lilik (*Anser albifrons*): január 25-én egy immaturus példány tőkés récék között tartózkodott a folyón. Február 8-án egy példány átrepült a folyó fölött.

Füstös réce (*Melanitta fusca*): december 1-én az újszegedi folyószakaszon egy példányt láttunk a Szegedi Beretzk Péter csoport több tagjával. Egy 18 példányos kontyos réce csapathoz csatlakozott. December 25-én egy másik példány úszkált a partfürdő előtti vízen. Nem csatlakozott a tőkésekhez. Január 5-től 18-ig szinte minden megfigyelés alkalmával láttuk csoportunk több tagjával. Ez idő alatt a 172. és 174. fkm. között tartózkodott. A táplálékért gyakran lebukott a víz alá. Egyik alkalommal dankasirályokkal versengett az élelemért. Egy-egy lebukás során 30-40 métert is úszott a víz alatt. Embert 40 méternél közelebb nem engedett magához.

Kis sólyom (*Falco columbarius*): február 23-án az újszegedi hullámtéri nyárfásból repült ki.

Daru (*Grus grus*): január 16-án három példány repült észak felé a folyó fölött.

Szárca (*Fulica atra*): a város alatti folyószakaszon január 4-én egy példányt láttam.

Billegető cankó (*Tringa hypoleucos*): január 18-án az újszegedi szennyvízcsatorna torkolatánál röppent föl előttem, 19-én egy kisebb szennyvízbeömlésnél táplálkozott. A köveken keresgélt, amelyeken a szennyvíz lefolyt. Pár méterről figyeltem, ez sem zavarta. Január 25-én ismét itt táplálkozott, ezt követően többé nem láttam.

Heringsirály (*Larus fuscus*): január 4-én Szeged alatt a folyón táplálkozó dankasirályok között volt egy példány.

1985. decemberében a megfigyelési napokon -2 és $+1$ C⁰ között ingadozott a hőmérséklet. December elején hódara esett, s az első maradandó hótakaró pedig december 31-én hullott. Ez január 25-ig fedte a hullámteret. Később már csak február 8-án volt hóesés, de a hótakaró március közepéig megmaradt. A hőmérséklet januárban -6 és $+5$ C⁰ között, februárban pedig -7 és $+8$ C⁰ között váltakozott. A folyó nem fagyott be.

Dr. Kasza Ferenc

Kis őrgébics (*Lanius minor*) fészkelése a Kapos-völgy Dombóvárral határos szakaszán

A városban és környékén egyre gyakrabban figyelhető meg a kis őrgébics. Az első fészket 1984-ben a Dombóvár-Szőlőhegy melletti nyárfán találta meg Nagy Sándor. A faj terjeszkedésére vonatkozó írás a tájékoztató korábbi számában megjelent. Ugy vélem, hogy a kis őrgébics fészkelő párok száma településünk környékén is növekedőben van.

Megfigyelési adataim:

1986. 06. 15. és 06. 27-én 1-1 példány táplálkozott a Kapos-völgy egyik nyárfasoránál.

07. 10-én ugyanitt 2 ad. + 4 juv. pd-t láttam.

1987. 02. 12-én az egyik nyárfán megtaláltam az 1986. évi fészket.

05. 16-án érkezett meg az első példány, ezt követően folyamatosan figyeltem a területet.

05. 27-én 4 pd. ad.

Az egyik fészket jún. 24-én találtam meg egy nyárfán, kb. 4-5 méter magasan. A fészekben négy fióka volt, kettő már elhagyta a fészket, a másik kettőt sikerült Orbán Zoltánnak meggyűrizni.

A fészkek anyagai: főleg fekete üröm (*Artemisia vulgaris*), kevesebb pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris*). A madarak a völgy lekaszált részéből szállították a fészkekanyagot. A bélés nagy része a nyárfa pelyhes termése, valamint néhány tyúktoll és nylon-madzag. A fészkek alján nagy mennyiségű kitintörmelék halmozódott fel, bogár és hártýásszárnyú maradványokkal.

Király Gergely

Téli madármegfigyelési adatok Rákóczifalváról

1987. január 30-án Rákóczifalva Alsó Varsány nevű határában egy szalmakazal DNy-i oldalán található hómentes helyen két fülespacsirtát (*Eremophila alpestris*) figyeltem meg. A madarak a fagyott talajon szedegették az elhullott búzaszemeket. Február 1-én újra kimentünk a területre és bár akkor nem voltak ott a madarak, szórtunk ki a részükre búzát és fénymagot. A következő ellenőrzésünk alkalmával, február 5-én, újra sikerült megfigyelnünk az „etetőn” szedegető fülespacsirtákat. Fűri András tagtársnak sikerült is diafelvételeket készíteni a madarokról. Ugyanezen a napon láttunk még két áttelelő mezei pacsirtát (*Alauda arvensis*) is, melyek a fülespacsirtáktól kb. 500-800 m-re egy hómentes földút szélén szedegették az ott elhullott búzaszemeket. A környéken több szalmakazal volt, amit folyamatosan szállítottak el. Így jutottak élelemhez ezek a madarak is. Rendszeresen használták a szalmakazlakat a ragadozók és baglyok is. Héját (*Accipiter gentilis*), egerészölyvet (*Buteo buteo*), gatyás ölyvet (*Buteo lagopus*), macskabaglyot (*Strix aluco*) és erdei fülesbaglyot (*Asio otus*) figyeltünk meg a kazlakon ülve. A környéket 20-25 cm vastag jeges hótakaró borította, így részükre jó táplálkozóhelyet jelentettek a szalmakazlak.

Fűri András – Urbán Sándor

Az örvös rigó (*Turdus torquatus*) előfordulása Magyarországon 1975 és 1984 között

Az Európa madarai című könyv szerint az örvös rigó tavasszal (IV.) és ősszel (X.) szórványosan átvonul hazánkon. Farkas Tibor szerint (in: Székessy) (szerk.) (1973 / : Aves) : telente kisebb számban nálunk is megjelenik.

A Madártani Tájékoztatóban 112 előfordulást találtam. Amennyiben ugyanazon a helyen több napon keresztül is észlelték

feltehetőleg ugyanazt a madarat, csak az első előfordulást vettem figyelembe.

Az előfordulások évenkénti és havonkénti megoszlása:

	Tavaszi			Ősz – tél			Össze- sen
	II.	III.	IV.	IX.	X.	XI.	
1975.		6					6
1976.				7			7
1977.		2	4			5	11
1978.		17	5		1	2	25
1979.		8	3	1	2		14
1980.	3	5	6				16
1981.		1		3	1		5
1982.		2			25		28
1983.							—
1984.							—
Összesen:	3	41	46	7	2	8	112

Az előfordulások területi megoszlása:

Dunántúl	55 pd	49 %
Északi–középhegység	30 pd.	27 %
Alföld	16 pd.	14 %
Duna–Tisza köze	11 pd.	10 %
Összesen	112 pd.	100 %

Következtetések:

A megfigyelt egyedek 80 %-a tavasszal került szem elé. Legkorábbi tavaszi előfordulása február 2-áról származik, míg a legkésőbbi előfordulása április 26-áról.

Az adatok alapján úgy tűnik, hogy az örvös rigó március közepétől április közepéig szórványosan átvonul hazánkban. A megfigyelt egyedeknek csupán 20 %-a került ősszel és télen szem elé. Legkorábbi előfordulása szeptember 29-ről, a legkésőbbi december 29-ről származik. Az adatok alapján megállapítható, hogy az

örvös rigó ősszel és télen inkább kóborlóként jelenik meg hazánkban. A téli megfigyelések során több esetben fenyőrigók társaságában figyelték meg. Az előfordulások háromnegyede a Dunántúlról és az Északi-középhegységből származik.

Megjegyzés:

Az adatokat a Madártani Tájékoztató eddig megjelent füzetéből gyűjtöttem ki az 1984/4-es füzettel bezárólag. A Tájékoztatóban találtam még két korábbi adatot az Északi-középhegységből:

1965. 04. 04. — 2 pd.

1967. 04. 09. — 6 pd.

Andrési Pál

Gyurgyalagok (*Merops apiaster*) a Fertő mentén

Fászl István soproni bencés tanár — akinek egy ideig Chernel István és Csörgey Titusz is tanítványa volt — faunisztikai tanulmányában „ritka tünemény”-ként tünteti fel e fajt. (Fászl — Sopron madarai. A Pannonhalmi Szent-Benedek Rend Soproni Kath. Főgymnasiumának Értesítője p. 10. Sopron, 1883.) Breuer György közel negyven évi soproni-fertői munkássága alatt csak három ízben észlelt gyurgyalag fészkelést, illetve fészkelési kísérletet: 1937-ben a soproni téglagyár agyagfalában hiúsult meg egy pár fészkelése, 1947-ben az un. fertőbozi „mélyút melletti magas agyagos-homokos falba akart 2 pár megtelepedni”, s végül 1948-ban alakult ki egy kb. 50 pd-ból álló telep Fertőboz „községnek Balf felé eső határában egy meszúnt téglagyár agyagfalában”. (Aquila 51-54. p. 167. 1950.). Azóta egészen a hetvenes évek elejéig rendszeres ornitológiai munka nem folyt a Fertő mentén, így nem tudhatjuk, vajon megjelentek-e újból a gyurgyalagok? Az viszont teljes bizonyossággal állítható, hogy 1974-től az említett helyeken nem volt fészkelés, de még előfordulási adat sem. Először 1984-ben sikerült megfigyelni gyurgyalagot

újra a környéken. Szücs Szabó László tagtársunk figyelt fel a Fertőrákos határában lévő kőporbányában és egy régi bányamederből kialakított szeméttelen etető gyurgyalagokra, majd július 2-án mindkét helyen megtalálta fészkelőüregüket. A szemétteleni pár nem volt veszélyben, de a működő kőporbányában lévő annál inkább. Szerencsére az ott dolgozókat sikerült rábírnunk a költőüreges oldal kíméletére. Július 21-én Afred Grüll illmitzi ornitológus volt nálam, akinek – mint érdekességet – megmutattam a fertőrákosi gyurgyalagokat. Ő ezen módfelett fellelkesült, mivel gyurgyalagot a Fertő osztrák oldalán még nem látott, azonnal hazautazott, hogy a Fertőrákossal szomszédos ausztriai község Mörbisch (Fertőmeggyes) homokbányáit átkutassa. Még aznap este telefonon értesített, hogy itt is két pár fészkelését sikerült megfigyelnie. 1985-ben visszajöttek a gyurgyalagok, két pár költött a laposra gyalult kőporbánya alacsony partfalában, egy pár pedig a szemétteleni költőüregben. Érdekeségként megemlítem, hogy a kőporbányában – noha kb. másfél km-re van a Fertő vizétől – kis lilék (*Charadrius dubius*) is fészkeltek mindkét évben. 1986. tavaszán megint köteleességszerűen átkutattam a hazai Fertőpart gyurgyalagok számára alkalmas élőhelyeit, s örömmel észleltem, hogy a Fertőbozról Nagycenkre vezető, már Breuer által is többször említett „mélyút” partfalában 4 pár fészkel. Ezenkívül a fertőrákosi szeméttelenen is volt két költés, így megállapítható, hogy a gyurgyalag újra a Fertőmellék fészkelő madara lett. Egyre hatásosabb madárvédelmünknek köszönhető ez, s minden bizonnyal a „gyurgyalag éve” sem volt hiába!

Dr. Kárpáti László

Madártani megfigyelések az Ohati erdőben

1987. június 26. – július 4. között a Debreceni Agrártudományi Egyetem Természetvédelmi Klubja meghívott MME tagokkal (Debrecen, Nyíregyháza, Karcag, Ózd) természetvédelmi és kutató tábort rendezett a HNP kezelésében lévő Ohati erdőben.

A tábor résztvevőinek egyik fő feladatát a pusztai tölgyesnek utolsó, nagyobb területű, reliktum erdejének a felújítása, tölgy-csemetéinek gondozása jelentette. E mellett a madártani kutatásainkat a Hortobágy különböző területein folytattuk, de elsősorban a madártanilag alig kutatott Ohati erdőben történtek vizsgálatok.

Az egykori „Kékvércsék erdeje” intenzív átalakuláson megy keresztül. Csökken az összefüggő, évszázados tölgyekből, tatárjuharos ligeteből álló erdőterület. A mesterséges és természetes újulat sem minőségében sem mennyiségében nem pótolhatja az őstölgyesek biológiai értékét. Természetesen a madárvilág faji összetétele és egyedszáma is tükrözi ezt a változást.

Az 50-es évek végén jellemző nagyszámú kék vércsének (*Falco vespertinus*) mindössze 6-7 párból álló kis kolóniája maradt híremondónak az erdő K-i szegélyén. Ezzel szemben más ragadozó fajok évek óta rendszeresen a költőfauna tagjai. Így a barna kánya (*Milvus migrans*) és a darázsölyv (*Pernis apivorus*) ebben az évben is megjelent, 1-1 párban. Néha fészkelőként, gyakrabban táplálkozóként jelenik meg a héja (*Accipiter gentilis*), kabsólyom (*Falco subbuteo*), vörös vércse (*Falco tinnunculus*). Az előző fajokon kívül sikerült még megfigyelni több egerészölyvet (*Buteo buteo*) és az Ohati erdőmenti gabonátáblák, ligetek környékén vadászó barna rétihéját (*Circus aeruginosus*) is. A zártabb, öregfás növényzethez kötött fajok közül ki kell emelni a fekete harkályt (*Dryocopus martius*), melyből a jelzett időszakban két párat sikerült azonosítani. Sajnos az egykor nagyobb számban lévő szalakóta (*Coracias garrulus*) állománya 2 párba zsugorodott.

A tölgyligetekben, újulatok és bokrosok állományaiban főképpen rigó és poszátafajok jellemzőek. A rigófélék közül gyakoriak mondható a fekete rigó (*Turdus merula*), szórványosan figyelhető meg az énekes rigó (*Turdus philomelos*). Meglepően kevés volt a kirepült fülemüle (*Luscinia megarhynchos*) fiókák száma. 1986 azonos időszakához képest jelentős csökkenés észlelhető. Ebben nagy valószínűséggel közrejátszott a tartós hideg, esős időjárás a fészkelés idején.

Az Ohati erdőben a fenti élőhelyen 4 poszátafajt sikerült azonosítani. Ezek közül (kis, barát, mezei, karvaly) a karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*) igen szép állománnyal képviselteti magát. A ligetes, néhány bokorral, magas fűvel tagolt habitatok karakter faja. Az ezzel hasonló élőhelyen megjelenő faj, a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) ugyancsak gyakori. A magas fűfélékkel borított tisztásokon a berki tücsökmadár (*Locustella fluviatilis*) érdemel említést, melynek fészekalját is sikerült megtalálni. A pintyfélék közül nagy számban fordult elő a meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*). A megfigyelt példányok között számos fiatal is akadt. A tipikus erdei faunát kiegészítették azok a fajok, melyek az Ohati erdészház környékén fordultak elő. Fészkelőként a barázdabillegető (*Motacilla alba*), füstifecske (*Hirundo rustica*), házi-mezei veréb (*Passer domesticus*, *Passer montanus*), hantmadár (*Oenanthe oenanthe*) és bubosbanka (*Upupa epops*) gazdagította a fajlistát.

A terepi megfigyeléseket kiegészítették a gyűrűzési eredmények. Sajnos a nagy meleg miatt a gyűrűző munkát csak kora reggel és este folytathattuk, így viszonylag szerény eredmények születtek. 16 faj 75 egyedét jelöltük. A gyűrűzött fajok zöme tövisszúró gébics és karvalyposzáta volt. 1986-ról több füstifecske és egy fülemüle visszafogást is feljegyeztünk.

Itt jegyezzük meg, hogy 6 olyan fajt is megfigyeltünk, melyek közvetlenül az erdő mellett táplálkoztak, vagy rendszeresen átrepültek a terület felett. Külön említést érdemel a fekete gólya (*Ciconia nigra*), az erdő É-i szegélyénél táplálkozó 8-10 kanalgém (*Platalea leucorodia*), vörös gém (*Ardea purpurea*) és az esti órákban a kiszáradt öreg tölgyekre beszálló szürke gém (*Ardea cinerea*) csapat.

Összességében az Ohati erdőben és közvetlen környékén 58 fajról kaptunk adatokat a nyári aszpektusban.

Dr. Juhász Lajos

Bütykös hattyúk (*Cygnus olor*) a Debreceni Erdőpusztákon

1987. június 8-án kollégámmal, Dr. Kátai János biológussal a Debreceni Erdőpuszták keleti részén elterülő Halápi víztározó környékén végeztünk megfigyeléseket. Csakhamar feltűnt a tározó egyik nagyobb, nyílt vízi szakaszán 2 pd. bütykös hattyú, amint lassan úszva a vízen, a hínárnövényekből táplálkoztak. A két madár párban volt, a gúnár jellegzetes pózoló magatartást is mutatott.

A Halápi tározó változó, 1–1,5 méteres vízmélységű, észak-déli irányban hosszanti irányban húzódó, 67 hektáros kiterjedésű víztározó. Az elmúlt években az alacsony vízállás miatt legnagyobb részt növényzettel dúsan benőtté vált, szabadabb nyílt víz csak az észak és déli végén maradt. 1987-ben a tározó teljesen feltöltődött, ami kedvező madártani változásokat idézett elő a gazdag növényzettel együtt.

Dr. Juhász Lajos

Sarlós partfutó (*Calidris ferruginea*) adatok a Hortobágyról és Biharból (1983–1987)

A sarlós partfutó 04. hótól 06. hó elejéig és 07. végétől 10. hó közepéig rendszeres átvonuló volt a Hortobágyon, és Biharban is többször előfordult. A legtöbb megfigyelés a leengedett tavakról származik, de szikes tavaknál és libanevelőknel is gyakran előfordult.

1983. Hosszúpályi szikes tó 09. 03. 1 pd.; Hortobágyi halastó 10. 05. 7 pd.

1984. Csécsi tó 07. 25. 1 pd.; Hortobágyi halastó 10. 14. 8 pd.

1985. Hortobágyi halastó 04. 04. 1 pd.; 08. 25. 1 pd.; 08. 26.–08. 30. 13 pd.; 09. 01. 46 pd.; 09.07. 85 pd.; 09. 14. 1 pd. (a VIII-as tavon), 09. 28. 2 pd.; 10. 06. 11 pd.; (a Kondáson); Fekete rét 08. 20. 1 pd.; 08. 22. 2 pd.; Konyári sóstó (szikes tó) 09. 01. 5 pd.

1986. Fényes 04.05. 1 pd.; Hortobágyi halastó 04.09. 6 pd.; 05.17. 3 pd.; 05.31. 10 pd.; 06.01. 2 pd.; (a Kondáson); 07.21. 3 pd.; 07.31. 3 pd.; 08.04. 1 pd.; 08.10. 1 pd.; 08.23. 1 pd.; 09.06. 1 pd. (a III-as tavon); Fekete rét 07.26. 1 pd.; Akadémia tavak (szikes libanevelő) 07.27. 1 pd.; 08.01. 2 pd.; 08.04. 3 pd.; 08.06. 3 pd.; 08.14. 6 pd.; 08.23. 1 pd.; Hosszúpályi (szikes tó) 07.22. 2 pd.; Csécsi tó 07.27. 1 pd.; Gyökéerkuti tó 09.13.–09.14. 1 pd.
1987. Csécsi tó 07.29. 21 nászruhás pd.; 07.30. 14 pd.; 08.01.–08.03. 9 pd.; 08.07. 6 pd.; 08.11. 3 pd.; 08.12–08.17. 1 pd.; 08.22.–08.23. 1 pd.; 08.24.–08.25. 4 pd.; Árkusi libanevelő 08.20. 5 pd.; Akadémia tavak (szikes libanevelő) 08.11. 1 pd.; 08.15. 1 pd.; 08.30. 1 pd.; 08.31. 2 pd.; 09.05. 1 pd.; Hortobágyi halastó 09.19. 3 pd.; 10.04. 1 pd.; 10.25. 2 pd.; Ohati tavak 10.31. 1 pd.

Zeke T. – Emri T. – Győrösy T.

A dolmányos sirály (*Larus marinus*) tavaszi vonulása

1986. május 1-én Encs határában 5 példány öregkori tollazatú dolmányos sirályt figyelhattunk meg vonulásuk közben. A laza csapat tagjai 3-10 m közötti magasságban repültek északi irányt tartva. Az első és utolsó madár legnagyobb távolsága 25-35 m volt. Ezen a napon szokatlan hideg, erős szél és gyors felhőátvonulás mellett a hőmérséklet + 3 C^o lehetett. Megfigyelésnél Balogh János és Béres István társaim is velem voltak.

Petrovics Zoltán

Egy adat a tavaszi hattyúvonuláshoz

1986. február 22-én a Baranya megyei Sumony községben, a gazdaság halastavainál 4 bütykös hattyút (*Cygnus olor*) figyeltem meg (2 ad. hím, 1 tojó és 1 juv. pd-t). A madarak 12,30 órakor érkeztek a tóra déli irányból, s ettől kezdve mintegy két órán keresztül a nádsáv melletti sekély vízrészben tartózkodtak. 14,30 órakor távoztak a tóról, folytatva utukat északi irányban.

Winkelmann Attila

Sarki buvár (*Gavia arctica*) Szombathelyen

1986. 10.29-én egy sarki buvár érkezett a szombathelyi Csónakázótóra. A madár szeliden viselkedett, a tó körüli forgalommal mitsem törődött, sőt a horgászokhoz néhány méternyire közeledett. A tavon tartózkodó mintegy 200 tőkés récéhez (*Anas platyrhynchos*) azonban nem csatlakozott, azoktól teljesen elkülönülve mozgott. Az északi vendéget november 7-én látták utoljára. A madarat a 8. sz. „Chernel István” HCs. tagjai közül Bánhidi Péter és Kelemen Tibor is megfigyelte, valamint számos diafelvétel is készült róla.

Varga László

A kis póling (*Numenius phaeopus*) előfordulása

Vas megyében

1987. április 4-én, Kámán György hivatásos vadász a Körmentdel határos Döröske község területén fekvő víztározó mentén szalonkázás során egy legyengült, beteg kis pólingot talált. Sajnos a madár rövidesen elpusztult ezért megtalálója Szombathelyre szállította Dankovics Róbert tagtársunkhoz, aki azt szakszerűen preparálta majd átadta nekem. A kitömött kis pólingot a Savaria Múzeum Természettudományi Osztályának gyűjteményében helyeztem el. Vas megyében a kis póling eddig csak egyszer került kézre 1907-ben, ezért a nyolcvan évvel későbbi előfordulását kiemelkedő jelentőségű faunisztikai adatként értékelhetjük.

Varga László

Vizirigó (*Cinclus cinclus*) Szombathelyen

A Szombathelyen átfolyó Perint-patak belterületi szakaszán Kelemen Tibor tagtársam egy vizirigót figyelt meg 1986. 12. 26-án. December 29-én a 8. sz. „Chernel István” HCs. tagjai közül heten mentünk a helyszínre és sikerült is alaposan megfigyelni a madarat. 1987. 01.04-én sikerült azt befogni és meggyűrűzni. Méretei alapján – szárnyhossz: 97 mm – hímnek bizonyult. Madarunk minden bizonnyal a Kőszegen fészkelők közül húzódott le a Gyöngyös-patak mentén Szombathelyig. A gyűrűről felismerhető vizirigó január 20-án és február 15-én még a perinten tartózkodott.

Varga László

Vizirigó (*Cinclus cinclus*) Debrecenben

1986. december 13-án a tél első igazi havas napján Tóth László és Korda János agráregyetemi hallgatók Debrecen haarában a Tóció és partján vizirigót figyeltek meg. A kb. másfél méter széles ér vízmélysége a megfigyelés idején alig érte el a 20-25 cm-t. A víz nagyrészt már jég fedte, csak a védettebb áthidalók, kisebb hidak alatt volt nyílt vízfelület. A vizirigó is egy ilyen áthidalás alatt tartózkodott, láthatóan jól érezte magát és az aránylag tiszta vízben táplálkozott. A fentebb említett hallgatók és Fazekas Ilona ugyancsak agráregyetemi hallgató segítségével a ritka madarat befogtuk és gyűrűvel megjelöltük. Kondíciója kielégítő volt. A vizirigó még három napig tartózkodott az első megfigyelés környékén, majd eltűnt.

Dr. Juhász Lajos – Tóth László

Dögkeselyű (*Neophron percnopterus*) megfigyelés a Bükkben

1987. 06.09-én Pes-kő déli oldalán egy öreg dögkeselyűt figyel-
tünk meg, immatur parlagi sas társaságában. Kb. 250 méterről
tudtuk nézni, így jól látszott csőre, feje, színe, alkata. A madár
Észak felől jött, majd Észak felé is ment el.

Győrösy Tamás – Zeke Tamás – Emri Tamás

Örvös bukó (*Mergus serrator*) a Virágoskuti halastavakon

A Virágoskuti-halastavak II-es tőegységét 1986. őszén lecsapol-
ták, majd 1987. március elején engedték fel újra. Ekkor még a
többi tavat és a pusztai vízállásokat is jégpáncél borította. A
korábban érkező vizimadarak ezt a tavat keresték fel, de az idő
melegedésével az úszórécék (*Anas platyrhynchos*, *A. querque-
dula*, *A. crecca*, *A. acuta*, *A. penelope*, *A. strepera*, *A. clypeata*)
többsége a kiolvadt időszakos vízállásokra húzódott át, viszont
a mélyebb vizeket, halastavakat kedvelő fajok (*Aythya ferina*, *A.
fuligula*, *A. nyroca*, *Bucephala clangula*, *Mergus albellus*, *Fulica
atra*) itt maradtak. Először március 19-én láttuk meg a hím ör-
vös bukót. A madár mindig a tó nyugati felében tartózkodott,
sok időt töltött a víz alatt, hosszabb ideig sohasem pihent a fel-
színen. Több récefaj társaságában is megfigyeltük, de legtöbbször
a kerцерécékhez társult. Még március 21-én, 23-án, 25-én
és 26-án is itt volt.

Ecsedi Zoltán – Szondi László

Tuzokok (*Otis tarda*) Dombóvár mellett

1987. január 27-én Kiskondában (Dombóvártól kb. 4 km-re É-i
irányban) madarásztam, napos, tiszta időben. A hó kb. 40 cm-es
volt. Több madárfaj mellett (gatyás- és egerészölyv, kékes réti-
héja, karvaly) 7 tuzokot is láttam. Környékünkön a tuzok ritka,
eddig nem is figyelték meg (sok horgásztól, helyi lakostól érdek-
lődtünk). Ez természetesen nem zárja ki annak a lehetőségét,
hogy kóborló példányok már több alkalommal megfordultak
ezen a vidéken.

Bakonyi András

Kormos varjú (*Corvus corone*) előfordulása Balmazújváros határában

Előző év telén már felmerült a kérdés, hogy nem kormos varjút láttunk-e, de a megfigyelés körülményei miatt bizonyítani nem sikerült. 1987. augusztus elején leengedték a Virágoskuti-halastavak egyik kis teletető medencéjét. Augusztus 17-én figyeltük itt a mederben keresgélő limikolákat, mikor a tocsogós meder szárazabb részére inni és fürödni leszállt egy 60-70 példányból álló dolmányos varjú csapat. Köztük vettünk észre 7 pd. kormos varjút. Pihenés közben az etetőkarókra is felültek, az egyikén egy kormos varjú foglalt helyet, a meleg miatt csőrét teljesen kinyitva tartotta. A kb. 30 méterre levő madarakat erősebb nagyítású teleszkóppal nézve, össze lehetett hasonlítani a dolmányos varjakkal, így a meghatározásuk egyértelmű volt. Másnap a teletetők környékén már nem láttuk a kormos varjakat, sőt dolmányosból is csak 8-10 példányt. Ebben az időszakban többfelé is megfigyeltünk nagyobb dolmányos varjú csapatokat, gyakran más varjufélékkel, de kormos varjú egyik helyen sem került elő. Ennyi dolmányos varjú nem költ a környékünkön, tehát valószínűleg máshonnan is érkeztek hozzánk.

Ecsedi Zoltán – Szondi László

Kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) költött a Normafánál

A budapesti Normafánál lévő odutelepen 1983-ban széncinegék, kék cinegék, bartácinegék, csuszkák és örvös légykapók mellett egy pár kormos légykapó is költött. Az elegyes erdőben (bükk, kőris, gesztenye) a pár egy GAB odut választott. A fészekbe május 1-én rakták az első tojást, 8-án már 8 tojást, 19-én 4 tojást és két kikelt fiókát találtunk. Valószínűleg június 1-én repült ki a 4 fióka, a fészekben 2 repedt tojás maradt.

Hoch Éva

Flamingó (*Phoenicopterus ruber*) Szabadegyháza (Fejér megye) térségében

1988. május 12-én Nagy Attila tagtársunk a szabadegyházi tavon flamingót figyelt meg. Május 14-én a helyszínre mentünk és ismét ott találtuk a madarat kb. 60 gulipán társaságában. A jó látási körülmények lehetővé tették a színek megállapítását is, tollazata halvány rózsaszínű csőre egyszínűnek tűnt, talán barnának vagy téglaszínűnek mondhatnám. Ebből arra következtettünk, hogy nem az európai alfajhoz tartozik, valószínű állatkertből szabadtul példány. Ennek ellenére feltűnően bizalmatlannak tűnt, mert csak kb. 200 m-re tudtuk megközelíteni, hogy néhány bizonyító felvételt készíthessünk róla. Közeledtünk felrepült és egy távolabbi tórészén szállt ismét le.

Érdeemes említést tenni a tóról is, melybe korábban a szeszgyár a szennyvizét ürítette szinte teljesen holt volt. A szeszgyári rekonstrukció óta viszont Nagy Attila közlése szerint — aki az üzem dolgozója — a szennyezés megszűnt és a tó planktonnal népesült be. A víz pH értékét 7-esnek mérték a gyár laboratóriumában a közelmúltban. A tó parti sávja a szikes tavakéra emlékeztet, talán ennek tudható be, hogy a gulipánok a megyénkben szokatlanul magas számban jelentek meg. Az sem közömbös, hogy a tó járművel nem közelíthető meg és így a zavaró hatás igen kismérvű.

Halmosi János

Erdei szürkebegy (*Prunella modularis*) a Hanságban

Dr. Studinka L., Kunszt K., Csila L. és Rapos P. közléseiből volt ismert a közeli Szigetközből. Majd több helyről is érkezett hír a jelenlétéről, de a Hanságban sokáig nem került a szemem elé. A Hanság természetes erdei a Szigetközhöz hasonló biotópot mutatnak, így a kérdés állandóan izgatott. Először 1975. 03.22-én

láttam 2 pd-t. A gyűrűzésem megkezdésekor 1977. 03.13 – 04. 24. között 27 pd-t jelöltem a környéken, majd 1978. 03.03 – 04. 09. között 7 pd-t. A fészkelésre utaló első befogás 1985. 05. 17-én történt. Hanságnagyerdőn a méhésztelepemnél gyűrűztem 1 pd-t, majd 06.04-én a kotlófoltos tojóra is gyűrű került. A fészkek keresése sikertelen volt. 1986. 04. 06-án és 07.12-én is fogtam ugyanott 1-1 ad. pd-t.

1987-ben nagy csodálkozásomra ismét befogtam a gyűrűs hímét, mégpedig ugyanannak a fának tövében, ahol két évvel korábban jelöltem. Két alkalommal került a hálóbá: 1987. 04.05-én és 05. 06-án. Ez a hely tölgy-kőris ligeterdő erősen kiritkult részén van, ahol emiatt a cserjeszint és a lágyszárú szint rendkívül sűrű és fajokban gazdag.

Balsay Sándor

Erdei szürkebegy (*Prunella modularis*) április végi előfordulása a Bakonyban

1987. 04.30-án a Hárskút melletti Kis-Fekete erdő egyik kb. tizenöt-húsz éves lucosában hallottam egy éneklő pd-t, melyet távcsővel is sikerült megfigyelni. Mivel a Bakonyban e faj költését még nem bizonyították, ezt az adatot elég fontosnak tartom, annál is inkább, mert a hegység területén sok helyen található e faj megtelepedésére alkalmas biotóp. A későbbiekben sajnos nem tudtam újra felkeresni az említett helyet, így nem tudni, hogy költő vagy csak átvonuló pd-ról volt-e szó.

Molnár István

Ujabb szürkebegy (*Prunella modularis*) fészkelési adatok a Medves erdeiből 1985-87.

A Madártani tájékoztató 1985. április-júliusi számában az 1980-84-ben talált 9 szürkebegy fészkek adatait ismertettem, most az általam 1985-87-ben talált 8 fészkek adatait közlöm. Megjegyzem, 1986-ban nem kerestem és nem is találtam fészkeket. A most

közölt adatoknál figyelmet érdemel a korai és kései fészkelés. 1985. április 24-én már 5 tojáson kotlott, míg 1987. június 29-én talált 3 tojásos alját még nem ülte!

1985. 04. 24. 5 tojás akácós árok oldal tört ágak között 300 cm.

Hársas

05. 10. 1 tojás bozótos völgy útpart mogyoró tövén

Budavölgy

05. 10. 5 tojás akácós árok oldal fűcsomó tövén talajon

Hársas

05. 16. 5 tojás akácós árok oldal bodzasarjak közt 300 cm

Hársas

1987. 05. 17. 5 tojás akácós árok oldal páfrány tövén talajon

Hársas

05. 17. 1 tojás akácós útpart gyökerek közti mélyedésben

Hársas

05. 22. 5 tojás bükkös völgy útparti gyökerek között

Budavölgy

06. 29. 3 tojás bükkös völgy útparti gyökerek között

Budavölgy.

Varga Ferenc

Nagy kócsag (*Egretta alba*) fészkelése észak Bácskában (Jugoszlávia)

Ismét fészkel a nagy kócsag Apatin környékén. 1982. június 19-én a Mirkovity mocsárban 12 pár, 1983-ban 15 pár, 1984-ben 2 pár. Március 8-án a mocsár felett még 20 példányt láttam repülni és úgy látszott, ismét 10-15 pár fog fészkelni. Sajnos a mocsárban nádkitermelés folyt, amit április folyamán még nádégetés is követett. Így aztán csak az említett 2 pár fészkelte. Ez is annak köszönhető, hogy a mocsár közepén egy tó körül megmaradt egy sávban a nád. A Mirkovity mocsár azóta védett. A nagy kócsag mellett fészkel itt még nyári lúd (*Anser anser*), vörösgém (*Ardea purpurea*), kis kócsag (*Egretta garzetta*), bakcsó (*Nycticorax nycticorax*), törpegém (*Ixobrychus minutus*).

Kanyó Béla

A poszáták őszi vonulása Apatinnál

1977-1984 között minden ősszel jelöltük a vonuló poszátákat. A biotóp leírása Lakatos János Apatin madarai 1979 című könyvében található, ezért ennek leírásától itt eltekintek. A nyolc év alatt 219 alkalommal voltunk terepen és összesen 720 madarat jelöltünk.

Karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*): a teljes példányszám 0,7 %-a (egy juv. példányt 1981. július 12-én fogtunk).

Barátposzáts (*Sylvia atricapilla*): a teljes példányszám 71,8 %-át teszi ki. Legerősebb a vonulás szeptember végén, de október végéig is előfordul. Egy hím példányt 1977. november 29-én találtunk a hálóban.

Kerti poszáta (*Sylvia borin*): a teljes példányszám 11,0 %-át teszi ki. Vonulásuk szeptemberben zajlik, de október elején is előfordul.

Mezei poszáta (*Sylvia communis*): a teljes példányszám 8,5 %-át teszi ki. Vonulása korábban indul, a fő időszak szeptemberre esik. Októberben nem figyeltük meg.

Kis poszáta (*Sylvia curruca*): a teljes példányszám 8,0 %-át teszi ki. Vonulása szeptember közepétől október közepéig tartott.

Kanyó Béla

ETOLÓGIA

A sárszalonka (*Gallinago gallinago*) szokatlan viselkedése

1986. október 19-én a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavak lehalászás alatt lévő 4-es tőegységén végeztünk megfigyeléseket, amikor a sekélyebb részen tartózkodó sárszalonkák közül az egyik példány felszállt a tőle méternyire álló etetőkaróra. A nyugodtan álldogáló madár hosszú csőrével a karó leváló kérge alá húzódott rovarok után keresgélt. Ezt követően csőrét a szárnya alá helyezve pihent, majd újra folytatta szokatlan táplálkozását. Mindez néhány percig tartott, mert a nád mögül hirtelen elbukkanó kékes rétihéjától (*Circus cyaneus*) megriadva felszállt, és a mederben pihenő társaihoz telepedett.

Szondi László – Ecsedi Zoltán

Parlagi sas (*Aquila heliaca*) szokatlan viselkedése

1987. június 26-tól július 31-ig időzött Balmazújváros határában (Magdolna – Kőudvar – Pap-rét), de október 2-án újra (Magdolna – Kőudvar) tartózkodott egy fiatal parlagi sas. Néhányszor hozzá megtévesztésig hasonló (egy fészekaljából származó?) faj-társával láttuk. Így történt ez július 11-én is, amikor egy hirtelen támadt, erősebb forgószél felszívott a magasba különböző kőrőkat, elszáradt szárdarabokat, kukorica leveleket. Miután a légköri egyensúly helyreállt, ezek a pörgő, forgolódo, könnyű anyagok lassan visszazálingóztak a talajra. Már amúgy is a levegőben keringő egyik sas erre felkörüözött, és szárnyait összehúzáva rávagosott a lebegő növénydarabokra. A kisebbeket karmaival ragadta meg, majd azonnal elengedte, a nagyobbak mellől az utolsó pillanatban kitért, azokhoz nem nyúlt. Ezt a műveletet több mint 5 percig folytatta, azután a közeli szárnyékerdőbe siklott.

Szondi László – Ecsedi Zoltán

A házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*) fészekből fészek- anyagot lopkodó házi veréb (*Passer domesticus*)

1986-ban Budapesten a Pitypang úti általános iskola tornatermében költött egy házi rozsdafarkú pár. A fészek 9 méter magasan, a gyűrűtartó-vason volt. 5 fiókát neveltek.

1987. 04.15-én egy házi veréb hímet figyeltem meg, amint a rozsdafarkú tavalyi fészkeére szállt. Bontogatni kezdte azt, majd a lámparésbe bújtt, ahol a fészke volt. 10 perc alatt kétszer tette meg ugyanezt az utat. 04. 27-ére már alig maradt valami a fészekből, 30-án a verébszülők már párnapos fiókáikat etették.

Bóhm András

A széncinege (*Parus maior*) ügyessége

Hajdúböszörményi házunk udvarán, mindjárt a lakás bejárata mellett egy hosszú asztal állott, amelyre 1985 november hónapban néhány féldiót tettem ki. A széncinegék megtalálták és csipegették. Az egyik féldió megfordult, tehát belseje a cinegék számára hozzáférhetetlenné vált. Egy széncinege szállt az asztalra és a lapján fekvő féldiót próbálta a csőrével megfordítani, de sikertelenül. Majd minden oldaláról alaposan körülnézegette, hirtelen a levegőbe ugrott és kis távolságokból úgy röpült neki a féldiónak, hogy a mellével letaszította az asztalról. Számítása bevált, mert a féldió a földre hullva, kemény héjával lefelé állott meg és az ügyes kis széncinege ki tudta csipegetni a dió belét.

Dr. Sóvágó Mihály

Szécinege (*Parus maior*) különös viselkedése

1987. január 31-én a MME Debreceni Helyi Csoport tagjaival madárjelölést végeztünk. A hálót a Nagyerdő egyik vadföldjénél, vadetető szórónál állítottuk fel, ahol azt nagy tömegben látogatták magevő énekesek. A háló körüli mozgást néhány méterről figyeltük, így a hálóba került madarakat azonnal jelölhettük. Az egyik alkalommal, amikor egy citromsármány került a háló alsó zsákjába, az addig a szóróra járó szécinege hím különös viselkedésére lettünk figyelmesek. A cinege a hálóba került madárra szállt és ahogy távcsővel egészen közelről megfigyeltük, a madár fejére, illetve szemére vagdosott. Bizonyára kárt is tesz benne, ha közbe nem lépünk. A szécinege fenti agresszivitása a következő fogásnál megismétlődött, amikor egy fenyőpinty szemét kezdte csipkedni.

Dr. Juhász Lajos

VeGyeS hírek

Hogyan írjunk madártani közleményeket?

I. A lap arculata

Az utóbbi években a Magyar Madártani Egyesület taglétszáma jelentősen gyarapodott. Ezzel párhuzamosan megszorodtak az egyesületi életről, táborokról, érdekes megfigyelésekről szóló tudósítások, s a madártani kutatási eredmények is. Ezek közzétételére még manapság is a publikáció a leghatékonyabb eszköz, azaz kis cikksorozat célja, hogy a madártani publikációkkal szemben támasztott alapvető tartalmi és romai követelményeket áttekintse.

Minden lapnak van valamilyen sajátos arculata, melyet a szerkesztő hivatott kialakítani, a szerkesztőbizottság segítségével. A szerkesztőt a lap hivatalos támogatója látja el irányelvekkel, így pl. a Madártani Tájékoztató esetében a Magyar Madártani Egyesület vezetősége. A szerkesztőkre rendkívül nagy feladat hárul, hogy a lap sajátos arculatát kialakítsák. Erre két bevált eszközük van: (1) az oda nem illő cikkek visszautasítása, és a (2) nem teljesen megfelelő cikkek átdolgoztatása. A témájában megfelelő cikkeket a szerkesztő szakmai bírálónak (lektornak) küldi ki bírálatra, akik a cikket szakmai szempontból hivatottak véleményezni.

A témájában a lap profiljába nem illő, vagy szakmailag nem megfelelő cikket a szerkesztő elutasítja, s azt az írójának visszaküldi. Ez a szerkesztői munka leghálátlanabb része. A világ minden táján így működik a lapszerkesztés, s így a visszaküldött cikkért sohasem szabad megsértődni. Bízunk a szerkesztő és a szerkesztőbizottság tapasztalában, s fogadjuk meg a tanácsait. Különösen fontos ez, ha átdolgozásra kapjuk vissza a kéziratot. Neves nemzetközi lapoknál — ahol a szerkesztő nagy anyag

közül válogathatja ki a lap arculatához legmegfelelőbb kéziratokat – a visszautasított cikkek aránya a 70 %-ot is elérheti, s az elfogadott kéziratoknak pedig több mint 90 %-át átdolgoztatják. Az átdolgozás egy ábra újra rajzolásától a cikk teljes újra írásáig terjedhet. A cikkekkel szemben támasztott tartalmi és formai követelmények betartása vezet a lap színvonalának emelkedéséhez.

II. Alapvető formai követelmények a Madártani Tájékoztatónak beküldendő kéziratoknál:

A Madártani Tájékoztató a Magyar Madártani Egyesület információ-közlő lapja, mely az egyesületi élet és a hazai madárvédelem eseményeiről hivatott beszámolni, s az érdekes madártani megfigyeléseket, adatokat ismertetni. A Madártani Tájékoztató az MME széles rétegei számára íródott, ugyanakkor egy-egy cikk vagy rovat speciálisabb érdeklődőknek is szólhat. A lap arculata legkönnyebben az utóbbi számok átolvasásából állapíthatók meg. Igyekezzünk a beküldött beszámolót, vagy érdekes megfigyelés ismertetését tömören és pontosan megfogalmazni. A tömörség nem jelentheti lényeges adatok elhagyását. Pl. egy faunisztikai adatnál mindig szerepeljen a faj neve (magyarul és latinul), a pontos dátum (év, hó, nap), a példányszám, esetleg az ivar, a megfigyelés helye (községhatár, szükség esetén még pontosabb helymegjelölés is), s lehetőség szerint az élőhely is (pl. öreg bükkösben). Madárfajok neveinél a Dr. Keve András-féle „Magyarország madarainak névjegyzéke” c. kiadványt vegyük alapul. Dátumoknál gyakori hiba, hogy a szerző csak a hónapot és a napot adja meg, az évet nem. Azt gondolja, hogy ez nyilvánvalóan fölösleges, mivel idei megfigyelésről van szó. A kéziratok megjelentetése sokszor jelentős időt igényel, gyakori, hogy másik évben jelenik meg, mint ahogy beküldték. Ekkor azonban már félreérthető egy ilyen hiányos adat.

A kéziratokat írógéppel írjuk, új (nem kopott) szalaggal, fehér írógéppapírra (nem vékony átütőpapírral!), 2-es sorközzel. A papírnak csak az egyik oldalára írunk. Oldalanként 25-30 sort írhatunk, soronként pedig 50-65 leütést. (Egyes folyóiratok ezt pontosan megadják és megkövetelik.) Leütésnek számít a szóköz is. Baloldalt hagyjunk széles margót (2,5–3 cm.) Az oldalakat számozzuk be. A szerzők nevénél írjuk ki a keresztnévet is. A szövegben semmit sem szabad aláhúzni (még a címeket sem), vagy más módon kiemelni (pl. színes tollal, vagy csupa nagybetűs írással.)

A Madártani Tájékoztatóba időnként olyan diákok is írnak megfigyeléseikről, akiknek nincs lehetősége a kézirat legépelésére. A Madártani Tájékoztató ezért – kivételesen – kézzel írt szövegeket is elfogad, ha azok rendesen olvashatók.

A cikkekben kerüljük a feltételezéseket, melyeket bizonyítani, tényekkel alátámasztani nem tudunk. Ha nem tudjuk eldönteni, hogy a cikk témája megfelel-e a Madártani Tájékoztatónak, küldjük be a szerkesztőnek, s bízunk a választást a szerkesztőbizottságra. Pl. egy pilisi léprigó fészkelés közlésre nem érdemes adat, de az lehet egy kis alföldi erdőfolt, vagy a Pilisben is, ha túl korai, vagy késői, esetleg más szempontból érdekes. Fontos adat lehet viszont a pilis. léprigó fészkelés egy országos fészkelésnyilvántartó (fészekkártya) rendszer számára. Itt viszont számítógéphez kerül az adat, nem pedig publikációra. Külföldön egyre inkább megfigyelhető a tendencia, hogy faunisztikai megfigyeléseket, költésbiológiai adatokat és gyűrzési eredményeket (un. alap-adatokat) csak kivételes esetekben publikálnak, azokat számítógépes adatbankban tárolják. Az ilyen adatbankok nagyban elősegítik az adatok összesítését, kiértékelését célzó vizsgálatokat.

Dr. Moskát Csaba

Állandó megfigyelési pontok

A régi nagyok, Herman Ottó, Chernel István, Schenk Jakab és a többiek idejében a Madártani Intézet külső munkatársai, önkéntes megfigyelői, nagyon sok vonulási és faunisztikai adatot gyűjtöttek. Részben saját elgondolásaik alapján, részben intézeti felkérésre meghatározott céllal dolgoztak és ez a megfigyelőhálózat a maga idejében rendkívül hasznosnak bizonyult. Azt azonban túlzás nélkül állíthatom, hogy a megfigyelők számát és felkészültségét tekintve lehetőségeink e téren napjainkban összehasonlíthatatlanul kedvezőbbek. A Magyar Madártani Egyesület megalakulása óta eltelt másfél évtized alatt olyan fejlődés ment végbe, amiről korábban álmodni sem mertünk.

Ahányan csak vagyunk madarászok, annyi felé járjuk az országot és gyűjtjük (remélhetőleg naplóban is) a faunisztikai és vonulási adatokat. Rendkívül fontosak ebből a szempontból a lakóhely közelében lévő területek, amelyeket elsősorban ősszel és tavasszal rendszeresen, hetente többször, de legalább a hétvégeken, felkereshetünk. Minden madárfajról tudjuk már, körülbelül mikor érkezik tavasszal, de aki rendszeresen figyelemmel kíséri a vonulást, azt is tudja, hogy különösen egyes fajoknál igen nagy eltolódások, hullámválások lehetnek. Ez utóbbiak rögzítése csak rendszeresen ellenőrzött megfigyelési pontokon lehetséges. Egy park, öreg temető, kisebb erdő kiválóan alkalmasak arra, hogy az ott végzett folyamatos megfigyelésekkel jó képet kapjunk a vonulás lefolyásáról. A lényeg az, hogy lehetőleg mindig ugyanabban a napszakban, a reggeli órákban, és ugyanazon az útvonalon járjuk be a területet és jegyezzük fel az ott talált madarakat. Néhány tucat ilyen kontrollterület az ország különböző részein rendkívül értékes és nagyon megbízható adatokat szolgáltatna a különböző énekesmadár fajok vonulási ritmusát illetően.

Évek óta járom például a Gellérthegy egy kijelölt részét és a kapott eredmények itt is nagyon érdekesen alakultak. Az 1987/88-as szokatlanul enyhe tél és az azt követő korai tavasz feltehető

eredményeképpen például a megszokottnál korábban jelentkeztek a vonuló sisegő füzikék. Az elsőket (3 pd.) április 11-én észleltem, de a Városligetben már 9-én hallottunk egy éneklő példányt. Gyarló emberi logikával arra lehetett következtetni, hogy a vonulás ennek megfelelően korábban ér véget, de nem így történt. Az utolsó példányokat május derekán (5.12. 3 éneklő pd., 5.16. 1 éneklő pd) észleltem a Gellérthegyen, ez megfelel a korábbi évek gyakorlatának, sőt ott is a legkésőbbi értéket képviseli.

Ugyancsak a szokottnál korábban jelentek meg a vonuló szürke légykapók a Gellérthegy általam ellenőrzött részén. Április 30-án és május 4-én 1–1, május 8-án 5–6 példány (Schmidt A.) mutatkozott. Május 10-én újra csak 1 példányt láttam, de két nap múlva, 12-én már 6-8 szürke légykapót figyelhettem meg, ez utóbbi feltehetőleg a madárvonulásnál ismert hullámszerű érkezések egyikét jelentette.

Viszonylag korán (4.30.) szólalt meg az első geze a területen (Schmidt A.), kis légykapót láttam május 5-én és egy cserregő nádiposzáta énekelt a bokrok között május 24-én. Érdekes, hogy 1984-ben már találkoztam ezzel a fajjal a nem egészen neki való élőhelyen, akkor május 25-én énekelt egy jócskán megkésve vonuló példány.

Más területről vett példa a berki tücsökmadáré, amely 1982-ben váratlanul megjelent a Budakeszi határában lévő Bodzásároknál (5 éneklő hím). A következő évben már csak két éneklő hímeket találtam, azóta a költési időben újra eltűnt a területről. Rendszeres bejárások nélkül az ilyen adatok nem kerülhetnek felszínre, elvesznek a madártan számára, pedig a fajjal kapcsolatos esetleges későbbi populációdinamikai vagy egyéb munka kapcsán fontosak lehetnének.

Mindezt azért mondtam el és fűztem hozzá néhány példát is, hogy állandó megfigyelési pontok kiválasztására és az ott végzendő rendszeres adatgyűjtésre ösztönözzenek. Felbecsülhetetlen értékű vonulási adathoz jutnánk így, különösen ami annak időbeni

határait és az azokon belül jelentkező mennyiségi arányokat illeti, de rendszeres megfigyelésekkel ugyanott a költési időben nyomon követhetnők az esetleges állományváltozások, emelett a legkülönbözőbb költésbiológiai és ökológiai kérdésekre kaphatunk feleletet. Összességében pedig az így gyűjtött anyagok segítségével az egyes országrészek közti különbségekre mutathatnánk rá (első és utolsó észlelések, költések kezdete stb.). Hazánkban évente mind több a madarakat jól ismerő megfigyelő. Ne hagyjuk parlagon, kamatoztassuk ezt a lehetőséget!

Schmidt Egon

Megjegyzések a vizivad-szinkron állományfelvételekhez

Immár megszokott jelenség, hogy a hó közepéhez legközelebb eső vasnapokon (előre rögzített időpontok) a vizimadár-vonulás szempontjából jelentős területeket felkeresik a megfigyelők és ott felméri a mindenkori állományt. Az adatközlésre erre rendszeresített formanyomtatványok állnak rendelkezésre. Gyakorlat, hogy a vizivad jelentőlap elülső oldalán a madárcsoportnak, plusz a darunak a mennyiségi adatai szerepelnek, míg a többi a hátdalalon, az un. egyéb fajok rendszertani felsorolásánál. Az országban csak néhány helyen végzett limicola-számlálás adatai szintén a megfelelő nyomtatványokra kerülnek.

Mintegy évtizede csinálom magam is a vizivad-szinkront és tapasztalataimról, néhány észlelt hiányosságról szeretnék röviden szólni. Sok megfigyelővel tartott személyes vagy levélbeni kapcsolatból, de az adatlapokról is kiderül, hogy jónéhány területen 8-9 óra körül (X–XI. hónap) kezdik a megfigyelést. Nem vitatom, hogy mindenki, főleg akik társadalmi munkában végzik mindezt, akkor szakítanak a felmérésekre időt, amikor tudnak. De tudvalevő, hogy pl. a vadlúd-fajok és a darvak kihúzása még hajnaltájt elkezdődik, amikor a nap még fel sem kelt. Tehát akik később érkeznek a területükre, már csupán az a mennyiséget

tudják regisztrálni, amely megkésett a kihúzással vagy a kihúzóktól elvála visszakószált az éjjelezőhelyre. A nagyobb jelentőségű vadlúd gyülekező helyeken a hajnali kihúzásokori számlálás legalább ugyanolyan fontos epizód, mint maga a felmérés. Különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy ezeknek a területeknek a vadlúdállománya teszi ki az országos mennyiség jelentős százalékát. Összefoglalásul tehát, amennyiben van rá mód, a vadludak és darvak számlálását hajnalban végezzük el. Az esti felvételezés azért nem túl eredményes, mert nagy tömegek érkehetnek még a teljes sötétedés után is, különösen akkor, ha száraz őszyön kevés „vizes” gyülekezőhely áll rendelkezésre, így a távolabbi táplálkozó területekről késő alkonyatkor útrakelő csapatok már sötétben érkeznek az alvóhelyre. Darvak esetében a reggeli és esti számlálás is eredményes lehet. Az esti annyival biztonságosabb, hogy ha reggelre köd képződik, akkor ez igen megnehezíti a megfigyelést. Sajnos ez a nehézség fennáll a vadludakkal kapcsolatban is. A daru az éjjelezőhelyről ki és be nagyon jól számlálható alakzatban repül, ellenben a ludak hajnalban rendezetlen tömegben kelnek és csak később áll össze jellegzetes alakzatuk. Éppen ezért a megfigyelőtől nagy gyakorlatot és felkészültséget igényel az állomány reális felvételezése.

Arról már mások is szóltak, hogy fontos lenne az IWRB-jelentések kiegészítése. A hónap elejéről és végéről felvételezett számlálási eredmények némileg pontosítanák a jelenleg csak havi egy alkalomra alapozott számlálási értékeket.

A vadrécek vonatkozásában annyit, hogy a szinkronokon alkalmanként az erős szél nehezíti meg a számbavételt. A nádközelbe vagy a nádasba húzódó megszámlálhatatlan tömegek járulhatnak hozzá a gyanúsán alacsony számlálási eredményekhez (főleg a több töegységből álló halastavi megfigyelőhely esetében.)

Előttem már számos fórumon sokan felvetették a nagy nagyítású állványos távcsövek szükségességét. Tudom, hogy ennek nagy beszerzési és anyagi nehézségei vannak. A vizimadár felvételezéseknél használata éppúgy szükségszerű, mint a jó kézi távcsőé.

A nagyobb tavakon, pusztákon dolgozó munkatársak azt hiszem gyakorta érzik hiányát, amikor egy távoli, bizonytalan „fantomképet” kellene felderíteni. Saját példamból említve, a vörösnyakú lúd megfigyeléseim jelentős része nagy teleszkóp használatának köszönhető. A lilikcsapatban üldögélő kis termetű ludakat kézi távcsővel csak hosszas keresés után, bizonytalanul találtam meg. A pusztaszeri Büdösszéken telelő nyári lúd nyakgyűrű számát is csak állványos távcsővel tudtuk leolvasni. Sikeresen használható egyes fajok öreg és fiatal példányai százalékos összetételének vizsgálatához is. Valószínűleg a kihelyezett kékcőrű récék egyik példányát figyelhettük meg a szegedi Fehér-tón, szintén állványos távcsővel.

Szükség lenne az OKTH vizimadaras jellegű területein dolgozó munkatársait hivatalból, valamint az Egyesület ilyen területeken dolgozó tagjait ellátni ezekkel a 30-50-szeres nagyítású távcsövekkel. Egyenlőre azonban csak az önálló beszerzésekre van néhol kilátás.

Szél Antal

A VII. Sumonyi Ornitológiai Tábor eredményei 1987.

A MME Baranya megyei csoportja hetedik alkalommal szervezett ornitológiai tábort 1987. július 26 – augusztus 30 között a sumonyi halastavaknál. A szervezési előkészületek során a tábor jövőbeni működését elősegítő együttműködési megállapodást kötöttünk a terület gazdájával, a Bikali Állami Gazdasággal. A megállapodásban rögzítettek szerint a gazdaság szabad kezet nyújt a területen folyó madártani munkához, lehetőséget biztosít a táborhely állandó kiépítésére, s helyi üzemegységén keresztül egyéb természetbeni támogatást ad. A lehetőséggel élve 1987-ben a táborba vezető út kitisztítását, kútfúrását és 250 fm pallóút kiépítését végeztük el. Ez utóbbi a nádban lévő hálólhelyek jobb megközelíthetősége érdekében készült.

A tábornak anyagi támogatói nem voltak. A 91 résztvevő 14 helyi csoport tagjai közül került ki. NDK-ból ezúttal 7 fő látogatott el hozzánk, míg a korábbi táborokban kiemelkedő munkát végzettek közül – az immár hagyományos cseretáborozás keretében – 5 fő ismerkedett az NDK természetvédelmi területeivel. A madarak befogásához 348 fm (870 m) függőnyhálót, 12 fm (30 m) limikolahálót, s alkalmanként 1-2 db ragadozóhálót használtunk. A rendkívüli időjárás (jégeső, ismétlődő viharok, tartós esőzések) a táborozás első három hetének madárbefogását alaposan visszavetette. Az ezt követő kéthetes időszak azonban bőven kárpótolta a résztvevőket minednért. Összesen 65 madárfaj 4797 példányát jelöltük. Az újonnan gyűrűzött madarak 12,4 %-át (596 pd.) fogtuk vissza, s 210 régi magyar gyűrűs és 4 pd. külföldi gyűrűs madarat is ellenőriztünk. Érdekesség egy litván gyűrűs kerti geze kézrekerülése. Öt madárfajt első ízben jelöltünk, ezzel a Sumonyban gyűrűzött fajok száma a kezdetektől számítva 93-ra emelkedett.

A táborban 50 pd-t elérően gyűrűzött fajok:

Törpe gém (I. minutus)	116 pd.
Füstifecske (H. rustica)	2505 pd.
Partifecske (R. riparia)	58 pd.
Nádi tücsökmadár (L. luscinioides)	51 pd.
Nádirigó (A. arundinaceus)	254 pd.
Cserregő nádiposzáta (A. scirpaceus)	342 pd.
Énekes nádiposzáta (A. palustris)	60 pd.
Foltos nádiposzáta (A. schoenobaenus)	559 pd.
Barátposzáta (S. atricapilla)	136 pd.
Kis poszáta (S. curruca)	63 pd.
Sisegő füziké (P. sibilatrix)	55 pd.
Tövisszúró gébics (L. collurio)	63 pd.

A faunisztikai felméréseket a korábbi gyakorlatnak megfelelően napi két alkalommal végeztük el. A táborozás időtartama alatt 131 faj jelenlétét muttattuk ki a tórendszeren és környékén.

Négy madárfajt első ízben figyeltünk meg, ezzel a megfigyelt fajok száma a kezdetektől számítva 167-re emelkedett. Érdekeség a fehérszárnyú szerkő előfordulása. A vedlésvizsgálatok során 18 faj 53 példányának vizsgálati eredményét rögzítettük.

Bank László

Ivararány megfigyelések telelő feket rigókon (Turdus merula)

Megfigyeléseimet a Soproni-hegyvidéken 1986. de. 1-től 1987. febr. 28-ig végeztem. A hímek és tojók száma megfigyelési naponként ill. havonként csoportosítva:

01.	1 o + 1 o	13.	1 o + 2 o	05.	1 o
03.	4 o	19.	2 o + 2 o	09.	8 o + 2 o
08.	7 o + 9 o	20.	1 o	10.	4 o + 1 o
11.	7 o + 5 o	21.	8 o + 6 o	11.	2 o + 2 o
12.	7 o + 4 o	22.	2 o + 2 o	13.	1 o
16.	5 o + 6 o	27.	7 o + 2 o	24.	2 o + 1 o
17.	1 o + 2 o	29.	2 o + 1 o	26.	1 o
27.	2 o				
28.	1 o + 1 o				

Össze-

sen: 35 o + 28 o   22 o + 16 o   19 o + 6 o

Összehasonlításképpen közlöm az 1986. január-februári adatokat is:

1986. január   25 o + 12 o   február   16 o + 9 o

A két év első hónapjait összevetve szembetűnő, hogy februárban mindkét évben csökkent a megfigyelt példányok száma, jöllehet a megfigyelések száma mindkét évben közel azonos (1986. 9 nap, febr. 7 nap). Természetesen két év eredményeiből még túl korai lenne következtetéseket levonni, ezért továbbra is folytatom ez-irányú megfigyeléseimet. Jó lenne, ha az ország különböző területein dolgozó tagtársak is végeznének hasonló megfigyeléseket.

Mogyorósi Sándor

Fekete rigók (*Turdus merula*) tojók harca

1987. II. 15-én délután 4 órakor a budapesti Látó-hegy alján 7 C^o-os hőmérsékletben két fekete rigó tojó verekedett. Sajnos csak a küzdelem végét figyelhettem meg. A két rigó a földön harcolt, s mozdulataik egyre lassultak és kb. másfél perc múlva egyikük bemenekült egy fücsomóba. Egy hím a közeli kerítésen ült a küzdelem végéig, majd leszállt a mozdulatlanul álló győztes mellé.

Szinai Péter

Felhívás Tagtársaimhoz!

Azon Tagtársak segítségét kérem, akiknek csigaforgató megfigyelési adataik vannak. Magyarországon az utóbbi évtizedekben egyre több alkalommal bukkan fel, ez a tengerpartok és azok közvetlen környékén honos parti madár. A hatvanas évektől kezdődően egyre sűrűsödtek a megfigyelések, amik inkább a halastavak és víztározók területeire estek, de megfigyelték a folyópartoknál is, lényegesen kevesebbszer. E faj itt tartózkodás alatti viselkedéséről – viszonylag sok adat ellenére – nagyon kevés információ van a birtokunkban. Ezért kérem azokat a Tagtársakat, akik megfigyelték már, vagy csak ezután találkozhatnak ezzel a fajjal, hogy írják le a megfigyelés részletes körülményeit.

Néhány szempont amit figyelembe kell venni a megfigyeléskor: – megfigyelés helye, a terep jellege; – a madár vagy madarak viselkedése; – más fajokkal való tásulás; – milyen fajok voltak még azon a terepen; – táplálkozott-e, ha igen akkor milyen módszerrel; – mennyi ideig tartózkodott egy adott terepen; – milyen volt az időjárás a megfigyelés alatt; – zavarták-e más fajok az ott tartózkodó csigaforgatót.

Készített-e valaki fényképfelvételt erről a fajról az itt tartózkodása alatt? Mivel két alfaja is látogatja Magyarországot ez bizonyítékkal szolgálhat arra, hogy honnan érkeznek hozzánk ezek a madarak.

Kérem segítsék munkámat, fáradozásukat előre is köszönöm. Az információkat a következő címre küldjék: **SZIMULY GYÖRGY, NYERGESUJFALU, 2536 Esze Tamás u. 3. VII. 4.**

Szimuly György

(A szerkesztő megjegyzése: a csigaforgatóval az utóbbi években Hopp Ferenc tagtársunk foglalkozott behatóan s erről értékes munkája jelent meg. Szimuly György az ő munkáját kívánja folytatni.)

Három megfigyelés albinó és részleges albinó madarokról

1985. 02.24-én Körmenten, madárgyűrés közben Schantl László tagtársammal egy albinó zöldikét figyeltünk meg. A madár csőre és lábai rózsaszínűek voltak, az elsőrendű evezőkön a sárga színek ugyanúgy, mint a faroktollakon kiválóan láthatóak voltak. Ezenkívül a madár hófehér színezetű volt.

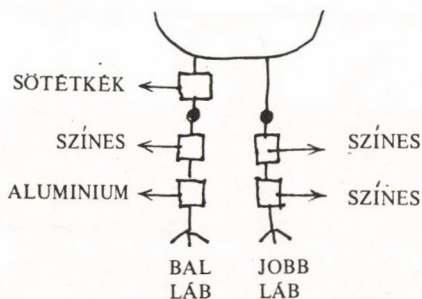
1987.02.18-tól Sopronban a Jereván lakótelepen egy vetési varjút figyeltem napokon keresztül, amelyiknek a jobb szárnyában az első négy elsőrendű evezője hófehér színezetű volt.

1987.02.26-án a Soproni-hegyvidéken egy széncinege hímét láttam, amelynek a faroktollai fehér színezetűek voltak. Ettől csak a jobb oldali szélső négy faroktolla tért el, ezeknek a farokvége a tollhosszúság 1/3-ában szürkés színezetű volt, a tollak többi része viszont ezeknél is fehér.

Mogyorósi Sándor

FELHIVÁS

A Magyar Madártani Egyesület szervezésében széki lile (*Charadrius alexandrinus*) színes gyűrűs jelölése kezdődött meg 1988-ban a dél-alföldi szikeseken. A jelölés a következő formában történt:

Kérjük mindazokat, akik a fenti módon vagy esetleg ettől eltérő módon jelölt széki lilével találkoznak, az élőhely, a dátum és a színes kód feltüntetésével értesítsék az Egyesületet az alábbi címen:

Dr. Székely Tamás
Magyar Madártani Egyesület
1121 Budapest, Költő u. 21.

Rétisas (*Haliaetus albicilla*) védelem Lengyelországban és a Baltikumban

Lengyelországban 1981-ben alakult egy munkacsoport, amelynek célja a sasok állományfelmérése ill. a védelem segítése. A rétisas védelmét a munkacsoport kiemelten kezeli. Az első komoly eredményt az Erdészeti Minisztérium 1984-ben hozott határozata jelentette, melynek értelmében a rétisas fészkek körüli 200 m sugarú kört szigorúan védettnek nyilvánította ill. február 1. és július 31. között a területet 500 m sugarúra növelte.

A felderített rétisas állomány-nagysága 185 pár, de valószínűsítik, hogy 200-240 pár él az Oderától Keletre.

Közép-Európában eddig az Elba és az Odera közötti állományt tekintették a legnagyobbnak. Lengyelországi pontos állomány-felmérés alapján az Oderán túli állomány még ennél is jelentősebbnek mutatkozott. 1981– és 1986– között a fészkelések 62 %-a volt eredményes és az elfoglalt fészkekből 0,89 fióka/fészek repült ki. Pl. 1986-ban 56 fészkekből repült ki összesen 90 fióka u.a. 21 költés volt sikertelen.

Emelkedett a Baltikumban fészkelő állomány is. Jelenleg Észtországban 20-25, Lettországbán 5, Litvániában 1, a Leningrádi körzetben 10-15, és Pskovi körzetben 10 pár fészkel.

1970-76 között az Észtországban fészkelő akkor 15 pár, összesen évente 0-2 fiókát nevelt. Az 1980-as években többnyire 5-nél több, egyes években 10-11-12 fióka repült ki.

WÁG RUNDBRIEF 8 (1988.júl.)

H.L.

Miért sötét az egyik pajzscankó gallérja, míg a másiké világos?

Uj könyv jelent meg júliusban a könyvesboltokban, J.R. Krebs–N.B. Davies: Bevezetés a viselkedésökológiába.

Mezőgazdasági Könyvkiadó, 1988 (ára: 106 Ft). A könyv szerzői (akik maguk is a madarak viselkedésével foglalkoznak) nem tankönyvet írtak, hanem izgalmas állat-történeteket, amelyek középpontjában egyetlen kérdés áll: Milyen ökológiai tényezőkkel tudjuk az állatok viselkedését és evolúcióját értelmezni? A könyv első néhány lapjából kiderül, hogy a viselkedésökológia nem az etológiai és az ökológiai „íróasztalszagú” keveréke, hanem egy olyan tudományág, amelyik rendszerint az állatok viselkedését kísérletesen vizsgálja – de nemcsak a laboratóriumban, hanem a természetben is.

A bevezető könyvet világos, érthető stílusban írták, szemlélete azonban néha meghökkentő. Ha vesszük magunknak a fáradságot, és megpróbáljuk megérteni a könyv sok-sok lebilincselő történettel megírt magvát, akkor valószínűleg más szemmel fogjuk nézni a madarakat, embertársainkat és talán magunkat is. Különös figyelemmel kell olvasni az utolsó fejezetet, hogy világosan lássuk mit tud ma a viselkedésökológia az állatok viselkedéséről, és mi az amit csak sejt.

A magyarul megjelent könyv az 1981-es angol kiadás fordítása. A magyar változatból kimaradtak a fotók, a szerző- és tárgyin-dex, továbbá a bevezetés. A fordítás több helyen nem szerenc-sés, pl: *competiton* konkurencia, *territory revier*, hol-ott mind a két kifejezés magyar helyesírással elfogadott (kompe-tíció és territórium). A 'hawk and dove' evolúciós stratégiát szerencsésebb lett volna héia-galamb stratégiának fordítani, mint sólyom-galamb stratégiának. A nyomdahibák száma cse-kély.

Mindent egybevetve, a magyar nyelvű változat jól sikerült, ára nem alacsony, de megéri beszerezni és főleg végigolvasni.

Dr. Székely Tamás

Mesterséges fák, mint odú alapanyagok harkályoknak

Egy amerikai szerzőpáros érdekes cikket közölt a *Journal of Wildlife Management* című amerikai folyóiratban (Peterson, A.W. és Grubb, T.C. (1983.): *Artificial trees as a cavity substrate for woodpeckers* – *J. Wildl. Manage* 47(3): 790-798). A cikk alap-jául szolgáló kísérlet lényege az volt, hogy ötven 242 cm magas x 22 cm átmérőjű polisztirén hengereket helyeztek el egy 65 ha- os vizsgálati területen Ohio-ban (USA). Egy Észak-Amerikai harkályfaj (*Picoides pubescens*) egyedei 51 éjszakázó odút váj-tak összesen 42 hengerbe. Szerzők vizsgálták az odúnyílás terü-letének illetve az odú belső mélységének az összefüggését a külső

hőmérséklettel (előbbivel negatív, utóbbival pozitív kapcsolatot mutattak ki). Mérték az odúk égtájak szerinti elhelyezkedését is, és úgy találták, hogy télen az odúnyílások elhelyezkedése az uralkodó széliránnyal ellentétes oldalra tolódott, míg nyáron véletlenszerű volt. Az odúkat olyan egyéb, odúban költő fajok is elfoglalták fészkelésre, mint a *Parus carolinensis* elnevezésű cinegefaj és a házi ökörszem (*Troglodytes aedon*) (2 illetve 28 odú). Laboratóriumi körülmények között tartott harkályokon vizsgálták a véletlenül (vésés közben) elfogyasztott polisztirén hatását a madarak fiziológiai állapotára. Kontroll (polisztírozott biztosan nem fogyasztó) madarakkal összevetve nem állapítottak meg érzékelhető káros hatást. Mindezeket összefoglalva leszögezik, hogy az erdőgazdálkodással kezelt erdőkben, ahol nem áll az odúköltő fajok rendelkezésére elegendő öreg vagy beteg, korhadt fa (főleg fiatal vagy középkorú állományok), az említett mesterseges alapanyag lehetőséget nyújt ennek az erdőgazdasági szempontból is fontos madárközösségnek a fenntartásához. Emellett hasznosnak bizonyulhat ez a módszer a harkályok költésbiológiájának, terroitoriális viselkedésének, az odúk paramétereinek tudományos vizsgálatához.

Érdemes lenne itthon is hasonló módszerrel megpróbálkozni, azal a megjegyzéssel, hogy nagyobb termetű harkályfajokra (már a nagy tarkaharkályra is) a 22 cm-es átmérő valószínűleg kevés, így annál nagyobb szükséges kísérletezni.

Waliczky Zoltán

FELHIVÁS

„Alternatív katonai szolgálat”

Kedves Tagtársak!

A Honvédelmi törvény lehetőséget biztosít polgári szolgálat teljesítésére. Ez egyben nagy lehetőség Egyesületünk számára is. Ugyanis önként adódik, hogy azok az aktív és fiatal sorköteles tagtársaink, akik nem kívánnak a honvédség kötelékében szolgálni, néhány évre madárvédelmi és természetvédelmi munkát végezzenek az MME alkalmazásában.

A fenti felismerés jegyében hivatalosan megkerestük az illetékes állami szerveket és kértük, hogy az MME-et jelöljék olyan munkáltatónak, ahol a polgári szolgálat letölthető.

Tájékoztatásunk szerint kezdeményezésünket pozitívan bírálják el.

Javasoljuk, hogy ezt a lehetőséget széles körben ismertessék és az érdeklődőket irányítsák központunkba, ahol hamarosan részletesebb felvilágosítást tudunk adni.

a természet szolgálatában

Kállay György

**Védjük meg Európa legjelentősebb
kerecsensólyom populációját**

A ragadozómadárvédelmi szakosztály

„Kerecsensólyom védelmi Alapot”

létesített.

Védelmi törekvésekhez mindenki csatlakozhat azzal, hogy adományokat gyűjt az Alapra.

Az Alapot az OTP Budapest, XII., Böszörményi út 9–11. sz. alatti fiókjánál (az OTP fiók MNB száma: 218-98127) helyeztük el.

Címe: **MME Kerecsensólyom védelmi Alap**
Száma: **1257-9**

Fontos tudnivaló, hogy az eddig sikeresen végzett kerecsensólyomvédelmi munkát a Világ Természetvédelmi Alap (WWF) támogatta. Ez a támogatás 1989. december 31-ével megszűnik.

A FAUNISZTIKAI HITELESITŐ BIZOTTSÁG FELHIVÁSA AZ MME MEGFIGYELŐI SZÁMÁRA

A madármegfigyelők számának gyarapodásával jelentősen megnövekedett a Magyarországon ritkán előforduló madárfajokkal kapcsolatos adatok mennyisége. Egyre több megfigyelés érkezik olyan fajokról is, melyeknek terepen való felismerése beható ismereteket kíván. A hazánkban évente néhány példányban megjelenő ritkaságok adatainak feldolgozásakor azonban már egy-két tévesen közölt adat is eltorzíthatja a faj magyarországi előfordulásának reális képét. Ezért a Faunisztikai Hitelesítő Bizottság (FHB) a jövőben kiterjeszti tevékenységét a hazánkban újonnan megjelenő fajok mellett néhány ritkán előforduló faj adatainak hitelesítésére is. Az FHB egy adat hitelesítéséhez a megfigyelt egyedről készült részletes leírást, fényképfelvételeket, rajzokat veszi alapul. Ezért felkérjük minden kedves tagtársunkat, hogy amennyiben 1989. január 1. után olyan madárfajt észlelnek, mely a mellékelt listán szerepel, vagy pedig Magyarországon bizonyítottan még egyáltalán nem fordult elő, készítsenek a megfigyelt példányról, annak bélyegeiről, a megfigyelés körülményeiről minél részletesebb leírást, esetleg rajzot. A megfigyelés hitelesítését nagyban megkönnyítheti, ha fényképfelvételeket is készítünk. Bár csak a faunára nézve új fajok hitelesítése esetén elengedhetetlen feltétel három megbízható megfigyelő megléte, de a „több szem többet lát” elv alapján egyéb esetekben is hasznos, ha a megfigyelést egy, vagy több további megfigyelő is megerősíti. A ritkaságokról készült leírást, ill. fényképfelvételeket kérjük az alábbi címre eljuttatni:

Dr. Bankovics A ttila

Természettudományi Múzeum

1088. Budapest, Baross u. 13.

Az FHB a beérkezett adatokat a körülmények alapos mérlegelése után fogadja el, vagy utasítja vissza. Egy adat esetleges el nem fogadása nem jelenti a megfigyelő ismereteinek kétségbevonását, sem pedig annak az állítását, hogy az adott példányt biztosan tévesen határozták meg, csupán azt, hogy a meglévő

adatok birtokában a megfigyelt egyedről nem mondható ki teljes bizonyossággal, hogy az az adott fajhoz tartozik. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a megfigyelt példány bélyegeit még a határozókönyvek leírásának részletes tanulmányozása előtt rögzítsük, nehogy azok befolyásolják az adatrögzítés objektivitását.

A leírásnak a következőkre kell kiterjednie: a megfigyelés helyének, körülményeinek részletes leírása, az egyed alkata (csőr, láb, test méreteinek arányai egymáshoz), nagysága (viszonyítva más, a közelben tartózkodó fajok nagyságához), a felső test, alsó test, fej, szárny, farok tollazatának minél részletesebb leírása, a csőr, láb alakjának, színének leírása, a hang leírása, viselkedés, mozgás leírása. Az egyes testtájak elnevezésével kapcsolatban figyelembe ajánljuk a mellékelt ábrákat, ill. Peterson-Mountfort-Hollom: Európa madarai című könyvének (Gondolat 1986., 3. kiadás) 28. oldalán található ábrát.

A Faunisztikai Adattár e felhívástól függetlenül továbbra is várja az információkat az adatgyűjtés szempontjából kiemelt jelentőségű fajokról. A FHB a hitelesített megfigyeléseket időszakonként a Madártani Tájékoztatóban közli.

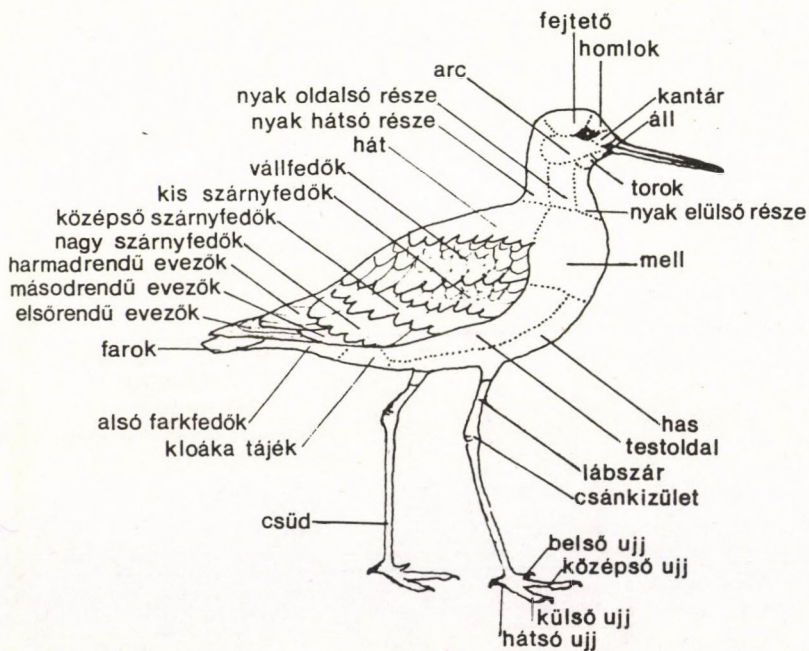
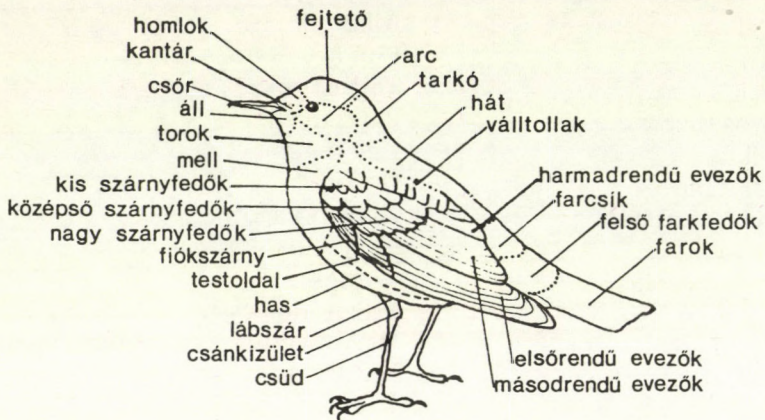
A Faunisztikai Hitelesítő Bizottság jegyzéke a Magyarországon ritkán előforduló fajokról

Jeges bűvár	Kékcsőrű réce
Füles vöcsök	Kis héja
Rózsás gödény	Héjasas
Borzas gödény	Pusztai sas
Pásztorgém	Nagy békászósas
Flamingó	Barátkeselyű
Kis hattyú	Fakókeselyű
Rövidcsőrű lúd	Dögkeselyű
Indiai lúd	Fakó rétihéja
Örvös lúd	Eleonóra sólyom
Vörös ásólúd	Fehérkarmú vércse
Márványos réce	Siketfajd
Cifra pehelyréce	Nyírfajd

Pártásdaru
Kék fu
Reznek
Galléros túzok
Lilebíbic
Ékfarkú lile
Vékonycsőrü póling
Kis goda
Sárgalábú cankó
Terekcankó
Tengeri partfutó
Vándor partfutó
Laposcsőrü víztaposó
Futómadár
Feketeszárnnyú székicsér
Nagy halfarkas
Szélesfarkú halfarkas
Ékfarkú halfarkas
Nyílfarkú halfarkas
Jeges sirály
Sarki sirály
Dolmányos sirály
Csüllő
Fecskesirály
Kacagócsér
Kis csér
Kenti csér

Alka
Lunda
Talpastyúk
Pusztaityúk
Keleti gerle
Hóbagoly
Karvalybagoly
Gatyáskuvik
Törpekuvik
Kalandrapacsirta
Havasi varju
Havasi csóka
Rótfarkú rigó
Déli hantmadár
Apácahantmadár
Rozsdás nádiposzáta
Kucsmás poszáta
Vörösfejű gébics
Hosszúfarkú gébics
Szürke zsezse
Karmazsinpirók
Rózsás pirók
Nagy pirók
Fenyősármány
Sövénysármány

Dr. Magyar Gábor
a Faunisztikai Hitelesítő Bizottság
nevében

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Andrési Pál: Ujabb adatok a fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i> Hármas-Körös–menti előfordulásairól.	68
Andrési Pál: Az örvös rigó (<i>Turdus torquatus</i>) előfordulása Magyarországon 1975 és 1984 között.	80
Bakonyi András: Túrokok (<i>Otis tarda</i>) Dombóvár mellett	90
Bali József: Kanadai somot (<i>Cornus sericea</i>) fogyasztó házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>) pár	61
Balogh János: Madárpusztulás az utakon.	55
Balsay Sándor: Erdei szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>) a Hanságban.	92
Balsay Sándor: A Szőke-tó Ujjáéledése?	75
Bank László: A billegető cankó (<i>Tringa hypoleucos</i>) drávai fészkelése	65
Bank László: A VII. Sumonyi Ornitológiai Tábor eredményei	106
Bánhidi Péter – Domján Gábor – Sövény Sándor: Guvat (<i>Rallus aquanticus</i>) fészkelése láda alatt	42
Bőhm András: A házi rozsdafarkú (<i>Phoenicurus ochruros</i>) fészekből fészekanyagot lopkodó házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	97
Danka Dénes: „Hazám a Velencei -tó”	9
Dudás Miklós: Holló (<i>Corvus corax</i>) szokatlan fészkelése	43
Ecsedi Zoltán – Szondi László: Örvös bukó (<i>Mergus serra-tor</i>) a Virágoskuti halastavakon.	90
Ecsedi Zoltán – Szondi László: Kormos varjú (<i>Corvus co-rone</i>) előfordulása Balmazújváros határában	91
Faragó Csaba: Patakból táplálkozó madarak	57
Faragó Csaba – Szabó Gábor: Adatok a bicic (<i>Vanellus vanellus</i>) vonulásáról és fészkeléséről.	49
Dr. Faragó Sándor: Összefoglaló jelentés a Gönyü-Szob közti Duna-szakasz (1791–1708 fkm) 1985. aug. 1986. ápr. időszakának vizimadár mozgalmairól	70

	oldal
Fenyvesi László: Gázolást túlélő erdei pityer (<i>Anthus trivialis</i>)	28
Fenyvesi László: Gerinces állatok pusztulása az utakon.	54
Füri András – Urbán Sándor: Téli madármegfigyelési adatok Rákóczi-falváról.	80
Győrösv Tamás – Zeke Tamás – Emri Tamás: Dögkeselyű (<i>Neophron percnopterus</i>) megfigyelés a Bükkben	90
Gyurácz József: Adatok a Kisalföld gyöngybagoly (<i>Tyto Alba</i>) állományáról	17
Halmosi János: Flamingó (<i>Phoenicopterus ruber</i>) Szabadegyháza (Fejér megye) térségében	92
Halmosi János: Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>) fészkek illatosítása	40
Haraszthy László: Réti sas (<i>Haliaeetus albicilla</i>) védelem Lengyelországban és a Baltikumban	111
Haraszthy László – Márkus Ferenc – Petrovics Zoltán: Újabb adatok az uhu (<i>Bubo bubo</i>) magyarországi táplálkozásáról	6
Hoch Éva: Kormos légykapó (<i>Ficedula hypoleuca</i>) költött a Normafánál.	91
Jakab Béla: Az 1984. évi gólyaszámlálás összesített eredménye	11
Jakab Béla: A fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) viszonyulása a talajtípusokhoz	14
Dr. Juhász Lajos: Széncinege (<i>Parus maior</i>) különös viselkedése	98
Dr. Juhász Lajos: Madártani megfigyelések az Ohati erdőben	83
Dr. Juhász Lajos: Bütykös hattyúk (<i>Cygnus olor</i>) a Debreceni Erdős-pusztákon	86
Dr. Juhász Lajos – Tóth László: Vizirigó (<i>Cinclus cinclus</i>) Debrecenben	89
Dr. Juhász Lajos – Tóth László: Áttelelő barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>) Debrecenben	52

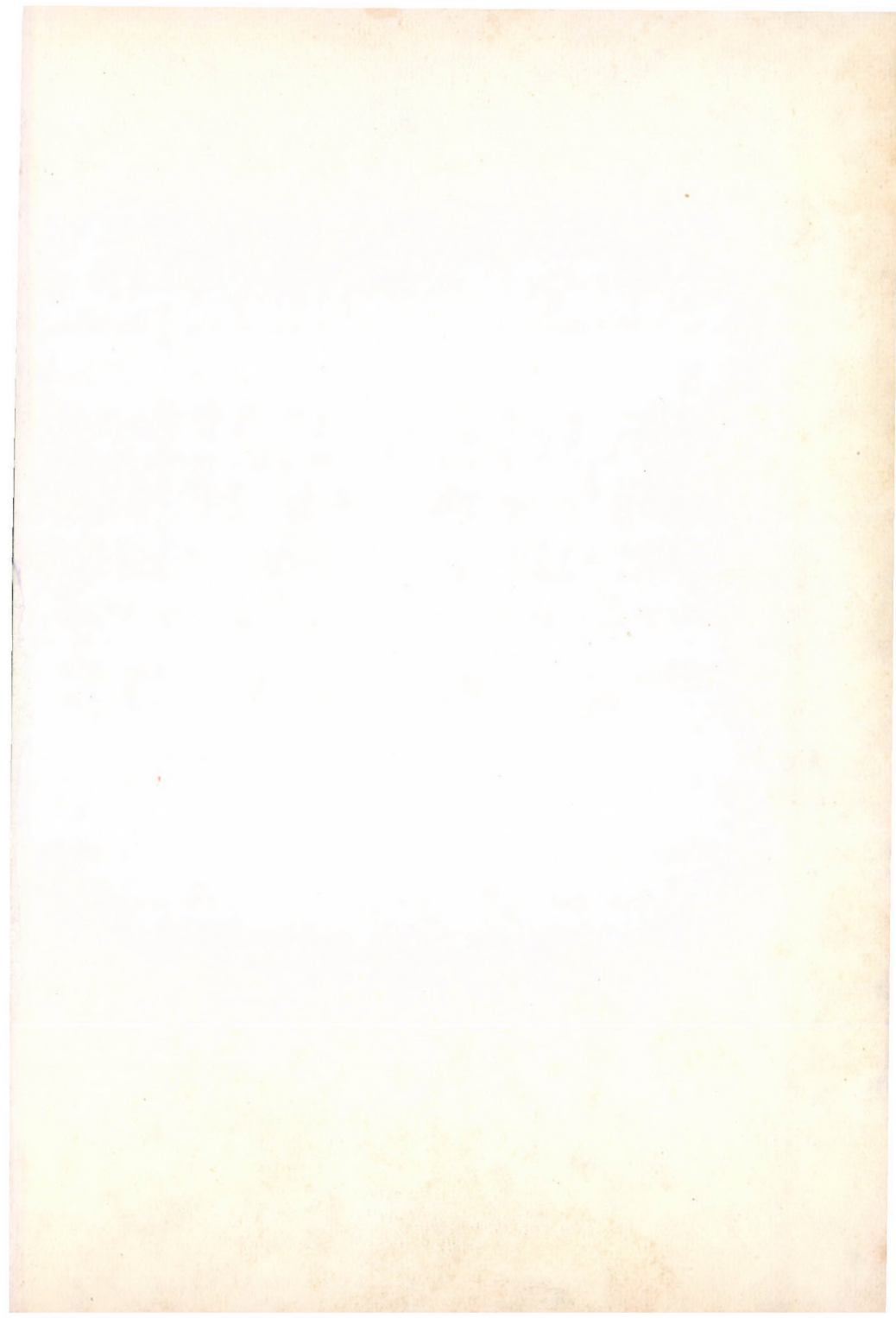
Dr. Kovács Gábor: Hosszúfarkú cankó (<i>Bartramis longicauda</i>) megfigyelése a Hortobágyon	64
Dr. Kovács Gábor: Ugartyúk (<i>Burhinus oedicnemus</i>) kétszeri sikeres költése 1987-ben	51
Dr. Metzl János: Seregélyek (<i>Sturnus vulgaris</i>) áttelelése Sopronban.	53
Mészáros Csaba: Elektromos vezetékek okozta madárpusztulások a Gyevi-fertőnél	21
Mészáros Csaba: Gulipán (<i>Recurvirostra avosetta</i>) és gólyatölcs (<i>Himantopus himantopus</i>) költése a Baktói legelőn.	16
Mogyorósi Sándor: Három megfigyelés albinó és részleges albinó madarokról.	110
Mogyorósi Sándor: Ivararány megfigyelések teletelő fekete rigókon (<i>Turdus merula</i>).	108
Mogyorósi Sándor: Különös módon elpusztult csuszka (<i>Sitta europaea</i>)	56
Molnár István: Erdei szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>) április végi előfordulása a Bakonyban	93
Molnár István: Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos maior</i>) szokatlanul alacsony költése.	40
Dr. Moskát Csaba: Hogyan írjunk madártani közleményeket? I. A lap arculata.	99
Novák László: Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>) tojások idegen fészkekben	48
Orbán Zoltán: Lapostetőn fészkelő házi galambok (<i>Columba livia domestica</i>).	58
Orbán Zoltán: Bubospacsirták (<i>Galerida cristata</i>) különös pusztulása	55
Petrovics Zoltán: A dolmányos sirály (<i>Larus marinus</i>) tavaszi vonulása	87
Dr. Rékási József: Adatok a kerti rozsdafarkú (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) fiókák táplálkozásához	38

	oldal
Dr. Juhász Lajos – Tóth László: Költési eredmények egy mesterséges fészekodútelepen a Debreceni Erdőpusztákon	36
Dr. Kalotás Zsolt: Adatok a macskabagoly (<i>Stryx aluco</i>) táplálkozásához	29
Dr. Kalotás Zsolt: Gyöngybagoly (<i>Tyto alba</i>) fióka dajkaságba adása	19
Dr. Kalotás Zsolt – Dr. Streit Béla: A füleskuvik (<i>Otus scops</i>) területhűsége	47
Kanyó Béla: A poszதாக őszvi vonulása Apatinnál.	95
Kanyó Béla: Nagy kócsag (<i>Egretta alba</i>) fészkelése észak Bácskában (Jugoszlávia)	94
Dr. Kasza Ferenc: Egyes madárfajok rendhagyó fészkelése.	57
Dr. Kasza Ferenc: Madarak 1984/85 telén a Tiszán	74
Dr. Kasza Ferenc: Az 1985-86 évi tél a Tiszán.	77
Dr. Kasza Ferenc: A tüzesfejű királyka (<i>Regulus ingicapillus</i>) áttelelési kísérlete	53
Kállay György: Együttműködésünk a Világ Természetvédelmi Alapítvánnyal (World Wild Fund For Nature, WWF).	3
Dr. Kárpáti László: Gyurgyalagok (<i>Merops apiaster</i>) a Fertő mentén	82
Kertész László: Füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>) és molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) fészkelő állományának felmérése Kóka község területén, 1987-ben.	15
Kertész László: Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>) nagyarányú rovarzsákmányolása.	57
Király Gergely: Kis őrgébics (<i>Lanius minor</i>) fészkelése a Kapos-völgy Dombóvárral határos szakaszán.	79
Konyhás Sándor – Dr. Kovács Gábor: Adatok az 1987/88-as téli hortobágyi madármozgalmának értékeléséhez	65

	oldal
Dr. Rékási József: „Időjós” madarak 1987/88 telén	46
Rozgonyi Sándor: Talajon költő macskabagoly (<i>Strix aluco</i>)	42
Rozgonyi Sándor: Kék galamb (<i>Columba oenas</i>) költő- oduját elfoglaló lódarazsak (<i>Vespa orabro</i>)	38
Rozgonyi Sándor: Őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>) rendhagyó fészkelése	43
Schmidt Egon: Állandó megfigyelési pontok	102
Dr. Sóvágó Mihály: A széncinege (<i>Parus maior</i>) ügyessége . .	97
Szalay Kornél: Molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>) késői köl- tése	39
Szalay Kornél: Fekete rigó (<i>Trudus merula</i>) különös fész- kelése	46
Dr. Székely Tamás: Felhívás	111
Dr. Székely Tamás: Miért sötét az egyik pajzscankó gal- lérja, míg a másiké világos	112
Szell Antal: Megjegyzések a vizivad-szinkron állományfel- vételekhez	104
Szell Antal: Téli túzok (<i>Otis tarta</i>) megfigyelések Szeged környékén	73
Szimuly György: Felhívás tagtársaimhoz	109
Szinai Péter: Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>) tojók harca.	109
Szondi László – Ecsedi Zoltán: Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>) szokatlan viselkedése	96
Szondi László – Ecsedi Zoltán: A sárszalonka (<i>Gallinago gallinago</i>) szokatlan viselkedése	96
Tilesch Gábor: Egerészölyv (<i>buteo buteo</i>) különös fészke- lése	41
Varga Ferenc: Szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>) fészkelések mesterségesen készített fészkelőhelyeken	20
Varga Ferenc: Újabb szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>) fészkelési adatok a Medves erdeiből 1985-87.	93

	oldal
Varga Ferenc: Földi lyukban költő kerti rozsdafarkú (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>)	41
Varga Ferenc: Kakuk (<i>Cuculus canorus</i>) tojást fészkeből eltávolító citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>) és tövisszűrő gébics (<i>Lanius collurio</i>).	44
Varga Ferenc: Autóronesban fészkelő barázdabillegető (<i>Motacilla alba</i>) és füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>) . . .	45
Varga László: A kis póling (<i>Numenius phaeopus</i>) előfordu- lása Vas megyében.	88
Varga László: Sarki búvár (<i>Gavia arctica</i>) Szombathelyen . .	88
Varga László: Vizirígó (<i>Cinclus cinclus</i>) Szombathelyen . . .	89
Varga Zsolt: Megfigyelések az erdős területen fészkelő réti tücsökmadról (<i>Locustella naevia</i>).	35
Varga Zsolt: Kannibalizmus az egerészölyveknél (<i>Buteo</i> <i>buteo</i>).	61
Vizslán Tibor: Fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>) fészkelések 1987-ben Sajócegsen és Boldván	77
Vizslán Tibor: 1987-es tövisszűrő gébics (<i>Lanius cellurio</i>) fészkelések adatai	62
Vizslán Tibor – Vizslán Tiborné – Dajkó Norbert: Zöld küllő (<i>Picus viridis</i>) téli táplálékszerzése	61
Waliczky Zoltán: Mesterséges fák, mint odú alapanyagok harkályoknak	113
Winkelmann Attila: Egy adat a tavaszi hattyúvonuláshoz . .	87
Zeke T. – Emri T. – Győrösy T.: Sarlós partfutó (<i>Calid- ris ferruginea</i>) adatok a Hortobágyról és Biharból (1983–1987)	86
MME 28. sz. Helyi Csoport Dombóvár: Beszámoló az 1987. évi balatonedericsi madártani tábor munká- járól.	22

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

1989 július - december

3.-4. szám

MAGYAR MADÁRTANI EGYESÜLET
1121 BUDAPEST
Költő u. 21.

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

Búcsú egy kollegától

Április 24-én hitetlenkedve hallottam a hírt, hogy nyomdászunk Ballay Gábor meghalt. Hitetlenkedve és megdöbbenéssel hallgattam, annak ellenére, hogy tudtam és tudtuk, hogy húsvét óta kómában fekszik egy súlyos agyvérzés után.

Később a hitetlenkedést és megdöbbenést a mérhetetlen szomorúság váltotta fel, szomorúság egy kollega, egy barát elvesztéséért, aki az idő múlásával egyre inkább közénk tartozott, átvette az ütemet, a gondolkodást.

Emlékszem, a munkába állása utáni első időszakban nehezen találta helyét, hiszen a légkör, a feladat teljes új volt számára. De ahogy múltak a napok, hónapok, évek egyre inkább beállt közénk, nem alkalmazott volt, hanem munkatárs, barát, aki akart és tudott az ügyért tenni.

Mikor e sorokat írom, Ő már hetek óta halott, de még most is naponta többször eszembe, eszünkbe jut.

Szerény volt és szolgálatkész, aki zokszó és méltatlankodás nélkül végezte a nem éppen egy emberre szabott munkát.

Eszembe jut, mikor zenekari terveiről, gondjairól mesél lelkesen, bizakodóan. Látszott rajta, hogy szereti és érti a zenét.

Eszembe jut, mikor a szüleinél lévő sok-sok állatról mesél, nagy szeretettel, vagy az ott nevelkedő sérült gólyáról.

Eszembe jut ahogy lelkesen önállóan intézi és végzi a nyomda ügyeit.

Egy sokoldalú, értékes embert veszítettünk, veszített a család, a baráti kör és veszített a madár- és természetvédők tábora.

Péchy Tamás

főtitkárhelyettes

Élőhelyvédelem

Az NSZK-ban a cserregő nádiposztát választották 1989 év madarának. Ez a madárfaj a hazai nádasok gyakori lakója és az NSZK-ban sem mondható ritkának. Helyesebben ottani állománya mégis fogyatkozik, mert élőhelyeit, a nádasokat, sok helyen felszámolják, károsítják. Az indoklásban hangsúlyozottan szerepel, hogy a cserregő nádiposztáta védelmén keresztül a különböző madaréőhelyek, biotópok fokozott védelmére szeretnék felhívni a figyelmet. Pontosan tudják ugyanis, hogy egy madárfaj számára a legnagyobb veszélyt, adott esetben akár a végveszélyt az jelenti, ha élőhelyét szüntetik meg, ha „kihúzzák a talajt alóla”. A cserregő nádiposztátánál mint példánál maradva, állományát sokféle módon lehet csökkenteni, de ezeket a veszteségeket az egészséges populációk többnyire kiheverik s néhány év alatt újra helyreállhat az egyensúly. Ha azonban eltüntetjük a nádat, ahol fészkel és ahol táplálékát szerezte, attól a perctől kezdve azon a területen egyetlen példány sem tud létezni többé.

A különböző madaréőhelyek védelme egyik legfontosabb feladata Egyesületünknek is. Védelemre szorulnak azok a „természetes” biotópok, az erdők, a nagy nádasok, mocsarak, amelyek még a leginkább emlékeztetnek a sok száz évvel előtti valóban természetes élőhelyekre, ahol még nem volt tarvágás, nem sívítottak a stílfűrészek, nem vágták a nádat és nem kellett a lápok vizét bonyolult csatornarendszerek segítségével megtartani. De nagyon fontosak azok az élőhelyek is, amelyeket már teljes egészében az ember hívott életre és ahol a legkülönbözőbb madárfajok találták meg életfeltételeiket. És éppen ez az a terület, ahol Egyesületünk tagsága a legtöbbet tehet a madarak érdekében. Az utak mentén húzódó, vagy a vasúti töltések mellé ültetett bokorsávok, a még megmaradt mesgyék, de a gépekkel kezelt rétek, szőlőhegyek, az összefüggő kiskertek is nagyon sok madárnak kínálnak fészkelőhelyet. Ugyanakkor

mindig magukban hordják a pusztulás lehetőségét is, hiszen a közvetlen emberi tevékenység mindenütt fokozottan jelen van. Védelmi receptet adni nem lehet, a felmerülő problémák és megoldásaik lehetősége hihetetlenül széles skálán mozog. A legfontosabb természetesen ezeknek az élőhelyeknek, fészkelőhelyeknek a költési időben történő védelme! Ha tehát például egy bokrost éppen május derekán akarnak felszámolni, meg kell próbálni odahatni, hogy várjanak a munkákkal lehetőség szerint a költési szezon befejeződéséig. Ugyanez vonatkozik egy partifecske-, vagy gyurgyalagtelepre, de egy olyan öreg fára is, amelyen és amelyben gólyák, vörös vércsék, harkályok, cinegék, vagy egyéb madarak költenek.

Jó lenne, ha a helyi csoportok felmérnék működési területükön a leginkább veszélyeztetett madárélőhelyeket, feltáró munkát végeznének, és ha ez szükséges, lépéseket tennének azok gyakorlati védelme érdekében. A Madártani Tájékoztató hasábjain örömmel adunk hírt az ilyen kezdeményezésekről és azok eredményeiről, hiszen ezek példaképpül szolgálhatnak mások számára is. Különösen fontos feladat a bokrosok, bokorsávok védelme, amelyek afféle szigeteket jelentenek a nagy mezőgazdasági monokultúrákban és országos szinten rendkívül fontosak madártani szempontból. Érdekes lenne vizsgálni, minimálisan mekkora területű bokrosra (fészkelő- és táplálkozóhelyre) van szüksége a különböző ott élő madárfajoknak, illetve milyen egyéb élőhelyeket keresnek fel fészekanyag gyűjtés, táplálékszerzés, stb. céljából. A mesgyék gyakori lakója például a mezői poszáta, de táplálékát részben többnyire a környező gabonátáblákban, kukoricásban, stb. keresgéli. Ennek ellenére mégis a bokros az, ami helyben tartja, ha az eltűnik, vele együtt búcsúzik a mezei poszáta is. Ahol erre lehetőség van, bokrok, bokorsávok telepítése fontos madárvédelmi feladat.

Schmidt Egon

MADÁRVÉDELEM

1988-as állomány-adatok az Aggteleki Nemzeti Parkból és környékéről (30.000 ha)

Kis vöcsök (*Podiceps ruficollis*): Aggtelek, víztároló 3 pár, Szögliget, Ménes-tó 1 pár

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*): 26 pár.

1988-ban teljes állományfelmérésre került sor a nemzeti park környéki falvakban (22 község). 11 községben a 32 ismert fészekből 26 volt lakott. $7 \times 4 + 7 \times 3 + 6 \times 2 + 3 \times 1$, összesen 64 fióka repült ki. 1 + 2 fióka még a fészekben, a kirepüléskor elpusztult. 3 pár tojást se rakott. A gólya-állomány túlnyomó része a Bódva-völgyi községekben fészkel. Legnépesebb község Szalonna, ahol 88-ban 13 pár fészelt.

Fekete gólya (*Ciconia nigra*): 1 pár.

A nemzeti part kerületén fészkelő pár 2 fiókát repített. (Két, Szlovákiában fészkelő pár revirje is átnyúlik az ANP területére.)

Császármadár (*Tetrastes bonasia*):

Ebben az évben összesen 16 alkalommal talákoztunk császármadárral az ANP területén. Ebből 5 Talpas Tibor, 1 Halmos Ferenc megfigyelése. 8 esetben egy–egy példányt, 4 alkalommal egy–egy párt, és 4 alkalommal egy–egy fiókás tyúkot figyeltünk meg (1–6 fiatal madárral). 5 élőhely korábban nem volt ismert.

Fürj (*Coturnix coturnix*):

Gyakori fészkelővé vált a mezőgazdasági területeken. 88-ban 75 helyen észleltem.

Haris (*Crex crex*): 4–5 pár.

Júniusban Szin, Szögliget és Perkupa határában hallottam egy–egy helyen este szólni.

Vízityúk (*Gallinula chloropus*): 3 pár.

Bibic (*Vanellus vanellus*): 6–7 pár (ANP: 2 pár)

Kék galamb (*Columba oenas*): 14 pár (ANP: 11 pár)

Jégmadár (*Alcedo atthis*): 2 pár (ANP: 1 pár)

- Szürke küllő (*Picus canus*): 38–40 pár.
Költési időben 35 helyen észleltem.
- Fekete harkály (*Dryocopus martius*): 34–35 pár.
33 revirt mértem fel (2 a nemzeti park határán kívül).
- Fehérhátú harkály (*Dendrocopos leucotos*):
1 újabb élőhely Varbóc határában. (08.11-én 2 fiatal madarat figyeltem meg egy bükkösben.) Az ANP területén eddig 5 helyen került elő a faj.
- Erdei pacsirta (*Lullula arborea*): 50–60 pár.
Költési időben 41 helyen észleltem.
- Hegyi billegető (*Motacilla cinerea*): 6–7 pár.
- Vízirigó (*Cinclus cinclus*):
Jósvafőn, korábbi fészkelőhelyén 88-ban nem fészkelte.
Mindössze 1 megfigyelés van költési időből.
- Erdei szürkebégy (*Prunella modularis*):
24 helyen észleltem költési időben a nemzeti park területén,
főleg fiatalabb fenyvesekben.
- Réti tücsökmadár (*Locustella naevia*): 4–5 pár.
Bódva-völgyi réteken költési időben 4 helyen hallottam
énekelni (kettőt Búdvarákó, egy–egy példányt Perkupa,
illetve Törnaszentandrás határában).
- Léprigó (*Turdus viscivorus*): 15–20 pár.
Költési időben 12 helyen találokotam a fajjal.
- Kormosfejű cinege (*Parus montanus*):
Nem ritka fészkelő faj a területen. Költési időben 88-ban
30 helyen figyeltem meg.
- Bubos cinege (*Parus cristatus*): 15–20 pár.
3 élőhelye ismert Aggtelek, 4 Szögliget, 1 Szin és 1 Martonyi
határában. Ezek kiterjedtebb, már idősebb állományokat
is tartalmazó lucfenyő-erdeifenyő telepítések, ahol kisebb
– 2–6 fészkelő párból álló – populációk alakultak ki.
- Bajszos sármány (*Emberiza cia*): 50–60 pár.
18 helyen találokotam költési időben egy–egy párral, vagy
éneklő hímekkel, de ez korántsem a teljes állomány.
- Süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*): 2 pár.
Egy–egy pár költési időben Aggtelek határában (Haragistya),
illetve Szögligetnél (Háló-völgy).

Holló (*Corvus corax*): 5 pár.

3 fészek volt ismert. Egyikből 4 fióka kirepült, másik kettőben — a fakitermelés időbeli korlátozása ellenére — sikertelen volt a költés.

A ragadozómadár-felmérésről külön összefoglalót készítettem.

Varga Zsolt

Ujabb gémtelep Dinnyésen?

A Dinnyés közelében lévő két védett területen rendszeresen fészkel a kócsag, a szürke- és vörösgém, a bölömbika és a pocgém, ezenkívül sajnos erősen megfogyott számban a kanalasgém. Az utóbbi években azonban mind gyakrabban jelentkeznek a két rezervátum között lévő halastavakon egyéb gémfajok, így a bakcsó, az üstökös-gém és a kis kócsag. Megtelepedésüket egyelőre valószínűleg csak az alkalmas fészkelőhely hiánya akadályozza (korábban a rétszilasi halastavaknál mind a három faj költött, amíg a fészkelőhelyül szolgáló fákat ki nem vágták). Bár az alábbi megfigyelések főként a nyár végi, kora őszi kóborlási időszakból származnak, a Velencetavi rezervátum déli felén valószínűleg ki lehetne alakítani egy olyan erdőfoltot, ami már alkalmas lehetne egy gémtelep számára. Különösen a kis kócsag és az üstökös-gém ritka fészkelő a Dunántúlon, ezért egy vegyes gémtelep a Velencei-tó mentén madártani és természetvédelmi szempontból egyaránt fontos lenne. Alábbiakban a három faj adatait közlöm. Ezek egyetlen megfigyelés kivételével (üstökös-gém 1 pd. 1987.05.15. Dinnyés-Fertő) a halastavakról származnak.

Üstökös-gém (<i>Ardeola ralloides</i>)	1977.08.27.	3 pd	
1967.05.18.	5 pd	1978.05.25.	2 pd
1969.04.26.	1 pd	1981.08.21.	1 pd
1975.08.04.	1 pd	1982.08.21.	1 pd
1977.07.27.	11 pd	1987.05.15.	1 pd
07.29.	8 pd	09.13.	3 pd
08.07.	6–7 pd	1988.08.28.	3 pd

Kis kócsag (<i>Egretta garzetta</i>)		1981.08.21.	1 pd
1977.07.27.	10 pd	09.13.	1 pd
08.04.	5–17 pd	1982.07.30.	4 pd
08.27.	2 pd	08.21.	6 pd
09.24.	1 pd	1983.09.17.	1 pd
1979.05.08.	1 pd	1985.08.01.	1 pd
1980.07.10.	1 pd	1987.09.13.	2 pd

Bakcsó (<i>Nycticorax nycticorax</i>)		1981.07.22.	12 pd
1966.05.15.	15 pd	08.05.	4–5 pd
1976.09.12.	40 pd	08.21.	20–25 pd
1977.07.08.	10 pd	09.13.	10–12 pd
07.27.	17 pd	1982.04.20.	1 pd
07.29.	4–5 pd	07.10.	26 pd
08.04.	3 pd	07.30.	41 pd
09.17.	3 pd	08.21.	4 pd
1978.04.22.	1 pd	09.11.	7 pd
10.01.	3 pd	1985.04.13.	1 pd
1979.05.08.	16 pd	05.05.	3 pd
05.24.	2 pd	08.01.	2 pd
1980.05.23.	1 pd	1988.06.12.	11 pd
08.09.	6–8 pd	08.28.	50–60 pd
09.01.	8–10 pd		

Schmidt Egon

3. körzeti szeminárium „Ciconia” 88 Komarnoban 1988. június 28–29-én

Csehszlovákia szlovák ország részének gólya munkacsoportja háromévenként rendez szemináriumot, amelyen az egyes területek (járások?) felelősei beszámolnak mind a fehér, mind a fekete gólyaállomány helyzetéről. 1988. június 28–29-én harmadik alkalommal Komarno volt a szeminárium színhelye. Házigazdája és szervezője ezúttal a komarnoi Dunamenti Múzeum. A 38 résztvevő közt meghívott vendég-előadók is voltak: a cseh-morva országrészből hárman, köztük B. Rejman, a cseh-

morva gólya munkacsoport vezetője, Ausztria Steier országrészéből H. Haar és P. Sackl, Lengyelországból Z. Jakubiec és Magyarországról Jakab Béla. A szeminárium elnöke Dr. Stollmann András, a szlovákiai gólya munkacsoport vezetője. A beszámolókból kitűnt a munkacsoport szervezettsége, a gólyakutatásban aktív tagok összehangolt munkája és hogy a körzetfelelősök mindegyike jó gazdája területének. Fehér gólya állományuk gyengén negyed része a magyarországinak, a cseh-morva területtel együtt kevesebb, mint egyharmada. A morva területet leszámítva lassú fogyatkozás tapasztalható és feltűnő a fészkelések felhúzódása 600–700 m magasságig. A beszámolók másik uralkodó kérdése a fészkelések szaporodása a villanyoszlopokon és e fészkek mentése. Az áramszolgáltatás nem engedi a fészkek vezeték fölé emelését a vezetékes oszlopon. A fészkeket a villanypózna közelében (1,5–2 m) fölállított és másfél méterrel a vezetékek magasságát meghaladó betonoszlopra szerelt tartószerkezetre helyezik át. Minden fészkek átmentésénél szükség van áramszolgáltató és madártani szakember közreműködésére. Fészektartókról az Állami Természetvédelmi Hivatal gondoskodik. Szétosztásuk, felszerelésük megszervezése a munkacsoport tagjainak a gondja. A szemináriumon szervezték meg a további munkát, melynek eredményéről a 4. szemináriumon, 3 év múlva számolnak be a kelet-szlovákiai Nagymihályon (Michalovce), amely az országrész leggazdagabb gólyás vidéke. A jövőt illetően irányelvük, hogy a megfigyeléseknél és azok feldolgozásánál nem a közigazgatási határokat, hanem az orográfiai és hidrográfiai körzethatárokat veszik figyelembe.

Az osztrák előadók közül P. Sackl a fekete gólya állomány helyzetét ismertetve beszélt e faj NY–ÉNY-i terjeszkedéséről a Steier dombvidékig bezárólag, az állomány fokozatos növekedéséről (1983-ban 60–65 pár), élőhelyeiről (vegyes erdők dominálnak) és felhúzódásokról nagyobb magasságokba, 800 m-ig. Hasonló megállapításokról számoltak be a szlovák előadók is. H. Haar a fehér gólya védelméről, sérült madarak mentéséről, ápolásáról tartott érdekes előadást. Z. Jakubiec a fehér gólya lengyelországi állományáról (32–33 ezer pár) számolt be szívesen. Az állomány 60 %-a a Visztulától K-re az ország É-i 1/3-án

fészkel. É és K-i országrészen az épületeken levő fészkek dominálnak 80 % felett, Közép- és Dél-Lengyelországban a fákon épült fészkek ugyanilyen arányban. Emelkedőben van náluk is a villanyoszlopokra rakott fészkek mennyisége, főleg a fákon fészkelés rovására. Ismert jelenség (náluk is) a párok felhúzódása a hegyek völgyeibe; 20–30 párról tudnak 500 és 700 m között is. A magyarországi beszámoló 1958-tól az állomány tér- és időbeli változásaival kapcsolatban taglalta a fontosabb hatótényezők szerepét és köztük rámutatott az eddig kevésbé említett talajtani tényezők jelentős szerepére is. A beszámolókat, a magyart kivéve, az előadók anyanyelvükön tartották. A szeminárium második napján befejező programként autóbuszkirándulás keretében megtekintettük a Bős-Nagymarosi vízlépcső területén folyó gabcikovoivi duzzasztómű munkálatait és annak közelében Csiliznyárasd község hat, villanyoszlopról betonoszlopra áthelyezett, idén 5–6 fiókás gólyafészket.

Kedves színfoltja volt a szemináriumnak dr. Binder Pál zoológus múzeológusnak, a „Ciconia” 88 szervezőjének fogadással egybekötött köszöntése 50. születési évfordulója alkalmából, amely kötetlenebb beszélgetés lehetőségével is párosult.

Jakab Béla

Túzok (Otis tarda) előfordulási adatok a magyar–osztrák határsávból 1987-ben

A Madártani Tájékoztató 1985. július–decemberi számában olvastam a magyar–osztrák közös állományfelvételtől. Az egyes populációk megjelölt előfordulási helyein magam is végeztem megfigyeléseket, bár közel sem tudtam olyan részletességgel foglalkozni e populációk tulajdonképpeni hovatartozását illetően, mint szerettem volna, katonai szolgálatom megkötöttségei miatt. A határsávban lényegesen több időt tudtam eltölteni és itt sikerült is megfigyelési adatokat gyűjtenem a tűzokokról.

Megfigyeléseimet a Hegyeshalomhoz tartozó Erzsébetpusztán, (a határátkelőhelytől délre kb. 3 km-re) illetve Máriaaligetén, (a Lajta folyótól északra kb. 4 km-re) végeztem. E nem nagy kiterjedésű zárt terület, – amely a határsávban is mezőgazdasági

művelés alatt áll – kedvező és viszonylag biztonságos élő- és táplálkozóhelyet biztosít az itt mozgó és gyakorta megfigyelhető populációnak. Fészkelését, költését ezen a területen bizonyítani nem tudtam, sőt erre utaló jeleket sem tudtam felfedezni.

Az első, 5 példányból álló tűzokcsapatot április 15-én láttam Máriaaligeten, táplálékszerzés, szedegetés közben egy legelőn, ahol láthatólag szívesen tartózkodtak. Június 3-án Erzsébetpusztán tartózkodott rövid ideig 1 magányos példány. Szeptember 9-én szintén Erzsébetpusztán, búzatarlón pihent 6 példány. Az ott munkában lévő mezőgazdasági gépek közelsége sem látszott zavarni a madarakat. Október 12-én Máriaaligeten 6 példányt figyeltem meg a reggeli órákban, egy répaföldön. Közeledtünkre felriadtak és átrepültek osztrák területre. A délutáni órákban már ismét ugyanazon a helyen tartózkodtak, mint reggel. Ekkor a teherautó közeledtére sem riadtak fel. November 9-én ugyanezen a helyen 12 példány mutatkozott, amint a répaföldek felett a Lajta folyó felé repültek, igen párás, borult időben.

Szimuly György

**Küszvágó csér (*Sterna hirundo*) és dankasirály
(*Larus ridibundus*) fészkelési adatai a Kis-Balaton
Védőrendszer I. ütemén (1985–1987)**

A Kis-Balaton Védőrendszer I. üteme (továbbiakban tározó) 1984. az első elárasztás óta kiemelkedő jelentőségű madárvédelmi szempontból. E közel 21 km²-nyi vízfelület háborítatlanságával, táplálékgazdagságával, fészkelési viszonyaival egyedülálló a Dunántúlon.

A tározó jellemző költő faja a küszvágó csér és a dankasirály. A továbbiakban ezek fészkelésének vizsgálati eredményeit ismertetem 1985–1987. között.

Fészkelésre elfoglalt területek:

E két faj közös fészektelepeket hozott létre a tározó nyugati részén, zömében az un. Radai-víztájon. Az elfoglalt területek az elárasztás hatására létrejött szigetek, az egykori utak, csatorna-

töltések maradványai. Jól szétválik azonban az általuk elfoglalt két, alapjaiban különböző niche dimenzió. Míg a küszvágó csérek szinte kizárólagosan a szigetek vízközeli, növénymentes, ill. alacsony (5–10 cm-es) növényzettel borított részein költöttek, addig a dankasirályok a magasabb, erőteljes növényi borítottságú (20–50 cm-es) részeken raktak fészket.

Felmérési eredmények:

Három szigeten végeztünk felmérést, a negyedik nádas területen becsültük a költő dankasirályok számát: 500 párra.

1. 6x2,2 m-es növénymentes sziget 22 küszvágó csér fészekkel.
2. 16x10 m-es gyomvegetációval erősen borított sziget, 76 küszvágó csér, 5 dankasirály, 5 réce, 1 szárcsa fészekkel.
3. Kb. 180 m hosszú egykori út (töltés) maradvány, erős gyomvegetációval, 105 küszvágó csér, 61 dankasirály, 6 réce fészekkel.

Igy 1985-ben 203 küszvágó csér és 566 dankasirály fészekről tudtunk.

1986.05.28.

Öt telepen végeztünk felmérést.

1. 20 küszvágó csér fészek.
2. 36 küszvágó csér, 122 dankasirály, 15 réce fészek.
3. 21 küszvágó csér, 24 dankasirály fészek.
4. 43 küszvágó csér, 175 dankasirály, 1 bíbic, 1 réce fészek.
5. 345 küszvágó csér, 163 dankasirály, 2 bíbic fészek.

1986-ban összességében 465 küszvágó csér, 456 dankasirály fészket számoltunk.

1987.05.30.

Tíz telepen végeztünk felmérést.

1. 95 küszvágó csér, 28 dankasirály, 1 bíbic, 1 szárcsa, 1 vízityúk, 4 réce, 50 feketenyakú vöcsök fészek (a vöcsök fészkek a sziget szélénél a vízben voltak).
2. 31 küszvágó csér, 25 dankasirály, 1 réce, 17 feketenyakú vöcsök.
3. 13 dankasirály, 8 feketenyakú vöcsök, 1 búbos vöcsök fészek.
4. 9 küszvágó csér, 182 dankasirály fészek.

5. 632 dankasirály, 12 lakott, 9 felhagyott réce fészek.
6. 30 küszvágó csér, 533 dankasirály, 15 réce, 36 feketenyakú vöcsök.
7. 138 dankasirály fészek.
8. 6 küszvágó csér, 140 dankasirály fészek.
9. 50 dankasirály, 2 réce, 9 feketenyakú vöcsök, 25 búbos vöcsök fészek.
10. 5 küszvágó csér, 17 dankasirály, 206 feketenyakú vöcsök fészek.

(Ez a telep a többiektől eltérő módon a vízben lebegő vöcsöktelep közepén lévő 2–5 cm kiemelkedésű „sziget” jött létre.)

1987-ben összességében 1758 dankasirály, 176 küszvágó csér fészket számoltunk.

A két faj %-os megoszlása és ennek okai:

1985-ben dankasirály 74 %, küszvágó csér 26 %. Viszonylag magas vízszint volt ekkor a költési idő alatt. Ennek ellenére az elárasztást követő első évben a növényzet még nem hódított teret magának, s ezért tudtak a csérek a magas vízállás ellenére is megfelelő fészkelőhelyet találni.

1986-ban a fészkek aránya 50 % – 50 %. Ez az akkori rendkívül alacsony vízállásra vezethető vissza. Az egy év után jelentkező elhabolás így kevésbé tudta érzékeltetni hatását, hiszen az alacsony vízszint miatt az eddig víz alatt levő területek is alkalmasak voltak a költésre. (A júniusi vízszintemelkedés később a fészkekaljak jelentős részének a pusztulását okozta.) Sok volt a kopár, növénymentes sziget, ami kedvezett a küszvágó cséreknek. 1987-ben dankasirály fészek 91 %, küszvágó csér fészek 9 %. E jelentős arányeltolódásnak az a magyarázata, hogy a növényzet három év alatt megerősödött, az alacsonyan fekvő területek nagy részét az erős hullámozás elmosta. A tározó vízszintje is magasabb volt az előző évinél. Ez azt eredményezte, hogy kevesebb lett a növénymentes terület. Ugyanakkor a vízszint azonos értéken tartása kedvező körülmény, hiszen ezzel elkerülhető a hirtelen vízszintemelkedés okozta tömeges fészkekalj pusztulás.

Várható változások, s az aktív védelem lehetőségei:

A tározón a növényzet további terjeszkedésével kell számolnunk. Tovább fog csökkenni a szigetek területe a hullámverés és a jégmozgások miatt. E tényezők a jövőben veszélyeztetik a küszvágó csérek fészkelését. A dankasirályok magasabban fekvő területeken, erőteljesebb növényi borítottság mellett költöttek, ezért azok fészkelését a közeljövőben biztosítottnak látjuk.

Néhány lehetőség a küszvágó csérek költési feltételeinek biztosítására:

1. Az eredeti, alacsony fekvésű még meglévő szigetek elhabolás elleni védelme a töltésvédelemben felhasznált rőzsekolbászok alkalmazásával.
2. A magasabb szigetek elhabolás elleni védelme, a költési idő előtt növénymentesítése (nádaratás után visszamaradt nád-szőnyeg elterítésével, sóder leterítéssel, gyomlálással, kapálással).
3. Mesterségesen létrehozott lebegő fészektelepek építése természetes (fa, nád, stb.) anyagokból.

Köszönetet szeretnék mondani mindazoknak, akik a telepek felmérését munkájukkal segítették: Dr.Kárpáti László, Dr. Pomogyi Piroska, Futó Elemér, Palkó Sándor, Dobrosi Dénes, Vágner Géza, Kuti Csaba.

Horváth Jenő

Vörös könyv Bulgáriában

1985-ben jelent meg Szófiában Bulgária Vörös Könyvének 2. kötete (B.Botov és T.Peshez kiadásában), amely az állatvilágot taglalja. Az Ornithologische Mitteilungen című NSZK-beli madártani szaklapban megjelent kivonatot ismertetjük e helyen. A számok önmagukért beszélnek mégis néhány faj esetében megdöbbenően alacsony voltuk önkéntelenül összehasonlításra ösztönöz.

Kerecsensólyom, parlagi sas, túzok, hazánk három olyan madár-faja, amelyek európai állományának megmentése, fenntartása elsősorban a mi feladatunk. Ezt eddig is tudtuk, de ezek a szá-

mok felelősségünket csak aláhúzzák. Lehetne folytatni a sort a kanalasgémmeel, nagy kócsaggal, nyári lúddal, vagy akár a barna rétihéjával is. Egy ilyen lista tanulmányozása mindenkit rá kell, hogy döbbsentsen micsoda értéket képvisel fajokban és egyedekben olyan gazdag madárvilágunk és ennek megőrzése milyen felelősségteljes tevékenység.

Feketenyakú vöcsök: 1977: 31 pár

Vörösnyakú vöcsök: 50 pár

Borzas gödény: 1954–180 között átlag 67 pár

Kormorán: 1979: 339 pár

Üstökös kárókatona: 25–30 pár

Kis kárókatona: 10–15 pár

Bölömbika: 25–30 pár

Nagy kócsag: 1964–1978 között évente 3–10 pár

Vörös gém: 100 pár

Kanalasgém: 50–70 pár

Batla: 100–700 pár között változik

Fekete gólya: 50 pár

Nyári lúd: 25 pár

Bütykös hattyú: 5–20 pár

Vörös ásólúd: 20–35 pár

Bütykös ásólúd: 150 pár

Kendermagos réce: 30–50 pár

Üstökös réce: néhány pár

Barátréce: 20–50 pár

Cigányréce: 100–150 pár

Darázsölyv: 200–350 pár

Réti sas: 1 pár

Héja: 100 pár

Karvaly: 1000 pár

Pusztai ölyv: 50 pár

Törpesas: 50 pár

Békászósas: néhány pár

Parlagi sas: 3 biztos fészkek, ill. 6 valószínű költőhely

Szirti sas: 120–140 pár

Kékes rétihéja: 20 pár körül

Hamvas rétihéja: 10–20 pár

Barna rétihéja: 4–6 pár
Kerecsensólyom: 15 pár
Siketfajd: 1800–2000 pár
Túzok: utolsó ismert költése 1977-ben egy fészek
Gulipán: 600 pár
Gólyatöcs: 150 pár
Széki lile: 200 pár
Piros lábú cankó: 50–150 pár
Erdei cankó: néhány tucat
Széki csér: 3–20 pár
Dankasirály: 60–100 pár
Szerecsensirály: 1977-ben 4 pár
Kis csér: 150 pár
Kacagócsér: 20–40 pár
Kormos szerkő: néhány pár
Fattyúszerkő: 1–100 pár
Gatyáskuvik: 1978-ban 1 pár
Fekete harkály: 900–1000 pár
Barkóscinege: néhány tucat

Összeállította:
Haraszthy László

Madárvédelmi anketé Zircen

Veszprém megyében 1967 óta folyik szervezeten a madárvédelmi munka. Irányítója – a tapolcai csoport állandósodásáig – a zirciek voltak. Azonban ma is az egész megyére kiterjedően végzik az általános iskolások számára kiírt madárvédelmi munka szervezését, a pályázatok értékelését. Ezúttal már tizenharmadszor került sor anketjükra, amelynek hagyományosan a városi tanács adott helyet.

Munkájukat a zirci természettudományi múzeum éppúgy segíti, mint a megye termelőszövetkezetei, a környezetvédelem propagálásában érdekelt nagyüzemek például a fűzfői Nitrokémia és az iskolák biológiatanárai, erdészek, mezőgazdászok. A tanulók számára évenként kiírt pályázatok elsősorban gyakorlati munkára ösztönöznek: etetésre, odúkészítésre, a lakóhely madárvilágának megfigyelésére és a tapasztalatok lejegyzésére.

A bakonyi szervezet titkára, Barta Zoltán ornitológus a pályázatok egyéni értékelése mellett arról is szólt, miben kell megújítani e tevékenységet, s az évenkénti védelmi programok hogyan szolgálhatják a Bakony madárvilágának megismerését és védelmét. A legjobb munkát végzett pápai, várpalotai, veszprémi, tapolcai, ajkai és magyarpolányi tanulóknak az emléklapok, könyvjutalmak mellett a madármegfigyeléshez szükséges eszközök, többek között fényképezőgép, távcső is ösztönzést adnak a következő évi programokhoz. Az iskolákhoz eljuttatott felhívás hét közösségi és nyolc egyéni programot tartalmaz, amelyek között ajánlják a madáretetést és – telepítést, a lakóhely madárfajainak megfigyelését, a fecskék, a cinegék, a gólyák, a baglyok életének vizsgálatát, az egyes fajok állományának felmérését.

Az ankéton – immár hagyományosan – előadások is elhangzottak. Ezúttal Dr. Gyovai Ferenc tanár, az MME újszegedi helyi csoportjának alelnöke tartott diavetítéses beszámolót a Dél-Alföld természeti értékeiről. Dr. Tóth Sándor, a zirci múzeum igazgatója pedig a somogyi természetvédelmi munkát ismertette és megnyitotta azt a kiállítást, amely a „Gyakorlati természetvédelem a Somogy Megyei Múzeumok munkájában” címet viseli. E kiállítást a megye több iskolájában is bemutatják majd.

A résztvevők között ezúttal is nagy sikere volt az Egyesület és a helyi csoport különböző kiadványainak: a madártani témájú könyveknek, képeslapoknak, posztereknek, matricáknak, jelvényeknek és madárvédelmi eszközöknek. Az iskolai kiállításokon ezek az anyagok is ott lesznek: újabb híveket szerezhetnek a természetvédelmi, a madárvédő mozgalmak.

A helyi csoport az írásos propaganda mellett számos előadást tart különböző lakó- és munkahelyi közösségek, valamint diákok számára. Nyaranként pedig madármegfigyelő és gyűrűző táborok segítik a szakmai fejlődést és adnak lehetőséget a kellemes együttlétre.

Nemcsak a megyei lapban megjelenő madárvédelmi témájú írások segítik a szélesebb körű tájékoztatást, hanem az isko-

lákhoz eljuttatott felhívás is, amelyben a helyi csoport együttműködést ajánl, többek között abban, hogy lehetővé teszi a saját kiadásában megjelent füzetek, határozók, leporellók, képeslapok megvásárlását. Az iskolák ehhez anyagi támogatást adva olyan ismeretterjesztő anyagokhoz juthatnak, amelyek nemcsak a szűkebb értelemben vett madárvédelmi munkát segíthetik, hanem az iskolai biológia oktatást és az ökológiai szemlélet alakítását, a környezet- és természetvédelem ügyét is.

Dr. Tölgyesi József

FAUNISZTIKA

Törpesármány (*Emberiza pusilla*) Magyarországon

A MME 25. Helyi Csoportja Ócsai Madárértékelésén 1988. november 7-én fiatal ruhás törpesármányt fogtunk. A meghatározást minden bélyeg (a csőr alakja és nagysága, a szárnyhossz és a szárnyformula, pofafolt) megerősítette. A fogásnál és a meghatározásnál többek között jelen voltak Dr. Csörgő Tibor, Móra Veronika és Nádasi Gergely. A madarat lefényképeztük, majd meggyűrűzve szabadon engedték.

Dr. Csörgő Tibor

Lazurcinege (*Parus cyanus*) megkerülése Magyarországon

A Magyar Madártani Egyesület Békés megyei Helyi Csoportja tagjainak és a Körösvidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság dolgozóinak szervezésében téli madárgyűrűző tábor működött Gyula-Városerdőn 1988. december 26-tól 1989. január 1-ig. Táborunk Gyula-Városerdőn, Gyula és Sarkad közt a Fekete-Körös bal partján elterülő üdülőtelepen volt. Hálóinkat a környező tölgy-kóris-szil ártéri ligeterdőben állítottuk fel. December 26-án a három egymás mellé állított 12 m-es japán függőnyhálóban nagy vegyes csapatot fogtunk, mely szén- és kék cinegéből, őzapókból, sárgafejű királykából, hegyi fakuszából és egy lazurcinegéből állt. A madárról fotókat készítettünk, majd gyűrűzés után szabadon engedték. A fotókat 1989. február 3-án bizonyítékként bemutattuk a Madártani Intézetben.

A madár első ránézésre is teljesen elütött a többi cinegefajtól. Feje, pofája, begye és hasa a begyen keresztbe futó halványsárga sávot leszámítva fehér, háta kékeszürke. Szárny és faroktollai azurkék, jelentős fehér színezéssel. A szárnyon vastag fehér szalag fut keresztben és az evezőtollak hegyén nagy fehér foltok láthatók. A foltok nagysága belülről kifelé haladva csökken.

A farktollak hegye szintén fehér és a külső zászlókon fehér sáv található. A fehér szín belülről kifelé haladva nagyobbodik. A madár fogsága ideje alatt hangot nem hallatott. Viselkedése, agresszivitása a szén- és kék cinegéhez hasonlatos. Elengedése után többé nem láttuk.

A lazurcinege elterjedési területe Szibéria, illetve Európa legkeletibb szegélye az Uraltól a Volga vidékéig. Telente azonban egyes példányok nyugat felé kóborolnak. Így előfordult már Franciaországban és Hollandiában is. (Peterson-1986). A törtenelmi Magyarország területén 1882-ben Bártfán gyűjtötték. (Chernel-1899.) Hazánk jelenlegi területéről néhány nem bizonyítható megfigyelése van.

Forgách Balázs

Az ezüstsirály (*Larus argentatus*) első hazai költése

A fejtér megyei Sárrét területén, Sárszentmihály határában található horgásztavakon végeztem megfigyelést 1988 június 15-én. A tavak egy régi mészszipap-bánya területén helyezkednek el. Természetes táplálásuk nincs, talajvíz tölti fel őket, jelenleg horgásztó és víztározó szerepet töltenek be. A víz erősen lúgos kémhatású, helyenként 5–6 m mély.

A II. tóban három párhuzamos mészszipap-gát van, egymástól körülbelül 50 m-re, a partoktól különállóan, szigetszerűen. A déli oldalon húzódó gát végénél egy külön kiemelkedő zátonyon, mely kb. 25 m hosszú, 1 m széles, és a vízből 20 cm-re emelkedik ki, egy 2 m² területű füves rész található. Ebben a füves kiemelkedésben építette a fészket egy ezüstsirály pár fűszálakból, néhány tollal kiegészítve. A fészkekben egy eltaposott tojás volt, melyben jól fejlett embrió látszott. A fűcsomók alamosott gyökerei között volt elrejtőzve az egyetlen fióka. Testét piszkosfehér pehelytollak fedték sötétebb sávokkal, foltokkal. Testhossza 275 mm volt. Csőre és lába sötétszürke, csőrének vége világosbarna színű. Csüdje 46 mm, csőre 30 mm volt. Ezen a zátonyon csak egy pár küszvágó csér fészkel, ezek is a túlsó végén, és az előbujó fiókat erőteljesen támadták.

A tó többi részén egyebek mellett a következő fajok fészkelnek:

dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>)	kb. 200 pár
küszvágó csér (<i>Sterna hirundo</i>)	kb. 150 pár
kontyos réce (<i>Aythya fuligula</i>)	2 pár
partifecske (<i>Riparia riparia</i>)	kb. 150 pár

Az ezüstsirályok zátonyán két feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*) és egy kőszapocok (*Arvicola terrestris*) tetem volt, valamint néhány megkezdett, félig elfogyasztott hal. A zátonyon való tartózkodásom alatt a két öreg madár a közelben tartózkodott, és felém csapkodva, gyors, rövid tagokból álló torokhangokat hallattam. Két hét múlva a fióka még a zátonyon tartózkodott, testét pehelytollak fedték, azonban kéz- és karevezői már kibomlottak.

Az ezüstsirály állománya az európai kontinens belseje felé terjeszkedik, így hazánkban való megjelenése várható volt. Kérdéses azonban, hogy megjelenésével milyen mértékben fogja megzavarni hazai vizeink életközösségét, mivel a fenti példán is látható volt, hogy a kisebb testű vízimadarakra, emlősökre veszélyt jelent.

Árkosi József

Viharsirály (*Larus canus*) fészkelése Magyarországon

1988.V.25-én Kiskúnlacháza határában a kavicsbányák madár-cönózisainak állományfelmérése során az egyik üzemelő kavicsbánya taván fészken ülő viharsirályra lettem figyelmes. A fészek öklömnyi kavicsokból álló néhány négyzetméteres szigeten épült. A fészekalj V.26-án 3 tojásból állott. Mindhárom fióka sikeresen kikelt, kettő közülük a kedvezőtlen emberi környezeti hatás (horgászok) miatt később elpusztult. Egy fiókat sikeresen repítettek. E közel röpképes példány VII.10-én és az azt követő napokban ismét a fészek közelében, a kavicsszigeten tartózkodott. A VII.31-én végzett ellenőrzés során már nem találtam fészkelőhelyén a viharsirály családot.

A fenti megfigyelések a viharsirály első magyarországi fészkelését bizonyítják, mely 1 fióka repítésével sikeres költésnek vehető.

Megjegyzendő, hogy 1988.VII.24-én a szomszédos bányatavak egyikén 2 azonos színfázisban lévő, második nyaras tollazatú *Larus canus* immaturust észleltem, mely alapján feltételezhető, hogy már a megelőző évben is költöttek itt a viharsirályok.

Dr. Bankovics Attila

Bonaparte sirály (*Larus philadelphia*) Magyarországon

1984.II.22-én 14 óra körül Budapesten a Batthyány tér előtti Duna parton az ott röpködő 10–12 dankasirály (*Larus ridibundus*) és 3 viharsirály (*Larus canus*) között egy idegenül ható, a dankasirálytól kisebb, azoktól eltérő röptü sirályt vettem észre. Követve a madarat, az a Margit-híd budai hídfőjétől mintegy 100 m-re lejjebb leült a parti kövekre az ott pihenő 15 dankasirály közé. A mintegy félórás megfigyelés alatt észlelt bélyegek alapján a madár az otthon végzett azonosítás során minden kétséget kizáróan az Észak-Amerika-i elterjedésű Bonaparte sirály adult téli ruhás példányának bizonyult.

A dankasirályhoz viszonyítva megállapított differenciál diagnózis az alábbi:

- A Bodaparte sirály röpte lágyabb, könnyed, galambszerű.
- Szárnymintázata hasonló a dankasirályéhoz, de az I.rendű evezők tőfelőli része alulról nem szürke, hanem túlnyomórészt fehér.
- A megfigyelt példány II.rendű evezőinek néhányán még meglévő sötét folt arra utalt, hogy a madár az átszíneződés befejezése előtt álló második teles adult példány volt.
- Últében a dankasirályoktól jól elkülöníthetően kisebb termetű.
- Csőre kisebb és fekete.
- Lábai a dankasirályok egyöntetű sötétebb hússzín piros színétől eltérően, élénkebb piros színűek.
- A fehér fej és a sötét fülfoltt a dankasirályhoz való hasonlatosságot fokozza.

Az elkövetkező napokban a madarat nem sikerült újra megtalálni, így bár az első hazai megfigyelt példány, a hitelesítési feltételek híjján a faunajegyzékbe nem került.

Dr. Bankovics Attila

Dolmányos sirály (*Larus marinus*) megfigyelése a Dunántúlon

1989. január 28-án és 29-én egy Ravazd község határában fekvő halastavon Faragó Csaba és Rékási Zsuzsanna társaságában 2 dolmányos sirályt figyeltünk meg. A halastó legnagyobb része befagyott, de egy kb. 100 m széles és 200 m hosszú sávban a víz sodrása megakadályozta a befagyást. Ezen kis területen gyülekezett mintegy 300–400 tőkés réce (*Anas platyrhynchos*), 150–200 viharsirály (*Larus canus*), 18 ezüstsirály (*Larus argentatus*), 1 nagy kócsag (*Egretta alba*), és a két körülbelül 2 éves dolmányos sirály. Az ezüstsirályoktól elkülönülve többnyire a tőkés récék között tartózkodtak.

Dr. Rékási József

Dolmányos sirály (*Larus marinus*) Szegeden

A dolmányos sirályt 1988. augusztus 27-én a reggeli órákban a régi hídon Újszegedre tartva láttam meg az újszegedi Tiszaparton, a „Lapos”-on, a hídtól mintegy 30 m-re, 12 dankasirály (*L. ridibundus*) és 2 ezüstsirály (*L. argentatus*) társaságában. Felismerése könnyű, hatalmas termetű, liba nagyságú, a szárnya sötét színű, egyébként fehér színű, veszekedős természetű. A csapat tollázkodott, középütt a madarunk egy kb. 2 m átmérőjű tisztáson eszegetett.

Dr. Vöröss László Zsigmond

Sajóecsegi fenyőrigó (*Turdus pilaris*) fészkelések (1988)

Ismét költöttek a fenyőrigók a Sajó mentén. A fészkepítések korán elkezdődtek, egy pár már március végén, a többség április elején és közepén kezdett építeni. A területen ekkor még látni lehetett vonuló példányokat is. Összesen 10 pár költését észleltem, ezek két kisebb csoportban és néhány pedig magányosan költött. Az egyik csoportban 4 pár, a másik csoportban 3 pár fészkelte. A fészkek 20–70 m közötti távolságban voltak egymástól. A tíz fészek alábbi fafajokon épült:

5 db fekete nyár (*Populus nigra*)

3 db fehér fűz (*Salix alba*)

1 db fehér eper (*Morus alba*)

1 db szürke nyár (*Populus canescens*)

A fészkek általában a törzs melletti oldalágon, vagy a törzs villás elágazásában épültek, földtől mért magasságuk átlagosan 5,52 m (3–13 m). A fészkealjok 4, 5 és 6 tojásosak voltak. A fiókák május elején és közepén kirepültek. A fiókákat a szülők hasonlóan a megelőző fészkelésekhez kb. 5–10–15 percenként etették. A táplálék kb. 80–85 %-át a földi giliszta alkotta most is, a többi rész rovar és hernyófélékből állt. A szülőket megfigyeltem amint gyümölcsöt is fogyasztottak: cseresznye (*Cerasus anium*), meggy (*Cerasus vilgaris*), fehér eper (*Morus alba*), fekete eper (*Morus nigra*).

Júniusban a területről a fiatalok elkóboroltak, néhány öreg példányt tudtam csak megfigyelni. Két pár június vége felé új fészket rakott, de a fészkealjokat már nem tudtam ellenőrizni. Az egyik fekete nyáron épült kb. 8 m magasan, a másik fehér fűzön kb. 5,5 m magasan, mindkettő oldalágon. Ez a két fészek magányosan több száz méternyire egymástól épült. A július végi területellenőrzéseken mér ezeket a madarakat sem láttam a területen.

Vizslán Tibor

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) költés a poroszlói gémtelepen

1988.06.18-án a poroszlói gémtelepen kis kárókatona 5 tojásos fészket találtuk Bodnárné Varró Ilonával és Bögre Lászlóval. A fészkek a telep magjától ÉK-re egy kiszáradt nyárfán bakcsófészkek társaságában volt, az egyik fészkek alá mintegy 50 cm-re rakva. Augusztus 3-án Tudosze László területkezelővel újra felkerestem a fészket. Ekkor a fiókák a fészket már elhagyva, a fészkes fa ágain ülve várták az élelmet hozó szülőket. Az egyik fióka csőre igen érdekesen deformált formát mutatott, melyet leginkább a keresztcsőrű csőréhez lehet hasonlítani. A szülőkről, a fészkekről, a fiókákról bizonyító fényképfelvételek készültek.

Bodnár Mihály

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) megfigyelések a Dél-Alföldön

A Dél-Alföld vízimadár-élőhelyek közül egyik leggyakrabban megfigyelt terület a szegedi Fehértó. Az itt rendszeresen, heti 1–3 alkalommal végzett megfigyeléseinkből kigyűjtött, valamint a Szeged környékéről jelzett kis kárókatona adatokat az alábbiakban foglaljuk össze.

Az 1975 és 1981 közti időszakból nincs adat, de 1982–1986 közt is csak 5 alkalommal került szem elé:

1982. dec.19. 2 pd Fehértó (Liker A.–Kaufman G.)

1983. dec.8. 2 pd Fehértó (Siprikó S.)

1985. szept.12. 1 pd Szeged–Fertő

nov.14. 1 pd Fehértó

1986. febr.9. 1 pd Fehértó

E faj megjelenése 1987–1988 telén feltűnően gyakorivá vált. Változó példányszámban figyeltük meg a halastavakon és a Tisza egyes szakaszain:

1987. dec.5. 2 pd Fehértó

dec.7. 11 pd Tisza, Boszorkánysziget

dec.20. 2 pd Tisza, Mindszent (Domoki F.)

1987. dec.21.	1 pd	Tisza szegedi szakasz (Domoki F.)
dec.22.	10 pd	Tisza, Boszorkánysziget (Szabó E.)
dec.28.	2 pd	Szeged–Fertő
dec.30.	3 pd	Fehértó
1988. jan.3.	3 pd	Tisza, szegedi szakasz
jan.19.	2 pd	Fehértó
jan.23.	1 elpusztult pd.	Fehértó
jan.24.	2 pd	Fehértó
febr.6.	3 pd	Fehértó
febr.10.	8 pd	Fehértó
febr.12.	5 pd	Fehértó
febr.13.	9 pd	Fehértó
febr.20.	2 pd	Fehértó
febr.21.	5 pd	Fehértó
márc.3.	1 pd	Csaj-tó
márc.26.	5 pd	Fehértó
márc.27.	8 pd	Fehértó
ápr.10.	3 pd	Fehértó
ápr.16.	2 pd	Fehértó
máj.2.	1 pd	Fehértó

A megfigyelt egyedekre jellemző volt, hogy sokkal mozgékonyabbak voltak, mint a nagy kárókatonák. Gyakran üldögéltek nádcsomókon, táplálkozni viszont ritkán láttuk őket. Az 1987.dec.7-én a Tiszán megfigyelt 11 egyed vízbe lógó ágakon pihent.

Nagy Tamás – Réti Szabó Gábor –
Tokody Béla – Széll Antal

A fehérfarkú lilebíbic (*Chettusia leucura*) újabb előfordulása Magyarországon

1987. november 15-én a balmazújvárosi Virágoskúti-halastavak október közepén lecsapolt 3-as taván egy téli tollruhás fehérfarkú lilebíbicet figyeltünk meg. A napokban lezúduló jelentős vízmennyiség a halárokban, mélyedésekben, kisebb hajlatokban is megállt, később azonban az összegyűlt csapadék többsége a nyitva hagyott leeresztő zsilipeken fokozatosan lefolyt és

úgy nézett ki, mintha frissen csapolták volna a medencét. A sok bíbic és nagy póling mellett ujjaslilék, sárszalonkák, dankasirályok keresgéltek a tocsogós aljzaton. A fehér farkú lilebíbic megfigyelési helyüinktől kb. 30 méterre, a tó náddal határolt, kevésbé iszapos dél-keleti sarkában a bíbichez és az ujjasliléhez hasonlóan, de ezektől valamivel lassúbb, kimértebb mozdulatokkal táplálkozott. Közéleben csak 2–3 bíbic tartózkodott. Erősebb nagyítású teleszkóppal nézve először a vastag, kifakult szemsávja és világos pofája tűnt fel. Összecsukott szárnyai alól kilátszott a fehér farka. Az aranyliléhez hasonlított a legjobban, de a háta és szárnyfedői egyszínűek (nem mintásak), a lábai feltűnően hosszabbak voltak, egészében barnásszürkét mutatott. Figyelés közben a bíbiceknél magasabbnak, karcsúbbnak látszott. A lába nem sárgának, hanem – talán a rátapadt iszaptól – sötétnek tűnt, igaz a látási viszonyok nem voltak jók, egész idő alatt esett az eső. Kb. 30 perces folyamatos távcsövezés után hangtalanul felrebbent. Ekkor különösen jellemző színezete tűnt fel: elsőrendű evezői feketék, másodrendű evezői széles fehér szárnytükröt alkottak, háta és fedőtollai barnásszürkék. Szárnya is hófehér, farka lekerekített. Lábai jóval túlértek a farkán. Rövid repülés után ugyanarra a helyre ereszkedett le. Másnap Bodnár Mihállyal jártunk a területen, de a madárral már nem találkoztunk. Lényeges változás történt tegnaphoz képest, jelentősen csökkent a hőmérséklet és sokkal kevesebb vízi- és partimadarat számláltunk a halastavakon. A rendkívül enyhe, csapadékos idő nagyon megzavarta a madarakat, valószínűleg ennek is köszönhető a fehér farkú lilebíbic idevetődése, amely szép példája a déli fajok őszi, észak felé kóborlásának. A nyugat-ázsiai elterjedésű fehér farkú lilebíbicnek ez a második bizonyított magyarországi megjelenése. Először 1975-ben a Velencei-tavon mutatkozott (Radetzky /Aquila, 83.)

Ecse di Zoltán – Szondi László

A rétszilasi-halastavak fészkelő állományának változása 1984–88. között

A rétszilasi-halastavak madárfaunájának összetételében igen érdekes változások zajlottak le az 1981–82-es átalakítási munkálatokat követően. E munkák során a feltöltődött tómedreket kikotorták, a régi gátakat megerősítették és új tavakat alakítottak ki, melynek révén a vízfelület jelentős mértékben bővült. Mindezek következtében számtalan olyan új élőhelytípus jött létre, amely kedvezett a korábbiakban itt nem fészkelő fajok megtelepedésének (pl. vörösnakú vöcsök, gulipán), ugyanakkor a nagyobb nyílt vízfelület és a tocsogók megnövekedett aránya faj- és egyedszám tekintetében is jóval erőteljesebb madárvonulást eredményezett. A munkák befejezését követő év megfigyeléseiről már beszámoltam a Madártani Tájékoztató 1983. július–decemberi számában. Az azóta eltelt időszakban a változások továbbra is folytatódtak részint természetes okok, részint pedig emberi beavatkozások hatására. 1983-ban a 6. sz. tó növényzettel gyéren benőtt szigetén kb. 300–350 pár dankasirály és 30–40 pár küszvágó csér telepedett meg. A következő évben a természetes szukcesszió gyors előrehaladása, a nád előretörése miatt az egyre alkalmatlanabbá váló költőhelyet a madarak zöme elhagyta, s csupán 5–10 pár dankasirály maradt vissza költeni, 1985-ben viszont már az összes madár a 2. sz. tó szintén kopár szigetére települt át, sőt a dankasirályok létszáma még emelkedett is a kedvező fészkelési lehetőségek miatt (kb. 400–450 párra), mivel mintegy száz pár a szigettől távolabb lévő, a vízből alacsonyan kiálló, száraz fűzbokrokra rakott fészket. A továbbiakban azonban a szukcesszió (a sziget elgyomosodása), illetve a száraz bokrok ritkítása gátat vetett az állomány növekedésének, s ezzel párhuzamosan a küszvágó csérek mennyisége is a harmadára csökkent. A zárt nádasok fokozatos térhódítása eredményezte a frissen elárasztott területeken a nádi énekesek (kékbegy, barkós cinege, tücsökmadarak, stb.), illetve a nyári ludak létszámának emelkedését. Ezzel szemben az újonnan kialakított és a felújított tavak vízszintjének megemelése és állandósítása a sekély, mocsaras területek

csökkenését okozta, aminek következtében a vörösnyakú vöcsök, mint fészkelő fokozatosan eltűnt, s a feketenyakú vöcsök állománya is ugrásszerűen lecsökken (1–4 párra). Érdekesen alakult az 1985-ös esztendő, mivel a téli–tavaszi szárazság miatt a tavak vízszintje jelentősen lecsökkent, s a mederben nagy kiterjedésű zátonyok képződtek, melyeken inváziószerűen jelent meg 12 pár gulipán és 100–200 pár küszvágó csér. Az év végére a vízszint azonban a normálisra állt vissza, az alkalmi fészkelőhelyek eltűntek, így következő tavasszal a gulipánok már csak átvonulóként mutatkoztak s a csérek is alaposan megfogyatkoztak.

A huzamosabb ideig leeresztett 3. sz. tó medrében két év alatt kefesűrű fűbozót nőtt, amit a tó újbóli feltöltésekor sem távolítottak el. Ide települt vissza 1986-ban (a régi gémtelep helyétől alig 300 méternyire) kb. 30–40 pár bakcsó, néhány pár üstökös gém és kis kócsag, így öt év kihagyással újra állandó fészkelőivé váltak a halastavaknak.

1986-tól a halgazdaság a tavak tisztántartása címén bevezette a nádégetést, aminek rögtön áldozatául is esett a nagy kócsag telepet rejtő, nagy kiterjedésű nádas-gyékenyes folt is. A durva beavatkozás ellenére a kócsagok mégis visszatértek, és új, bár kevésbé alkalmas helyeken, szétszórtan fészkeltek a halastórendszer egész területén. Ebben az évben (1988) – igaz új helyen – de ismét telepesen költöttek a bakcsótelep szomszédságában lévő nádasban. Itt a kócsagokhoz új fészkelőként egy pár kanalasgém is csatlakozott.

Már a fentiekből is látható, hogy a jelentős zavaró hatásokkal járó rendezési munkák a madárfaunában is nagy változásokat okoztak. Úgy tűnik azonban, hogy a korábbiaktól való eltérések fokozatosan csökkennek, a madárvilág összetétele egyre inkább az 1981-et megelőző évek állapotához közelít. A megfigyelésekből az is kitűnik, hogy a különböző fajok mennyire eltérő módon válaszolnak a zavaró hatásokra (pl. külön is figyelemre méltó a kis kócsagok és üstökös gémelek érzékenysége, illetve nagy kócsagok erős területhűsége).

Végeredményben mégis azt mondhatjuk, hogy az átalakítási munkák faj- és egyedszám szempontjából is kedvező hatással voltak a madárvilágra.

a költő párok száma

	1986	1987	1988
feketenyakú vöcsök	5–7	3–4	1
nyári lúd	8–10	6–8	6–8
kontyos réce	1 ?	1–2 ?	2 ?
nagy kócsag	35–40	15–20	20–30
kis kócsag	3	4–5	3–4
üstökösgém	4–5	5–6	4–5
bakcsó	25–30	35–40	30–35
vörösgém	8–10	7–8	kb. 10
kanalásgém	–	–	1
dankasirály (két telepen)	550–600	400–450	450–500
küszvágó csér	kb. 10–20	2–5	10–15
kékbegy	kb. 10	6–8	?
partifecske	–	100–120	40–50

Lendvai Gábor

**Kormos légykapó (*Ficedula hypoleuca*) a Börzsönyben
költési időben**

1987. június 7-én a Magas-Börzsönyben, a Pogányvári hegygerinc északnyugati oldalában Bezetzky Árpád természetvédelmi területkezelővel szokatlan madárénekre figyeltünk fel. A strófa az örvös légykapóéhoz hasonlított, de annál rövidebb és egyszerűbb volt. Mint sejtettük, kormos légykapó hímje énekelt a hegyoldal felső részén lévő öreg bükkösben. A madarat a fák között vadászatva pillantottuk meg. Szemlátomást revirt tartott, melynek átmérője 60–80 méter volt. A szomszédos revireket örvös légykapók birtokolták. Madarunk időnként elhallgatott és 5–10 percre eltűnt. Valószínűleg a kotló párját etette ezalatt. (Tojó madarat nem láttunk kint mozogni.) Sajnos a fészket nem volt időnk megkeresni, költésük azonban a fentiek alapján nagyon valószínű.

A kormos légykapó által lakott erdőrészlet – Diósjenő 6 D – tszf. magassága 800–850 méter, lejtése kb. 40 fokos, és öreg, 115

éves bükkfák alkotják, szórványosan kocsánytalan tölgygel elegyedve. A hegyoldal nagy meredeksége miatt az erdőrészt talajvédelmi rendeltetésű. A kormos légykapó, mint fészkelő faj, az Északi-Középhegységből korábban nem került elő. Hazánkban bizonyított fészkelések, illetve költési időben történő megfigyelések ezidáig csak a Dunántúlról voltak ismertek.

Varga Zsolt

Kormos légykapó (*Muscicapa hypoleuca*) előfordulások a Pilisben

Hazánk középhegységi lömberdeiben, bükköseiben az örvös légykapó (*Muscicapa albicollis*) gyakori fajnak mondható, a kormos légykapó viszont rendkívül ritka fészkelő. A Pilisi Parkerdőgazdaságnál 1970 óta folyó intenzív odutelepítéssel végzett kísérletek szerint a kormos légykapó csak 1979-től jelent meg mint fészkelő faj a területen. Azóta gyűjtött adatainkat a következőkben adjuk közre:

1. Pilisszentlászló hegytető, 1982.
Az első tojás 06.02-án került a fészekbe. A 6 tojás méret-átlaga: 17,0 x 13,4. 06.23-án a 6 fióka kikelt, 07.10-én hiánytalanul ki is repültek.
2. Dömös Rám-hegy, 1982.
A tojásrakás 05.18-án kezdődött. A fészekalj 6 tojásból állt. 06.03-án négy fióka kikelt, de 06.20-án csak két fióka repült ki. E két költés adatainak közlését köszönjük dr. Csörgő Tibornak és dr. Török Jánosnak.
3. Budapest Normafa, 1979.
06.01-én már hét kötött tojás volt a fészekben. 06.12-én hét egyhetes fiókat jegyeztek fel kollégáink. A kirepülés 06.20-án volt. Az adatgyűjtésért és annak közreadásáért Barta Enikő és Szabó Éva MME tagokat illeti köszönet. A ritka faj bizonyító határozását dr. Török János végezte.
4. Pilisszentlászló Szarvas szérű, 1981.
05.23-án egy frissen kelt fiókat és öt tojást találtunk. 06.02-án már öt tollasodó fióka, és egy elpusztult volt a fészekben. A kirepülés 06.10-re tehető.

5. Pilisszentlászló Szarvas szerü, 1982.

A fészek 04.27-én készült el. 05.16-án 6 tokos, és egy elpusztult fiókat találtunk. Kirepüléskor mind a hat fióka elhagyta a fészekodut.

6. Dunabogdány 1982.

Májusban egy elpusztult hímet találtak kollégáink az egyik oduban. Egy másik sikeres költést is jelentettek.

A költések körülményeit vizsgálva, két dolog tűnik fel. Az egyik, hogy minden költés tölgyes, cseres-tölgyes állományban volt, ahol a domináns fészkelők a szécinegék voltak. Egy költésért találtuk bükkös, gyertyános-bükkös állományban, ahol pedig a mesterséges fészekoduban költő madarak 75–80 %-a örvös légykapó volt. A másik dolog, hogy a kormos légykapó a fészek-építéssel és az egész költéssel 16–18 nap hátrányban van fajrokonával szemben. Tapasztalataink azt mutatják, hogy az örvös légykapó első tojásai május első hetében kerülnek a fészekbe, amíg a vizsgált kormos légykapó költések esetében – egy kivételtől eltekintve – 05.15-től 06.02-ig terjed az időszak. További vizsgálatoktól várjuk, hogy a kormos légykapó terjeszkedésével állunk-e szemben.

Szentendrey Géza – Szekrényi György

**Héjasas (*Hieraaetus fasciatus*) a Hortobágyi
Nemzeti Park peremén**

1986.07.17-én a balmazújvárosi Magdolna-pusztán egy első éves héjasast láttam. Gémeskúton ülő egerészölyvet figyeltem, derűs, napos időben. Közeledésemre elszállt, és akkor támadt rá egy kb. másfélszer nagyobb szárnyfesztávú ragadozó, amely egy fasor mögül tűnt fel. Szűk félórányit nézhettem, a sas körülöttem mozgott, körözött, siklott, többször levágott (ürgére?) – sikertelenül. Ezt követően pedig felkörözött. (Darassa-puszta felé?)

Elsősorban a szinezete döntött, az alulról jellegzetes fiatalkori tollruha: világosbarna test, farok, szárnyfedők, ezek közül a nagy szárnyfedőkön megvolt a sötét szegés. Feltűnő volt a

kézevezők nagy fekete foltja. A farkon látszott a sávozás, a testen vékony szárfoltok. A kézevezők, a karevezők belső része alkották a legvilágosabb szárnyfelületet. Felülről egyszín barna volt, az evezők leheletnyivel sötétebbet mutattak. A testarányok, a viszonylag kicsi, kinyújtott fej, a keskeny, lekerekített szárny, hosszú farok, mint faji bélyegek használhatóak voltak. Viselkedése a kerecsen és törpesas itteni vadászatára emlékeztet. Annyi különbséggel, hogy nem siklott, nyilalt alacsonyan mint a kerecsen és nem szitált, lebegett egyhelyben, mint a törpesas. A magasban körözött és siklott mindvégig. A faj töserdei megjelenése után ez az ötödik előfordulás Magyarországon.

Szondi László

Pusztai ölyv (*Buteo rufinus*) áttelelése a Hortobágyon

1988. december 27-én a Kúnmadarasi-pusztán (HNP) egy pusztai ölyvet figyeltem meg. Ekkor még csupán egy ittmaradt, esetleg sebzett példánynak véltem a gémeskúton üldögélő madarat. Később viszont, bármikor jártam arrafelé, minden alkalommal ott leltem a Nagy-Köveshalom környéki löszhátakon. Éjszakázóhelye és kedvenc nappali pihenőhelye egyaránt a Köveshalmi-kút volt, ahol számos köpete is összegyűlt. Gyakran mutatkozott gatyás ölyvek, egerészölyvek társaságában is.

Ezt az enyhe telet igen sok apró rágcsáló (főleg mezei pocok, kószapocok) élte túl a pusztán, így az ölyv jól áttelelhetett a bő táplálékon. A könnyedén repülő, szemmel láthatóan egészséges madarat febr. 11-én Haraszthy László és Bagyura János is megszemlélte. Március 13-án, a vízimadár szinkron idején még itt tartózkodott.

Dr. Kovács Gábor

Örvös lúd (*Branta bernicla*) és vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) újabb hortobágyi előfordulásai 1988–89-ben

Október 21-én a hortobágyi Csécsi-tó 4-es medencéjén nagy számú, mintegy 800 nagy lilik között 3 örvös ludat figyeltem meg. Mindhárom fiatal, örv nélküli, igen sötét példány volt. Színezetükkel és kisebb termetükkel erősen kiríttak a lilikek tömegéből. A következő napokon hiába kerestem őket, az egyre növekvő vadlúdcsapatokban már nem sikerült rájuk bukkanni. Örvös ludat több mint 20 éves bihari és hortobágyi terepmunkám során most észleltem először.

Október 28–31 között Hortobágy-Halastó lecsapolt 1-es taván előbb 1, majd 2 vörösnyakú lúd tartózkodott, többnyire kis lilikek társaságában. Napközben ezen az iszapos tófenéken kb. 700 nyári lúd, kb. 2500 nagy lilik, 180 kis lilik, 300 vetési lúd pihent. Itt volt az egyik éjszakázóhelyük is. 1989. március 13-án a Kúnmadarasi-pusztán, alacsonyan repülő 30 pd-os nagy lilik csapatban is láttam egy vörösnyakú ludat.

Erről a fajról az utóbbi 2–3 évben szaporodnak a megfigyelések, melynek okát részben abban látom, hogy több madármegfigyelő kollégával együtt magam is rendszeresen használom a kézitávcső mellett teleszkópot is a nagy kiterjedésű hortobágyi vizek (halastavak, árasztások) vizsgálatánál. Véleményem szerint a magányosan, vagy kis csoportokban a lilik-tömeghez szegődő vörösnyakú ludakat még így is csak véletlen szerencsével vehetjük észre.

Dr. Kovács Gábor

Hozzászólás a korai csicsörke (*Serinus serinus*) előfordulásokhoz

A Tájékoztató 1988-as számában olvastam Schmidt Egon megfigyeléseiről és felhívása után én is jobban figyeltem a fajra. Legkorábbi érkezései Dombóvárra eddig 1986.03.30. (2 pd) és 1988.03.28. (1 pd) voltak. 1988/89. telén egy novemberi havas (8 cm) és erősen fagyos időszak után január–februárban tavaszias idő uralkodott, napközben szinte minden nap elérte

a hőmérséklet eleinte a + 5 °C-t, később a + 10 °C-t. Február 23-án a dombóvári Béke-parkban csicsörke jellegzetes énekét hallottam egy juharfa csúcsáról. Ezután egy hónapra eltűnt és csak 03.23-án találkoztam ismét éneklő példánnyal. Ezt követően naponta megjelent. Ugy találtam, hogy nemcsak korábban érkezett, hanem nagyobb számban is: 03.28-án egy 1 has dombóvári parkban 3 pd énekelt.

Király Gergely

Adatok a geze (*Hippolais icterina*) tavaszi vonulásának üteméhez

Vannak madárfajok, elsősorban az énekesek között, amelyekkel kapcsolatban szinte alig találunk adatokat a hazai szakirodalomban. Közéjük tartozik a geze is, amelynek költésbiológiájával, vagy vonulásával egyetlen hazai szerző sem foglalkozott. Alábbiakban a tavaszi vonulás nagyon kevés megfigyelési adatát foglaltam össze az 1980–1988 évekből. A Madártani Tájékoztató egyik korábbi számában (1986 ápr.–szept.) felhívást tettem közzé, amelyben kértem a tagtársakat a fent jelzett időszakból a tavaszi érkezéstől június 15-ig hallott éneklő gezek bejelentésére. Sajnos néhány tagtársat leszámítva, – alig érkeztek adatok, főleg a korábbi évekből. A Madártani Tájékoztatóban közölt adatokon kívül felhasználtam a Kiskúnsági Madárvártára beküldött megfigyeléseket, amelyeket Molnár László volt szíves kigyűjteni számomra. Néhányan a felhívásra közvetlenül küldték el adataikat és szerepelnek természetesen saját megfigyeléseim is. Szeretném ezúton is megköszönni a támogatást azoknak, akik a Faunisztikai Adatbank-hoz (Kiskúnsági Madárvárta, Fülöpháza) küldték be adataikat, illetve közvetlenül levélben közölték velem azokat: Bánhidi L., Debreceni HCs.tábor, Dénes J., Ecsedi Z., Emri T., Győrösy T., Hajdu A., Haraszthy L., Ilyés Z., Kakszi K., Kakucs Cs., Dr.Kasza F., Kaufman G., Keszler Z., Könczey R., Dr.Magyar G., Molnár L., Nagy L., Petrovics Z., Péntes L., Dr.Rékási J., Schmidt A., Dr.Sóvágó M., Szöcs B., Tőke A., Varga L., Dr.Végh I., Zeke T., Zsoldos Á.

Kedves Tagtársam!

Sajnos hosszabb idő óta nem sikerült az u.n. Főtitkári Körlevelet kiadnunk, melyben tájékoztatni tudtuk volna tagjainkat az Egyesület fontosabb ügyeiről.

Ennek elsősorban anyagi okai vannak, hiszen a több ezer körlevél nyomdai- és postaköltsége tetemes megterhelést jelentene az amúgy is szűkös pénzügyi keretünknek. Látjuk azonban, hogy rendszeres tájékoztatásra a tagságnak szüksége van, és szükségünk van nekünk is ha élő kapcsolatot akarunk fenntartani a tagsággal.

Ezért az Elnökség az alábbiakra kötelezte a Központi irodát: Négy hónaponként a helyi csoportok vezetői, valamint választmányi tagok kapják meg a Főtitkári körlevelet. Minden egyes Tájékoztatóban 2, vagy 3 cikknek az irodában folyó munkáról, a központi programokról, a központban dolgozó egyes programok vezetőinek beszámolójáról, illetve a programok jelenlegi állásáról, az Egyesület helyzetéről szóljon. A Madártani Tájékoztató oldalain még ebben az évben megjelenik a bővített Főtitkári Körlevél, amely tájékoztatja a tagságot az aktuális ügyeinkről.

Gondolom sokan azonnal azt válaszolják erre, jó—jó, de a Tájékoztató megint késik. Sajnos ez így igaz, de megígérhetjük, hogy ebben az évben 2 Tájékoztató ki fog kerülni a nyomdából. Ez év elején úgy nézett ki, végre utólértük magunkat, hiszen majdnem 3 év lemaradását behoztuk. Sajnos azonban áprilisban meghalt a nyomdászunk, s így a munka csaknem két hónapig állt. Utána kiderült, hogy az öreg nyomdagépünk mintegy 50.000,— Ft-ba kerülő felújításra szorul. Egy ideig pénz-, később alkatrész hiányában állt a gép. Mostanra jutottunk el oda, hogy végre a nehézségeket ki tudtuk küszöbölni, s a lemaradást be fogjuk hozni.

Ha már a nyomdáról beszéltünk, folytassuk a sort az Egyesület pénzügyi helyzetével.

Sajnos az idei év változásai kedvezőtlenül befolyásolták az Egyesület anyagi helyzetét. Legnagyobb érvágás volt az, hogy 1989. I. 1-vel — a korábbi 10 % helyett — 43 % társadalombiztosítási járulékot vagyunk kénytelenek az államnak fizetni.

Ez majdnem 1 millió forint plusz kiadást jelent évente. Kedvezőtlenül hatott az is, hogy az irodabérletünk, ami a lakbért, telefont, fűtést, takarítást jelenti, jelentősen megnövekedett. Ennek oka, hogy a KVM is egyre szűkösebb kerettel rendelkezik, s így fenntartási költségeit áthárítja. Jelenlegi ismereteink szerint a fenti tételek további évi 6–700.000,— Ft kiadást jelentenek. További gondunk, hogy azok a szerződések, amelyek az Egyesület bevételeinek túlnyomó részét képezik 4, illetve 5 évre lettek kötve, s így az infláció, árdragulás, TB-járadék, bruttósítás, árak emelkedése miatt az akkor megállapított összegek mára már a feladatoknak csak egy részét fedezik.

A szerződéseket azonban teljesíteni kell, tehát további pénzeket kell ezekhez a programokhoz biztosítani. Végül is eljutottunk ahhoz a felismeréshez, hogy olyan gazdasági tevékenységekbe kell fognunk, amelyek jelentős bevételt biztosítanak. Ezeknek a kidolgozása folyamatban van, nehezíti a helyzetet, hogy semmiféle alaptőkével nem rendelkezünk. Nézzük meg, hogy melyek azok a Központ által irányított programok, amelyekre valamely más intézménnyel szerződésünk van.

- Ragadozómadárvédelem (World Wide Fund for Nature) Program vezető: Bagyura János

Elsősorban a kerecsensólyom védelmi munkát írja elő a szerződés, de ennek keretében intenzíven foglalkozunk a békászó sassal, a kígyászölyvvel, parlagi sassal, törpesassal, stb. A program a WWF által adott összegből nem fedezhető, így a teljes felhasználási keret 1/3-át mi biztosítjuk.

- Uhu magyarországi állományának kipusztulástól való megmentése, védelmi és visszatelepítési program.

(KVM támogatja)

Program vezető: Márkus Ferenc

A program keretében az NSZK-ból évről–évre 20–30 fiatal tenyésztett madarat kapunk. Ezeket a Mátrában és a Bükkben épített volierekből fokozatosan elvadítva kieresztjük. A programra a KVM által kutatási szerződésként biztosított összeg elegendő, sőt egy része más programokra felhasználható.

- Kékcsőrű réce visszatelepítése Magyarországra. (KVM)
 Program vezető: Molnár László
 A kékcsőrű réce programunk teljes átvizsgálásra szorult, mert ezideig nem hozta meg azt az eredményt, amit vártunk, jóllehet a fülöpházi telepünkön stabil törzsszállomány van, de a szaporulat igen gyenge. A KVM-el kötött szerződés összege – a programra és a vele dolgozó kolléga fizetésére nem elegendő.
- A parlagi vipera elterjedésének és mennyiségi viszonyainak ismerete a Duna–Tisza közén. (KVM)
 Program vezető: Péchy Tamás
 A program elsősorban a Duna–Tisza közti viperaállomány állománynagyságának vizsgálatát jelenti. A program irányítására nincs függetlenített programfelelős, ezt az iroda vezetője irányítja. A KVM-el kötött szerződés összege elegendő a munkák elvégzésére.
- Hazai kétéltű és hulló fauna vizsgálata (KVM)
 Program vezető: Péchy Tamás
 A tagság által végzett felmérést a központi iroda koordinálja. A KVM által biztosított összeg fedezi a program kiadásait.
- Védett és fokozottan védett limikolák állományfelmérése (KVM)
 Program vezető: Székely Tamás
 A megbízás a széki lile ökológiai vizsgálatát jelenti. A program 1986-ban indult egy függetlenített kutató alkalmazásával. 1989-től a programfelelős már nem áll az Egyesület alkalmazásában. A KVM által kiutalt összeg teljes egészében felhasználásra került.
- Madárvonulás kutatása (KVM–MTA)
 Program felelős: Büki József – Harangi István – Szép Tibor
 A program anyagi nehézségekkel küzd. Az 1989. évben a KVM által biztosított 350.000,- Ft helyett a gyűrűzésre csaknem 700.000,- Ft-ot költöttünk. Az irodában 2,5 fő foglalkozik ezzel a témával.
 Mivel ezt a ráfordítást az Egyesület költségvetése nem bírja el, szükségessé vált a gyűrűzés szakmai és technikai teljes

átvizsgálása. Ezért 1989. október 28-án az érintett felekkel megbeszélést tartunk, ahol el akarjuk dönteni a gyűrűzés továbbfolytatásának mikéntjét. A témáról a Tájékoztatóban részletes ismertetést adunk.

- Mezőgazdasági területeken a tűzok gyakorlati védelmi lehetőségei (KVM)

Program vezető: Fatér Imre

1989 évtől egy függetlenített alkalmazott irányításával végezzük a munkát, amiben nagy számban vesznek részt az érintett helyi csoportok tagjai. A KVM által a programra biztosított összeg csak a program egy részére elegendő.

- Füves puszták (WWF)

Program vezető: Fatér Imre

A program a még érintetlen és nem védett füves puszták felderítését és védetté nyilvánítását szorgalmazza. Ezt a programot célszerű volt az előzővel összekapcsolni, így irányítását ugyanaz a kollega végzi, mint a tűzokét. A WWF által kapott pénzből eddig át tudunk menteni összegeket a tűzok programra, de ha egyes területeket meg tudunk venni, úgy a keret nem elegendő.

- Ártéri élőhelyek védelme (WWF)

Program vezető: Dobrosi Dénes

Fel kell deríteni azokat a még eredetinek mondható ártéri erdőket és élőhelyeket, amelyek az élővilág szempontjából fontosak és el kell érni, hogy ezek védelmet élvezzenek. A program irányítását az év közepétől egy fő függetlenített kolléga végzi. A WWF által biztosított összeg elegendő.

- Egyéb kisebb programok, illetve felmérések (KVM)

Ezek pénzüsszege nem jelentős, különösen azért, mert nagyrészt csak átfut egyesületünkön.

A fentiekből is kitűnik, hogy a programok túlnyomó része felemésztí azt az összeget, amit konkrétan erre kapunk, s csak igen kis részét tudjuk más célokra felhasználni. Jelenleg a fő probléma az, hogy nem rendelkezünk olyan összegekkel, amelyekből az iroda fenntartása, a nem konkrét programra felvett dolgozók, a nyomda, stb. fedezhetők. Ezért ezeket eddig különféle támogatásokból, bér munkákból, stb. fedeztük.

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a szerződésekre kapott pénzösszegek csak az év végén folynak be. Így adódott, hogy néhány helyi csoportnak nagyobb összeggel tartozunk. Az év végéig azonban ezeket vissza tudjuk fizetni.

Egyéb aktuális ügyek:

Ebben az évben elindítottuk a Gyűrűzési Híradót. Ebből a gyűrűzéssel foglalkozó tagtársak tájékoztatást kaptak a gyűrűzés szakmai és szervezeti kérdéseiről. Az ismertető rendszeres megjelentetését tervezzük. Lefordítottuk és nyomdai előkészítés alatt áll a P. Bussze féle határozó. Várhatóan a jövő év elején kapható lesz. 1990-ben hazánkban lesz az EURING konferencia, melynek megrendezése egyesületünk feladata.

Számítógépes feldolgozásra került – az EURING rendszer szerint – valamennyi (mintegy 4.000) külföldi vonatkozású visszafogás, visszamenőleg 1908-ig. Szintén számítógépre került az 1987. évi országos összesítés. Jelenleg az 1988. év feldolgozása folyik.

Egyesületünk 1988-ban megkapta az Angol Királyi Madárvédő Egyesület Európai díját, amelyet az Európában működő legeredményesebb egyesület elismerésére alapítottak.

1989. évben a Környezetvédelmi Világnap alkalmából a Magyar Madártani Egyesület mekapta a PRO-NATURA emlékérmét, amely az egyesület eddigi kimagasló természetvédelmi munkáját honorálja. A kitüntetéssel járó 50.000,- Ft-ot kimagasló munkát végző tagjaink jutalmazására fordítjuk.

A ragadozómadárvédelmi szakosztály kerecsensólyom védelmi alapot hozott létre. Az alap száma 12-57-9 Bp. XII., Böszörményi úti OTP. Befizetéshez szükséges csekket Bagyura Jánostól lehet igényelni.

A KVM Természetvédelmi főosztálya 2 millió Ft-os alaptőkével „Természeti Örökségünk” címmel alapítványt hozott létre, – magán- és jogi személyek tetszőleges összegű adományt tehetnek. Bővebb információkkal a Központi iroda tud szolgálni. A Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium 1989. június 15-től Haraszthy Lászlót nevezte ki a KVM Természetvédelmi főosztálya élére. A KVM Zoológiai osztályának irányítását (Madártani Intézet) 1989. november 1-től dr. Kalotás Zsolt vette át.

Nyomdai előkészítés alatt van Újhelyi Péter által írt Emlőshatározó, mely a jövő év első negyedévében lesz megrendelhető.

Az MME Somogy megyei Helyi Csoportja ez évben önálló jogi személyként működik „Somogy Természetvédelmi Szervezet” néven. A szervezet a KVM, a WWF és a központ segítségével megvásárolt egy 180 ha-os halastórendszert (7 millió forintért), melynek első felét a szerződés szerint kifizette. A terület első-sorban igen fontos rétisas és vidra élőhely.

A területen természetvédelmi célú halászati tevékenység beindítására törekednek.

Remélem, a fenti tájékoztatással segítették közérdekű munkáját.

K.Gy.

MINDEN

GÉPJÁRMŰVEZETŐNEK
jó utazást kíván

a

Bakony Művek

Bakony Fém-és Elektromoskészülék Művek

8201 Veszprém Pf:78.

Telefon: 24 022 , Telex: 3-22-22

Mintabolt: 1073 Budapest , Kertész u. 40.

**WHITE-TAILED SEA
EAGLE PROJECT**

HUNGARY

A geze a nehezebben megfigyelhető fajok közé tartozik, helyesebben egy-egy bejárás alkalmával könnyen elkerülheti a figyelmet. Ezért kértem csak az éneklő hímek megfigyelési adatait, hiszen ezek vonulás üteméből következtetni lehet a tojókéra is (feltehetőleg néhány nappal később érkeznek). A geze hímek az esős, hideg napokat leszámítva sokat énekelnek vonulás közben, s hangjuk annyira jellegzetes, hogy azonosításuk nem okozhat nehézséget. A 343 adat ötnapos bontásban a következőképpen oszlott meg:

április			m á j u s					június			
25	–	30	5	10	15	20	25	31	5	10	15
1		1	30	68	48	64	42	47	12	30	

A kulminációs idő sokkal inkább szembeötlő, ha a bontást félhavonta végezzük el:

április			m á j u s			június		
25	–	30	1	15	16	31	1	15
1			99 (29%)		154 (45%)		89 (26%)	

Látjuk, hogy a gezek csak egészen elvétve érkeznek (szólalnak meg) május eleje előtt, de a tulajdonképpeni vonulás is csak 5. után kezdődik és a hó második felében kulminál. Fentieket alátámasztják korábbi adataim, amikor 1964. május 9–28. között Dubrovnik közelében (Dél-Jugoszlávia – a macchiában állandó és időnként erős gezevonulást figyeltünk meg Dr.Ország Mihállyal és Dr.Végh Istvánnal. A jelen 343 megfigyelési adat részletesebb kiértékelésre még nem nyújt lehetőséget, de az eredmények önmagukért beszélnek és felhívják a figyelmet a további adatgyűjtésre. A további (esetleg még nem közölt korábbi) megfigyeléseket kérjük a következő címre küldeni:

Kiskúnsági Madárvárta, Fülöpháza 6024.

Schmidt Egon

ÖKOLÓGIA

A szajkók (*Garrulus glandarius*) számának emelkedése a Gellérthegyen

Rendszeresen járok a Gellérthegynek a Madártani Tájékoztató 1981. január–márciusi számában már ismertetett kb. 6–8 hektáros részére. A területet mindig azonos útvonalon, a reggeli, ill. kora délelőtti időszakban jártam be. 1980–1988 között 276 bejárást végeztem, súlypontosan a nyárvégi és őszi időszakban. Az alábbi két táblázaton a megfigyelések, illetve az észlelt szajkók számát tüntettem fel havonkénti megoszlásban. Utóbbinál zárójelben a megfigyelési alkalmak (napok) száma szerepel, tehát például az 1986. szeptemberében látott 12 szajkó három bejáráás eredménye.

Év	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1980	–	–	–	–	–	–	–	–	7	–	1	3
1981	1	–	–	1	–	–	–	1	1	3	2	4
1982	2	–	3	–	–	–	1	9	9	8	1	2
1983	–	–	–	1	–	–	–	1	–	–	–	3
1984	4	1	–	–	2	–	1	–	–	1	–	1
1985	2	–	–	4	–	1	2	4	10	6	2	2
1986	4	3	4	1	3	5	3	5	5	3	3	1
1987	7	5	8	4	4	1	5	1	6	3	5	2
1988	9	8	8	7	7	1	6	8	10	7	2	5
Össz:	29	17	23	18	16	8	18	29	48	31	16	23

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1980	-	-	-	-	-	-	-	-	7(5)	-	-	-
1981	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3(3)	3(1)	4(3)
1982	-	-	-	-	-	-	-	4(2)	11(6)	7(5)	-	-
1983	-	-	-	-	-	-	-	-	10(4)	2(2)	-	-
1984	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1985	-	-	-	-	-	-	-	5(3)	9(6)	3(2)	1	3(2)
1986	-	-	3(2)	-	-	-	1	8(4)	12(3)	6(2)	-	1
1987	2(2)	-	2(1)	4(2)	1	-	1	5(3)	13(7)	2(2)	2(2)	8(2)
1988	2(1)	15(4)	11(3)	5(2)	6(3)	-	7(5)	17(6)	32(10)	16(4)	1	3(1)

A szajkók mennyiségi megoszlása a bejárások alkalmával. Zárójelben a megfigyelési napok száma.

Mint a táblázatból is kitűnik, a szajkók száma a Gellérthegyen emelkedőben van, és az egyre gyakoribbá váló észlelések a költési időben valószínűvé teszik a faj fészkelését a vizsgált terület közelében. A márciusi, áprilisi megfigyelések alkalmával a madarak kis csoportokban mozogtak, énekeltek, kergették egymást. Ősszel gyakran láttam őket, amint makkal a csőrükben érkeztek valahonnét és zsákmányukat az avarban rejtették el. Általában rendkívül bizalmasan viselkednek, nem is emlékeztetnek az erdőkből megszokott félénk mátyásokra. Ez is arra mutat, hogy egyre erősödő emberközelben élő állományról van szó. Jelenlétük a hegyen fészkelő fekete rigók, barátkák és más kis énekesek szempontjából nem kívánatos, de az ellenük való védekezés a városi jellegű élőhelyen nagyon nehéz. Fenti példa talán azért is érdemes említésre, mert szemléltetően bizonyítja hogy egy viszonylag kis terület rendszeres bejárása is érdekes adatokat nyújthat. Persze ehhez az is szükséges, hogy a megfigyelésről minden alkalommal pontos naplót vezessünk. Az adatok kigyűjtését az általam alkalmazott kartonrendszer nagyon megkönnyíti.

Megjegyzés: a kézirat leadásáig, 1989. március végéig is rendszeresen láttam 1–2 szajkót januárban, februárban és márciusban, III. 23-án pedig a Gellérthegytől felfelé vezető sétaút mentén lévő kb. 20 fából álló kis fekete-fenyvesben fészeképítésüket figyeltem meg. Mindkét madár hordta az ágakat a készülő fészekhez. A száraz gallyakat 20–40 méteres távolságban a fák koronáiban tördelték.

Schmidt Egon

Régi költőoduját újra felhasználó fekete harkály (Dryocopus martius)

A Karancs hegység erdeiben Kápolnahegy Ny-i oldalán 1987. május 19-én bükkfában 5,5 m magasán, fiókait etető fekete harkály költőoduját találtam meg.

A tél folyamán még két bejárati nyílást vágott rá. Ezeket száraz fűvel kevert agyagos sárral betapasztottam. Az eredeti nyílást vésővel megnagyobbítottam abban a reményben, hogy kék galamb költ majd benne. 1988. március 28-án fekete harkály hím repült ki belőle. Május 11-én 3 kb. 5 napos fiókákat + 1 záptojást találtam benne, az odu mélysége 0,55 m.

Kercseg erdeiben a Kupán völgyben 1988. április 26-án a kotló madár bükkfában 1986-ban készített oduját használta újra.

Rozgonyi Sándor

Szellőzőcsőben költő vörös vércse (Falco tinnunculus)

Budapesten, a Fegyver- és Gázkészülékgyárban 1973-óta költ rendszeresen minden évben 1 pár, az egyik épület 3. emeleti szellőzőcsővében. Az első költésük majdnem sikertelen lett, ugyanis a már pelyhes fiókák kiestek a csőből a kb. 3 méterrel lejjebb lévő betonpárkányra. Itt találta meg őket Jakab Elemér műszaki ügyeletes. A szellőzőt belülről lezárta, egy rongykorongot helyezett a csőbe és visszatette a madarakat. A cső végére deszkából kifutót készített, ami megakadályozta, hogy újra kiessenek. A műszaki ügyeletes elmondta, hogy évenként általában 4–5 fiókát neveltek az öreg madarak.

Magam 1986-óta kísérem figyelemmel a vércsék fészkelését. 1986-ban 4, 87-ben 5, 88-ban 3 fióka repült ki. Szívesen üldögéltek a gyárkémény létráján. Az öreg madarak 1987-88, 1988-89 telén a viszonylag enyhe időjárás hatására helybenmaradtak. Vadászterületük a Pesterzsébet Határ út mellett lévő füves, gazos kb. 1 km hosszú, 50–100 m széles terület, és a Dunapart Csepel előtti része, amely egyrésze mezőgazdasági művelés alatt áll. Június végén a fiatal madarak elhagyták a fészkelőhelyet, de a szülőktől a táplálékot legtöbbször a cső előtti kifutón vették át.

Kertész László

Dankasirály (*Larus ridibundus*) és tavi kagyló (*Anodonta anatina*) interakciója

1988.10.16-án a Balmazújváros határában fekvő Virágoskúti halastavak kb. 2 hete lehalászott III. számú tőegységén különös eset szemtanúi voltunk Ecsedi Zoltán szinkronmegfigyelő, valamint Sándor Katalin és Széll Antal társaságában. Az előttünk húzódó halágyon túli iszapos aljzaton időnként vergődve próbált tovább haladni egy téli ruhás dankasirály, de minduntalan visszaült az iszapra. Csak később vettük észre, hogy az egyik lábán egy jókora kb. 10 cm testhosszúságú kagylót cipel, melytől nem képes felemelkedni. A madarat nem tudtuk megközelíteni, hogy megszabadítsuk. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kagyló erős záróizmai a folyamatosan kiváltott inger hatására napokig zárni képesek, a sirály életben maradása kétséges.

A hatalmas kiterjedésű tőegység aljzatának már szárazabb részeit szinte terítették a lehalászások során elpusztult nagy kagylók héjmaradványai. Ezekből spontán mintát véve, a megvizsgált példányok (n=10) mindegyike tavi kagylónak bizonyult, így feltételezhető, hogy a dankasirály lábára csukódott példány is e fajhoz tartozik.

Dr. Bankovics Attila

Citromsármány (*Emberiza citrinella*) különös fészkelése

1988. június 26-án a Karancs-hegy lábánál útmenti akácsarjas fűzbokros buja aljnövényzetű árokparton egy citromsármány fészket találtam 4 tollas fiókával és egy záptojással. A fészek egy derékban fűrészelt 1 m-es „akáctőkére” felkúszott és azt sűrűn behálózó iszalag és komló indák között 0,85 m magasan volt.

Rozgonyi Sándor

Búbosbanka (*Upupa epops*) rendhagyó költése

1987. május 2-án kókai szőlőszomszédom, Varró István arról értesített, hogy a préháza előtt lévő öreg boroshordóból búbosbankát látott kirepülni. A helyszínre érkezve 7 tojást találtunk a hordó alján. Hetenként kétszer ellenőriztük a költést. Egy alkalommal az egyik madár valószínű, hogy a hím) a csőrében lótetűvel érkezett, először egy közeli szilvafára szállt és csak kis idő elteltével röpült a hordóhoz. Május 22-én 5 csupasz fióka és 2 kizápult tojás volt az „oduban”. A május 30-i ellenőrzésnél a fiókák már tokosak voltak és június 10–15-én elhagyták a hordót.

Kertész László – Komjáti Zoltán

Tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) fészkelése szokatlan magasságban

Kömlő község belterületén lévő házunk udvarán, egy közel 50 éves akácfán 4,8 m magasságban egy kinyúló vízszintes ág végén tövisszúró gébics pár költött 1988 nyarán. A közelben rengeteg fészkelésre alkalmas bokor volt. A tojó június 12-én kotlott, a hím etette. A hím a fészek 18–20 m-es körzetéből a legtöbb madarat elkergette, igen agresszívan viselkedett. Július 6-án a fészek oldala kiszakadt és csak 2 fiókat találtam meg a fűben. Ezt követően a szétszóródott fiókákat etetnie kellett a párnak, amiben a tojó alig vett részt.

Ambrus Béla

**Függőcinege (Remiz pendulinus)
késői fiókanevelése**

A függőcinege hazai költési idejének végét a szakirodalom augusztus első napjaiban állapítja meg, e hónap 5-én fiókáit etető pár az ismert legkésőbbi adat (Barbácsy: Magyarország fészkelő madarai). 1988. augusztus 16-án, Fertő-tavi táborunk utolsó napján, egy fészekben három, kirepülés előtt álló fiókát találtunk.

Pellinger Attila – Mogyorósi Sándor

**Csicsörke (Serinus serinus) szokatlanul
késői költése**

1988. szeptember 11-én Mesteriben (Vas m.) az udvarunkon álló akácfáról madárfiókák eleséget kérő hangját hallottam. Felpillantva észrevettem a kb. öt méter magasan, egy kihajló ágon lévő fészket, amelynél egy csicsörke etetett. A fiókák már nagyok voltak.

Góczán József

Madárgyűrűzés

Budakeszi gyűrűzőtábor 1986–1987.

Fenti két évben a MME Központi Irodájának közreműködésével és a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság szervezésében két–két egymással párhuzamosan működő őszi gyűrűzőtábor került megrendezésre. Az 1987-es táborban a MME Óbudai Helyi Csoportja is résztvett. 1986-ban a táborok 5 napig párhuzamosan működtek (Kisoroszi aug. 7–20; Budakeszi aug. 12.–okt. 15), 1987-ben 20 nap volt közös (Pilisvörösvár aug. 4.–nov. 1.; Budakeszi aug. 21.–szept. 14.). Budakeszin 1986-ban 77, 1987-ben 39 fő vett részt a munkában, Kisorosziban 1986-ban 20 fő dolgozott. A Budakeszi Bodzás-árokban jelölt példányok száma 1986-ban 6523, 1987-ben 1336 volt. A gyakoribb (százon felüli példányszámban fogott) fajok:

	1986. új gyűrűs madarak pd.	1987. új gyűrűs madarak pd.
Füstifecske (<i>Hirundo rustica</i>)	264	—
Szécinege (<i>Parus maior</i>)	139	—
Kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>)	314	—
Feketerigó (<i>Turdus merula</i>)	178	—
Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	125	—
Cigány csaláncsúcs (<i>Saxicola torquata</i>)	109	—
Vörösbegy (<i>Eirhacus rubecula</i>)	268	—
Barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>)	1416	380
Kerti poszáta (<i>Sylvia borin</i>)	179	—
Mezei poszáta (<i>Sylvia communis</i>)	442	168
Kis poszáta (<i>Sylvia curruca</i>)	185	—
Fitisz füzike (<i>Phylloscopus trochilus</i>)	140	—
Csilpcsalp-füzike (<i>Phylloscopus collybita</i>)	315	—
Szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>)	549	—
Házi veréb (<i>Passer domesticus</i>)	251	—
Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	193	—
Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	158	—
Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	183	—
Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	204	—
Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	265	—

Érdekességként megemlíjtük, hogy 1986-ban szeptember elején nagy őrgébicset, 1987 hasonló időszakában fenyőrigót figyeltünk meg. 1986-ban három külföldi gyűrűs madarat sikerült fogni (finn gyűrűs fitisz füzike, norvég gyűrűs barátposzáta, és olasz gyűrűs meggyvágó).

Az 1986-os tábor új fogási „rekord”-eredménye 6523 pd/tábor is mutatja, hogy a Bodzás-árok környéke a legnagyobb forgalmú madárvonulási hely Budapest környezetében. Az 1987-es tábor érdeme, hogy az itt folyó madártani tábori munka a 11. őszön sem szakadt meg! A vonuló madarak száma az utóbbi években a bodzabokor felnövekedésével és öregedésével nem csökkent. Várható a területre az eddiginél nagyobb környezeti nyomás fog nehezedni a közeljövőben, így a védettség, – folyamatban levő – kiterjesztésén felül szükség lenne a terület társadalmi védelmében is további lépéseket tenni. A veszélyek: parcellázás a tábor közvetlen közelében, útépítés, szemetelés, nagyobb forgalom. A terület rendezése részben társadalmi munkában is megoldható lenne, ha az illetékes szervek és intézmények a Magyar Tanács határozata szerint együtt tudnának működni: nevezetesen a gazdaságilag elhanyagolható értékű területrészek kezelésének és tisztán tartásának kérdésében.

Köszönetnyilvánítások:

1. A Pilisi Parkerdő táborok 11. éve történő támogatásáért.
2. Dandl Józsi bácsink élete utolsó táborát 1986-ban töltötte velünk. Távozásával mindannyiunkat, kik ismertük, nagy veszteség ért. Tevékeny lelkesítő szelleme, tanítása mindig velünk marad!
3. Roman Holynski érdeme, hogy táborunk méltán viselhette a „vonuláskutató” jelzőt. Fáradhatatlan munkájáért itt is köszönetet szeretnénk mondani.
4. Radács Alajos, az MME örökös tagjának, az Óbudai HC-s. segítségére nélkül az 1987-es tábor nem jöhetett volna létre.
5. Schmidt Egon a Rádió adásában megemlékezett a 87-es táborról, köszönjük!
6. Csepel Vas- és Fém Műveknek köszönjük, hogy dolgozójuk kikérésének eleget tett.

Vendégeink közül megemlíjtük a Gdansk-i Gyűrűzési Központ és a Greenpeace vezetőit.

Szekrényi György – Zágon András

VIII. Sumonyi Ornitológiai Tábor eredményei, 1988.

A tábor 1988.07.31 – 09.04. között került megrendezésre. A 74 résztvevő 13 helyi csoport tagjai közül került ki.

A madarak befogadásához 360 fm. (900 m²) függőhálót és alkalmanként 1–2 ragadozóhálót használtunk. A táborozás folyamán 73 faj 6003 példányát jelöltük. Az újonnan gyűrzött madarak 6,8 %-át (409 pd.) fogtuk vissza, s 167 régi magyar gyűrés és 2 pd. külföldi gyűrés madarat is ellenőriztünk. Hat madárfajt (kárókatona, barna kánya, erdei fülesbagoly, sarlós-fecske, gyurgyalag, sordély) első ízben jelöltünk, ezzel a Sumonyiban gyűrzött fajok száma a kezdetektől számítva 99-re emelkedett.

A táborban 50 pd-t elérően gyűrzött fajok:

Pocgém (I. minutus)	54 pd
Füstifecske (H. rustica)	2985 pd
Molnárfecske (D. urbica)	88 pd
Partifecske (R. riparia)	350 pd
Kék cinege (P. caeruleus)	53 pd
Nádirigó (A. arundinaceus)	119 pd
Cserregő nádiposzáta (A. scirpaceus)	216 pd
Foltos nádiposzáta (A. schoenobaenus)	269 pd
Barátposzáta (S. atricapilla)	472 pd
Kerti poszáta (S. borin)	65 pd
Kis poszáta (S. curruca)	53 pd
Tövisszúró gébics (L. collurio)	71 pd
Seregély (S. vulgaris)	125 pd
Mezei veréb (P. montanus)	174 pd
Zöldike (C. chloris)	116 pd

A faunisztikai felmérések során 138 faj jelentlétét mutattuk ki a tórendszeren és környékén. Két madárfajt (nyári lúd, vörös kánya) első ízben észleltünk, ezzel a megfigyelt fajok száma a kezdetektől számítva 169-re emelkedett.

A vedlésvizsgálatok során 20 faj 106 példányának vizsgálati eredményét rögzítettük. Ugyanakkor törpe gémeiktől és seregélyektől vérmintákat vettünk a Gödöllői Agrártudomány-egyetem részére, összesen 40 példánytól.

Bank László

II. Csörgey Titus Emléktábor, Fertő-tó, 1988.

Augusztus 6–16 között rendeztük meg 2 pentádos gyűrűzőtáborunkat Fertőrákoson. A tábor munkájában 21 fő vett részt, zömmel a soproni HCs. tagjai, egyetemisták, közép- és általános iskolai tanulók és egy fő OKTH dolgozó. Látogatóink voltak az NSZK-ból, biológusok Belgiumból és osztrák kollégáink az illmitzi Biologische Station-ból. A táborunkkal egyidőben működő „Süni” tábor és a soproni ált. iskolák biológiai szakköreinek közös tábora résztvevői, naponta váltott csoportokban ismerkedtek a madárgyűréssel, és az MME tevékenységével.

A madarak fogásához 10 db 12 m-es japán hálót használtunk, melyből öt háló kiszáradt füzes biotópban, négy háló élő füzesben, egy háló pedig nádasban lett felállítva. Határövezeti korlátozások miatt a hálózást reggel 6-tól este 20 óráig folytathattuk, emellett a több mint 20 °C napi átlaghőmérséklet miatt viszonylag alacsony volt a fogások száma! Rendszeresen jelöltük az itt költő és gyülekező bütykös hattyúkat és némi szerencsével, egy kézi halkiemelő segítségével sikerült egy kőforgatót is a vízparton elfogni, mely néhány napig megfigyelési területünkön mozgott. Összesen 42 faj 714 példányát jelöltük meg. A visszafogások száma 44 volt, ebből 27 saját, 14 idegen és 3 példány (mindhárom függőcinege) külföldi gyűrűs, egy lengyel és kettő csehslóvák. Leggyakoribb jelölt fajok: függőcinege 244 pd.; cserregő nádiposzáta 135 pd.; nádírigó 53 pd.; foltos nádiposzáta 51 pd. Érdekesebb jelölt fajok: kőforgató 1 pd.; nagy fülemüle 1 pd.; geze 5 pd.; kormos légykapó 10 pd.

A fertőrákosi gyűrűzőtábort ezentúl évente megrendezzük, egyre bővülő időtartammal.

Hadarics T. – Mogyorósi S. – Pellingner A.

VeGyeS hírek

A Nomenclaturai Állandó Bizottság jelentése, 1988.

A Magyar Madártani Egyesület Faunisztikai Szakosztálya keretében működő Nomenclaturai Állandó Bizottság a „ritkaság elbíráló” funkciójának szélesebb alapon nyugvó, eredményesebb betöltése érdekében 1988. január 1-től 4 vidéken élő tagtársunkat kooptálta. Felvételüket 1988.04.09-én a Bizottság új személyi felállításával együtt a Faunisztikai Szakosztály tagsága egyhangúan megszavazta. Újonnan választott tagtársaink elsősorban tájegységek referensei, de ez a hatáskör természetesen nem korlátozódik kizárólag a megadott területre, hanem országos szélességű. Dr. Kárpáti László és Barbácsy Zoltán a Dunántúl, Dr. Bod Péter és Dr. Kovács Gábor az Alföld és az Északi-Középhegység referense. Schmidt Egon, Dr. Magyar Gábor és Dr. Bankovics Attila látja el a központi feladatokat.

A Bizottság 1987.10.14-i és az 1989.01.05-i ülésén tárgyalt jelentések közül az alábbi előfordulási adatokat hitelesítette:

1. Ékfarkú lile (*Charadrius vociferus*) első hazai észlelése és bizonyítása. (1986.11.01.–1986.12.30., 1 pd. Almásfüzitő, Duna, Dr. Magyar Gábor.) Az észlelést ellenőrizte: 11.02-án Dr. Magyar Gábor, Márkus Ferenc, és Dr. Sággy Antal. Az ékfarkú lile a hazai Nomenclator 349. faja.
2. Vándor partfutó (*Calidris melanotos*) első hazai bizonyítása. (1987.09.27.–1987.10.01., 1 pd. Szabadszállás, Kisrét (Kiskúnsági NP) Schmidt András és Sós Endre.) Az észlelést ellenőrizte 09.28-án Dr. Bankovics Attila, Márkus Ferenc és Waliczky Zoltán. A vándor partfutó a hazai Nomenclator 350. faja.
3. Törpe sármány (*Emberiza pusilla*) első hazai észlelése és gyűrzése. (1988.11.07., Ócsa, 1 pd. Észlelők: Dr. Csörgő Tibor, Móra Vera, Nádori Gergely.) A törpe sármány a hazai Nomenclator 351. faja.

4. Cifra pehelyréce (*Somateria spectabilis*) újabb hazai megkerülése: 1973.01.07–18., Békés. A juvenilis ♂ példányt Balogh István észlelte 01.07-én, a Kőrös folyón, majd 01.18-án begyűjtötte. A preparálás után a madarat eljuttatta a Madártani Intézetbe, ahol az sajnos elkallódott. Az Intézetben előkerült leírások alapján az adat hiteltérdemlő, így ezt tekinthetjük a *S.spectabilis* második hazai észlelésének. Ezzel az 1986. 04.03–04.06. között a Dunán Visegrádnál megfigyelt példány a harmadik hazai észlelés (ld. Schmidt A., *Aquila* 1987.)
5. Hosszúfarkú cankó (*Bartramia longicauda*) első hazai észlelése. (Nagyiván (Hortobágyi NP), 1987.10.18. Dr. Kovács Gábor.) Az adat szaklapban leközlhető, de az előírt bizonyítási eljárás hiányában a Nomenclatorba nem kerülhet.
6. Halvány rigó (*Turdus obscurus*) első hazai észlelése. (Tiszafüred (Hortobágy) 1988.10.27., Fintha István.) A megfigyelésről szakszerű leírás készült, ami szaklapban publikálható, az előírt bizonyítási eljárás hiányában azonban a faj a Nomenclatorba nem vehető fel.

Dr. Bankovics Attila
az MME Nomenclaturai Állandó Bizottság
elnöke

Szerkesztői megjegyzés: a Bizottság a jövőben a külföldi gyakorlatnak megfelelően nemcsak az egyes madárfajok első hazai előfordulási adatait bírálja el, hanem tárgyalja valamennyi ritka faj új előfordulási adatát. Ezúton is kérjük az MME tisztelt tagságát, hogy értékes megfigyeléseinek szakszerű elbírálása érdekében a ritkának ítélt fajokról észlelését küldje meg az alábbi címünkre:

Dr. Bankovics Attila
MME Nomenclaturai Állandó Bizottság
H-1088 Budapest, Baross u. 13.

FELHÍVÁS!

Több mint másfél évtizede foglalkozunk a kékvércsék kutatásával. Ezen időszak alatt szinte folyamatosan végeztünk felmérést a Hortobágy térségében.

1989-ben szeretnénk egy országos állományfelmérést szervezni, amelyhez kérjük valamennyi tagtársunk segítségét. Kérjük, hogy telepes fészkelés esetén a telep elfoglalása idején jelentsék annak pontos helyét, megközelíthetőségét és természetesen a költő párok számát. Amennyiben megfigyelő területén a kékvércsék egyesével szarka és dolmányod varjú fészkekben költenek, úgy elegendő, ha a költés végétével községhatáronként megadják a költőpárok számát. Tervezzük a jelentősebb fészkelőtelepek felkeresését és a megfigyelő kollégákkal való személyes kapcsolat-felvételt, melyhez ezúton kérjük segítségüket.

Haraszthy László – Bagyura János

Megjelent a „Handbuch der Vögel Mitteleuropas” 11. kötete!

Nagyon vártuk már a kötetet, amely még a múlt év vége előtt, karácsonyi ajándékként érkezett meg. A szerkesztők, U.N.Glutz von Blotzheim professzor és Dr. K.Bauer és természetesen a részfeladatokat vállaló munkatársak ezúttal is remek munkát végeztek. A korábbi tapasztalatokon okulva a 11. kötet is két könyvben jelent meg, az első, a vaskosabb (p.1–727.) egyebek mellett a vörösbegyét, a fülemüléket és kékbegyét, a rozsdafarkúakat és csukokat, majd a hantmadarokat és a két európai kövirigó fajt tárgyalja. Természetesen számos olyan faj is helyet kapott a kötetben, amelyek Magyarországon eddig még nem kerültek meg, így például Tarsiger cyanurus, Irania guttularis, Oenanthe deserti és leucura stb. A második könyv (p. 733–1226.) az igazi rigókkal, a Zoothera, Catharus és Turdus nemzetségekkel foglalkozik. Az egyes fajok ismertetése a korábbi köteteknél kialakult gyakorlatnak megfelelő, az anyagot elterjedési térképek,

különböző színezeti eltéréseket bemutató színes táblák és az egyes viselkedésformákat rögzítő kitűnő rajzok teszik még használhatóbbá és értékesebbé. Az egyes fajok tárgyalását követően gazdag irodalmi felsorolás kínál lehetőséget a további, részletesebb tájékozódáshoz. A rendkívül népszerű sorozat újabb kötete sok magyar vonatkozást is tartalmaz és nélkülözhetetlen segédeszköze a hazai madártani kutatásoknak.

S. E.

FELHÍVÁS!

Az Eilat-i Nemzetközi Madármegfigyelő Központ (Izrael) önkéntes madármegfigyelőket keres kutatások segítéséhez. A következő témákat vizsgálják Eilat-ban:

- szeptembertől novemberig:* énekesmadarak gyűrzése, vízimadarak felmérése, vonuló madármennyiségek számlálása,
- decembertől januárig:* énekesmadarak gyűrzése, vízimadár felmérés,
- februártól májusig:* énekesmadarak gyűrzése, vízimadárszámlálás, ragadozómadár-felmérés, vonuló madármennyiségek felmérése.

Hetente egy nap szabad, szállás biztosított. Egy hónapon felüli időtartam esetén kisebb összegű zsebpénzt is biztosítanak. Az utazás önköltségi alapon történik.

Jelentkezési feltételek:

1. A kutatási témák egyikében előzetes tapasztalat.
  2. Az angol nyelv beszéd szintű ismerete.
  3. Részletes angol nyelvű önéletrajz, és egy ajánlólevél.
- Az érdeklődők tájékoztatást az alábbi címen kaphatnak:

*Magyar Madártani Egyesület
Központi Iroda
1121. Budapest, Költő u. 21.*

Rendellenes szárnyú cserregő nádiposzáta (*A. scirpaceus*)

A Sumonyi Ornitológiai Táborban 1987.08.01-én rendellenes szárnyú cserregő nádiposzáta került a hálóba. Az öreg madár kézevezői a szárnycsúcstól számítva nem szabályos sorrendben mutattak csökkenő tendenciát, az alábbiak szerint:

Bal szárny:	hossz: 65 mm. Leghosszabb kézevező: 2.						
	kézevezők sorszáma:	3	4	5	6	7	8
	távolság a szárnycsúcstól (mm)	1	5	1	3	5	8
Jobb szárny:	hossz: 65 mm. Leghosszabb kézevező: 2.						
	kézevezők sorszáma:	3	4	5	6	7	8
	távolság a szárnycsúcstól (mm)	3	-	1	4	6	8

A jobb szárnyon a 4. kézevező vedlésben volt, sarjadó fázisban. Kérem gyűrűző tagtársaimat, amennyiben a madár ismételten kézrekerülne, szíveskedjenek a szárny állapotát megvizsgálni. Érdekes lenne tudni, hogy a madár szárnyának rendellenessége csupán átmeneti jellegű-e, vagy a következő vedlések után már szabályos formát ölt.

Bank László

Színes gólyagyűrűk!

Fekete gólya kutatási program kezdődött Lettországból 1988-ban. Ennek során fiatal madarakat színes, műanyaggyűrűkkel jelöltek különböző kombinációkban.

A következő gyűrűket használták: 6 mm szélességű, sárga, piros és sötét-zöld színekben, ill. 10 mm széles rózsaszínű és halványzöld színűeket. A színes gyűrűk mellett minden esetben használták a „LATVIA-RIGA” feliratú alumínium gyűrűt is.

Ha valaki színes-gyűrűs fekete gólyát észlelne, jegyezze fel, hogy hány- és milyen színű gyűrű, milyen kombinációban, melyik lábon volt és az észlelést küldjék el a Magyar Madártani Egyesület Központi Iroda címére.

Nechay Gábor

Néhány adat a sámarigó (*Copsychus malabaricus*) szaporodásbiológiájához volieres tenyésztés során

A sámarigó hazája Délkelet-Ázsia, ahol a sűrű erdők és a bambuszdzsungel lakója. Fészkelésbiológiájáról és etológiájáról az irodalomban csak nagyon szórványos és általános adatok szerepelnek, ezért a volierben történő tenyésztések különös jelentőséget kapnak. Bár sikerült már sáákat viszonylag kis kalitkában (100x50x50 cm) is tenyészteni (Nicolai), a madarak természetes viselkedése csak egy nagyobb röptében érvényesülhet igazán. Több mint 20 éve vannak sámarigóim, de korábban csak hímeket tartottam csodálatos, sok mesteri utánczást tartalmazó énekük miatt. Legutóbb sikerült egy tojót szerezni, de miután rendszeresen a tavaszi időszakban kezdett vedleni, tenyésztésre alkalmatlannak bizonyult. A dr. Mődlinger Pál szíves segítségével csere útján kapott tojó viszont már az állatkerti Madárházban párba állt, de bár költése a sok egyéb madár zavarása miatt nem volt eredményes, párzásra hajlandó állapotban volt. 1987.05.21-én hoztam haza és engedtem a szoba sarkában felállított 200x45x200 cm-es volierbe. A berendezés megfelelően elhelyezett ágakból és két oduból állt (az egyik elől félig nyitott, a másik előlapján fent 9x9 cm nagyságú bejárónyílás). A volier alján műanyag lepedőn friss erdei avar és néhány télen gyűjtött és széttépett fekete rigó fészek várta a madarakat. A tojó a beeresztés után nyomban otthonosan viselkedett, megvizsgálta az odukat és nagy érdeklődést mutatott a hím iránt, amelyik kalitkájában közvetlenül a volier előtt állt és hangosan énekelve dürgött leendő párja előtt (a sámarigó párt a hímek agresszív természete miatt nem szabad nyomban összeengedni!).

Május 24-én engedtem be a hímeket a volierbe. A várt verekedés elmaradt, úgy látszik a néhány nap elég volt a megfelelő kontaktushoz és a tojó még aznap hordani kezdte a fészekanyagot a szűkebb nyílású oduba. Főleg száraz nádleveleket válogatott, de 26-án már a béleléshez szükséges vékony szálakat, gyökérdarabkákat hordta az oduba. Változó intenzitással május 30-ig épített. A hím egy magasan lévő ágról figyelt, viszonylag keveset énekel, de gyakran hallatott halk kapcsolattartó hangokat, amit időnként

a tojó is viszonzott. Május 31-én párzási kísérletet figyeltem meg. A hím rövid hang kíséretében lepkeszerűen lebegve ereszkedett a tojóra, de az utolsó pillanatban mégis oldalt röppent. A tojó június 1-én rakta le az első tojást, 3-án maradt először éjszakára is az oduban. Ettől kezdve folyamatosan kotlott, de gyakran kijött rövid időre, evett, ivott, ezután újra visszarepült a fészekhez. Egy ilyen alkalommal ellenőriztem az odut. A tojó, ellentétben az irodalmi adatokkal, semmi nyugtalanságot sem mutatott, tovább evett, a hím ellenben hangosan riasztott mindaddig, amíg a volierben tartózkodtam.

A tojó reggel, amikor először jött ki az oduból, először az etetőtálhoz, ill. az itatóhoz ment, majd alacsonyan egyik ágról a másikra repült s tollait közben kissé felborzolva tartotta (mintha beteg lenne). Végül hatalmas adag folyékony, és a sáskáktól, amit rendszeresen kaptak, lilásra színeződött ürüléket fröcskölt ki magából. Ekkor megnyugodott, tollászkodni kezdett és visszault a fészekre.

Június 15-én feltűnően soká maradt az oduban, csak 6h-kor jött ki először, de nyomban vissza is szállt. A hím izgatottan repkedett ide oda, majd az ajtóba ült és benézett a párjához. Később, 7 és 8h között, a tojó kihozta az első tojáshéjakat. Bent ülve halk pipegő hangokat adott. Később újra kirepült, ekkor a hím szállt a bejárathoz s ugyanúgy „beszért” a fiókákhoz, majd egy szem hangyatojást vitt fel és etetni próbált. Az első napon csak hangyabákkal etetett, a jótó többnyire lisztkukacokkal. Délután már puha sáskalárvákat is elfogadtak és etették őket a fiókákkal. A tojó csak időről időre maradt az oduban, hogy melengesse a fiókákat és a még ki nem kelt tojásokat (odakint 35°C volt). Június 16-án a tojó újabb tojáshéjakat hozott ki, napközbe mindkét szülő etetett. Sáskalárvákat, lisztkukacokat és friss hangyatojást kaptak és hordtak a fiókáknak, a felkínált szalonnabogár lárvákat viszont nem érintették. 18-án láttam először, hogy a tojó ürüléket hoz ki etetés után. Ekkor már hallani lehetett a fiókák halk hangját is. Öten voltak a fészekben, az ellenőrzéskor a szülők a fent leírthoz hasonlóan viselkedtek. Etetéskor a tojó a csőrében tartott táplálékot gyakran a földre tette, láthatóan „panirozni” igyekezett. (A földdel egyebek mellett különböző nyomelemek jutnak a fiókák szervezetébe.)

Június 26 után a hím egyre hangosabban énekelt és feltűnően kevesebbet etetett. Ekkor már a tojó adott vészhangokat, ha valami miatt a volierbe mentem. A hím gyakran repült az odához, csalogatóan mutatta hófehér háttollait. Június 25-én láttam először, hogy a tojó újra száraz nádlevéldarabkákat emelget a csőrével, majd egy párzási kísérlet történt. Ugyanezen a napon három fióka elhagyta a fészket, néhány órával később a másik kettő is kiugrott. A hím először is hevesen kergette a tojót és többször is úgy összeverekedtek, hogy a földre hullottak.

Érdekes volt megfigyelni azt is, hogy a tojó már nem nyomta le a fiókák torkába a sáskákat, hanem csak a csőrük végébe helyezte őket. Ezeket persze a kicsinyek eleinte rendre leejtették, de anyjuk végtelen türelemmel újra és újra felszedte őket és tovább próbálkozott. Nem találkoztam az irodalomban a következő érdekes viselkedéssel, amit többször is megfigyeltem. Amikor a fiatalok már jóllaktak és nem akartak tátogni, az eleséggel érkező tojó csőrében a sáskával a hátukra ugrott és megpróbálta őket az ágról lelökni. Eleinte ez sikerült is, a fióka hangos sírás közben lefordult az ágról, de néhány nap múlva, amikor már megerősödtek, anyjuk többnyire hiába igyekezett lelökni őket. Nem találtam magyarázatot erre a viselkedésre („emberiesítve” azt lehetne mondani, hogy a tojó dühös volt, amikor a kicsik nem esznek és büntetni akarta őket).

Az első, a sámarigókra annyira jellemző ideges „csek-csek” hangot június 26-án hallottam először az egyik fiókától, ugyanakkor már rövid farktollait is jellegzetes módon billegette. 27-én a tojó a régi fészkekre új anyagot kezdett hordani, délután párzást figyeltem meg. Ez az általam észlelt esetekben mindig alacsonyan, a föld felett lévő ágakon történt. 28-án a tojó már nem épített, 29-én lerakta az újabb fészkealj első tojását. Ugyanezen a napon láttam, hogy egy fiatal hím (az ivarokat már a fészekben meg lehet határozni) a földön szerteszórt hangyatojás közül próbált csipegetni. 30-án újabb tojás került a fészekbe s aznap hallottam először az egyik fiatal hímet halkan csicse-regni. Ekkor már valamennyien csipegettek, még a földön heverő sáskákat is ügyesen fölszedték. Napközben főként a talajon tartózkodtak, de éjszakára a legmagasabb ágat keresték fel és

egymás mellé húzódva pihentek. Július 1-én rakta le a tojó a harmadik tojást, a következő estétől az oduban maradt, megkotlott. Ha lejött a fészekről, mindig adott a fiókáknak, a hím közben is folyamatosan etetett, bár egyre kevesebbet. Július 5-én fürdött először az egyik fióka, ezt követőleg rendszeresen használták a nagy, lapos vízestálat. 10-én végezték az első igazi repülőgyakorlatokat, az eddigi ágról-ágra röpködés helyett villámgyorsan suhantak ide-oda a volierben. 11-én már veszedett két fiatal hím és amikor 13-án a tojó újra kihozta a tojáshéjakat, a fiatalokat kifogtam a volierből.

Schmidt Egon

Szerkesztői megjegyzés: A sámarigó nem tartozik a hazai fauna tagjai közé, de a költés lefolyásának közvetlen közelből történő megfigyelése annyira érdekes volt és annyi analógiát mutatott a rokon hazai fajokkal, hogy az erről írt anyag erősen rövidített változatának közlését érdemesnek tartottam Tájékoztatónk hasábjain is.

Beszámoló az un. „Dán-módszerű” madárszámlálási program első évéről

1988-ban Magyarország nyolcadikként csatlakozott Anglia, Svédország, Dánia, Csehszlovákia, Finnország és Hollandia után az európai, fészkelő madarak állományváltozásának nyomonkövetését célzó (un. „monitoring”-rendszerű) felmérési programokhoz. A résztvevő országok többségéhez hasonlóan (Angliát és Hollandiát kivéve) Magyarország is azt a pontszámlálási módszert vette át, amelyet Dánia és Svédország alkalmazott először, 1975-ben. Ennek a módszernek a részletes leírását a Madártani Tájékoztató 1988/1. számában találhatjuk meg, itt csak a lényegét foglalom össze röviden: erdős élőhelyen, előre kiválasztott úntonalon 20 felállási ponton 5–5 percig számláljuk az ott jelen levő (látott, vagy hallott) madarakat, május 1–20. között egy tetszőleges napon a kora reggeli órákban, lehetőleg tiszta, derült, szélcsendes időben. A pontokat egymástól legalább 200 m-re kell elhelyezni, hogy az átfedés az egyes pontok között a lehető legkisebb legyen: így az útvonal hossza

min. 4 km. Minden egyes ponton meg kell határozni az erdő korát és típusát (lombos, fenyves, vagy vegyeserdő), ezt egy egyszerű kóddal kell rögzíteni. Végül a felmérés eredményét (felállási pontonként vegetációs kód, faj, egyedszám) kell beküldeni.

Az eredményekről: a mai napig 28 teljes és 2 értékelésre alkalmas adatsor érkezett be. A 28 adatsorból 11-et a Budapesti HCs, 4 a Soproni, 3–3 a Debreceni, Szegedi és Pilisi HCs tagjaitól, 1–1 pedig Tiszatelekről, Szombathelyről, Tatáról, ill. Balatonfüzfőről érkezett be. A „hivatásos” madarászok (MME, Madártani Intézet és a TIM munkatársai) 8 adatsorral vettek részt a programban; a jövőben sokkal nagyobb mértékben szeretnénk az aktív külső tagokra támaszkodni, mert csak így lehet az eredményességet növelni.

Az 580 felállási pont közül a leggyakoribb élőhelyek voltak: öreg lomboserdő (4A:207), fiatal lomboserdő (3A:76), öreg vegyeserdő (4C:50). Összesen 83 fajról érkeztek be megfigyelések. A leggyakoribb 10 faj a következő: erdei pinty (797), barátka (543), csilpcsalp-füzike (419), széncinege (390), fekete rigó (352), seregély (332), vörösbegy (330), sisegő füzike (292), fülemüle (236), citromsármány (170). Természetesen erős aránytalanság tapasztalható az idős lomboserdők gyakori madárfajai javára, mert ez volt a leggyakrabban szereplő erdőtípus. Mint ahogy azt első felhívásunkban hangsúlyoztuk, az első évi adatok élőhelyminősítésre, közösségszerkezeti elemzésekre nem alkalmasak, viszont alapadat-bázist szolgáltatnak, amelyekhez a következő évi adatokat viszonyíthatjuk. Ennek minél nagyobb pontossága érdekében a vállalt útvonalat minden évben lehetőleg változatlanul kell bejárni, ugyanazokon a felállási pontokon számlálni, lehetőleg ugyanazon a napon (max. 7 nap eltéréssel), ugyanabban az időpontban (max. 30 perc eltéréssel a kezdéshez viszonyítva). Természetesen újabb útvonalakat vállalni lehet és kell is, de mindenki, aki újonnan kapcsolódik be a munkába, a fenti feltételeket tartsa szem előtt. Szeretném, ha minél több

aktív, a madárhangokat jól ismerő tagtársam kapcsolódna be a programba. Számításaim szerint kb. 150–200 adatsor kellene évente ahhoz, hogy reális képet kapjunk a hazai erdők madárpopulációinak létszámváltozásairól. Nagyszámú megfigyelő kellene elsősorban az erdősödött Nyugat-Dunántúli (Vas, Zala, Somogy) és Északi-középhegységi (Mátra, Bükk, Zemplén? Aggtelek) területekről. Amennyiben a program már „olajozottan” működik, szándékunkban áll azt egyéb élőhelyekre is kiterjeszteni (rétek, legelők, mocsarak, stb.).

Ezúton is köszönöm részvételüket a következő tagtársaknak: Bedő Albert, Emri Tamás, Győrössy Tamás, Kalivoda Béla, Dr. Kárpáti László, Dr. Kasza Ferenc, Dr. Metzl János, Dr. Moskát Csaba, Mogyorósi Sándor, Musicz László, Dr. Nechay Gábor, Novák László, Schmidt András, Sós Endre, Szabó Balázs, Szép Tibor, Szigeti Balázs, Siprikó Sándor, Varga László, Winkler Ferenc, Dr. Wollemann Mária, Zágon András, Zeke Tamás, Andrési Pál és Andrési Pálné, Hraskó Gábor.

Waliczky Zoltán

Magyar Madártani Egyesület
1121. Budapest, Költő u. 21.

Kedves Tagtársunk!

Bizonyára már értesült róla, hogy Egyesületünk „Pusztá” nevű tudományos évkönyvét új formában készül kiadni. A változtatást gazdaságossági és szakmai szempontok egyaránt indokolják. A kiadványt tartalmában és formájában egyaránt szeretnénk a vezető európai lapokhoz közelíteni.

A folyóirat új neve „Ornis Hungarica” lesz, amely a Pusztá utódja. Célja az MME tudományos életének bemutatása a hazai és a külföldi érdeklődők számára. A tervek szerint az új folyóirat évente kétszer fog megjelenni. Ornitológiai témájú cikkeket fog közölni magyar nyelven, angol összefoglalóval. Az elsősorban nemzetközi érdeklődésre számító anyagokat angolul fogja megjelentetni, magyar összefoglalóval kiegészítve.

A levelünkhöz mellékelte útmutatóval a Pusztá volt szerzőit és az Ornis Hungarica remélt jövőbeni szerzőit keressük meg, hogy ezáltal felkeltsük az érdeklődést az új folyóirat iránt. Kéziratokat folyamatosan lehet beküldeni. Az első szám várhatóan 1990. első felében fog megjelenni. Ha már van kész anyaga az Ornis Hungarica számára, úgy azt a mellékelte instrukciók szerint elkészítve kérjük mielőbb küldje be. Az első szám szerkesztése 1989. aug. 30-án zárul.

Az új folyóirattal kapcsolatos bármilyen javaslatát, cikkeit előre is köszönjük.

Szívélyes üdvözlettel:

az Ornis Hungarica szerkesztőbizottsága:
Dr. Moskát Csaba, Dr. Székely Tamás,
Tóth László és Hraskó Gábor

**Előzetes útmutató
az Ornis Hungarica számára készülő
tanulmányok összeállításához**

Az Ornis Hungarica a Magyar Madártani Egyesület folyóirata. A lap eredeti, máshol még le nem közölt ornitológiai tárgyú tudományos cikkeket közöl magyar, vagy angol nyelven. A folyóirat elsősorban magyar, vagy közép-európai vonatkozású cikkeket fogad, ugyanakkor általános témájú, magas színvonalú kéziratokat a világ bármely tájáról szívesen vesz. Előnyben részesíti az ökológiai témájú dolgozatokat, ugyanakkor kizárólag faunisztikai tárgyú cikkeket nem közöl. A folyóirat a tervek szerint évente kétszer fog megjelenni. Az első szám 1990-ben várható.

A kéziratokat postán kérjük a szerkesztőnek elküldeni (Dr. Moskát Csaba, Természettudományi Múzeum, Ökológiai Kutatócsoport, 1088. Budapest, Baross u. 13.). A kéziratokat írógéppel gépeljük, 2-es sortávolsággal, a bal oldalon 2,5–3 cm-es margóval. Fehér írógéplapra írjunk, ne használjunk vékony másolópapírt. A papírnak csak az egyik oldalára gépeljünk. Minden lapot számozzunk be. Számítógép-printerrel írt kéziratokat csak abban az esetben fogadunk el, ha annak írásképe jó minőségű (un. LQ, vagy NLQ).

A kéziratot a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően tagoljuk fejezetekre (kivonat, bevezetés, anyag és módszer, eredmények, értékelés, köszönetnyilvánítás, irodalomjegyzék). A kivonat (abstract) hossza nem haladhatja meg a 175 szót. A köszönetnyilvánítás legyen tömör, s csak a cikk végén szerepeljen. A fejezeteket és az esetleges alfejezeteket – a cím, a kivonat, a köszönetnyilvánítás és az irodalomjegyzék kivételével – arab számokkal számozzuk be (1., 2., 2.1., 2.2, stb.) A kéziratban semmit sem szabad aláhúzni. Az idézett irodalmakra hivatkozási példák: Hale (1980), vagy (Hale 1980). Többszörös hivatkozások sorrendje legyen időrendi, ezen belül ABC-szerinti, pl. (Keve u. Schmidt 1974, Schmidt 1974a, Schmidt 1974b, Aradi 1983). A hivatkozásokat – a példának megfelelően – vesszővel válasszuk el egymástól, a szerző és az évszám közé ne tegyünk írásjelet. Kettőnél több szerzőnél szövegközi hivatkozásoknál

az első szerző neve után et al. írandó, pl. Holmes et Al. (1979). Az irodalomjegyzékbe minden hivatkozást fel kell venni, mely a szövegben elfordult, ugyanakkor a tárgykört érintő, de konkrétan nem szereplő műveket ne soroljuk fel. Az irodalomjegyzék kövesse az ABC-t, ezen belül az időrendet. Speciális eset, amikor ugyanazon szerzőnek egyszerűs és társszerzős cikkére egyaránt hivatkozunk, s a társszerzős cikknél ő az első szerző. Ebben az esetben az egyszerűs cikkek megelőzik a társszerzősöket. Az irodalomjegyzék formai szempontból az alábbi mintát kövesse:

Aradi, Cs. 1983. Telepesen fészkelő madarak etológiai vizsgálata.
– A Magyar Madártani Egyesület Tudományos ülése I., pp. 107–119.

Hale, W. G. 1980. Waders, – Collins, London.

Holmes, R. T., Bonney, R. E. u. Pacala, S. W. 1979. Guild structure of the Hubbard Brook bird community: A multivariate approach, – Ecology 60: 512–520.

Keve, A. u. Schmidt, E. 1974. Fenyőszajkó adatok. – Aquila 78–79; 229–230.

Általános szabályként elmondható, hogy folyóiratoknak csak kötettszámot adjunk meg, ezen belül füzetszámot ne. (Pl. a fenti Ecology-cikkre helytelen lenne a . . . 60(3); 512–520.-típusú hivatkozás.) Nem folyóiratszerű kiadványnál, pl. egy gyűjteményes kötetnél, vagy egy konferencia-anyagnál, esetleg egy könyvrészletnél szükséges lehet a „pp.” megjelölés az oldalszámok előtt (lásd az előző példánál Aradi Cs. cikkét). Hivatkozásoknál mindig a megjelenési évszámra kell hivatkozni, pl. a magyar szerzők gyakran az Aquila cikkekre, vagy a fent idézett IMME konferencia-anyagra az alábbi módon, helytelenül hivatkoznak: Aradi (1982), Keve u. Schmidt (1972–1973), ahol 1982 a konferencia megrendezésének, nem pedig a kötetnek a megjelenési éve, s 1972–1973 pedig az a két év, melynek kutatási eredményei – mivel évkönyvről van szó – 1974-ben jelentek meg az Aquila-ban. Könyvre történő hivatkozáskor nem kérjük a kötet összoldalszámát feltüntetni (pl. lásd a fenti példákban a Hale (1980) könyvre való hivatkozást). A folyóiratok nevét a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően kérjük

rövidíteni. Ha valaki ezt nem ismeri pontosan, akkor kérjük írja ki a teljes nevet, a rövidítést a szerkesztőség elvégzi.

A cikkben szereplő adatoknál és számítási eredményeknél az SI rendszer szerint használjuk a mértékegységeket. A dolgozatban a madárneveket a kézirat nyelvének megfelelően angolul, vagy magyarul írjuk. Minden fajt az első említésnél latinul is írjuk ki. Listaszerű táblázatoknál használjunk csak latin neveket. Latin neveknél a leíró (auctor) nevét és a leírás évszámát nem kell kiírni. A latin nevek helyesírásánál, valamint listaszerű felsorolások sorrendjénél a Peterson-könyvet vegyük alapul. (A Peterson-könyv használatát – a korábbi hazai gyakorlatban elfogadott Nomenclator helyett – három dolog indokolja: (1) A Nomenclatorban csak a hazai előfordulású fajok szerepelnek, ugyanakkor – esetenként – a lapban külföldi vizsgálatokon alapuló cikkek is helyet kaphatnak. (2) Számos esetben szükséges a hazai eredmények összehasonlítása külföldiekkel is, s ekkor a fajokra történő hivatkozási sorrend megállapításához legalább európai léptékű fajlistát kell használnunk. (3) A Nomenclatort külföldön ért kritikák miatt célszerűbbnek tűnik egy Európában általánosan ismert referenciát használni a latin nevek helyesírásának és a fajok sorrendjének megállapítására.)

A kézirat magyar, vagy angol nyelven nyújtható be. Angol nyelvű cikkhez rövid magyar összefoglalást kell mellékelni. Magyar nyelvű cikkeknel a folyóirat a kivonatot („abstract”) angolul is közli. A cikk címe, valamint a szerző/k/ postacíme külön az első oldalon szerepeljen. A cikkhez csatolni kell a táblázatokat, az ábramagyarázatokat és az ábrákat. Terjedelmes táblázatok és fotók közlését a lap nem vállalja. Nem lehet ugyanazt az anyagot táblázatos és ábra formában is bemutatni. A táblázatok és ábrák számozása arab számokkal – külön-külön egytől folyamatosan történjen. A táblázatok szövege a táblázat fölé gépelendő, ugyanakkor az ábráké külön lapra, egymás alá folyamatosan, „Ábramagyarázat” címszó után. A pauszpapírra rajzolt eredeti ábrák felső szélére ceruzával írjuk rá a szerző/k/ nevét. A folyóirat előállítási költségének csökkentése érdekében kerüljük a túl sok táblázatot és ábrát. Fényképek közlésének engedélyezését a szerzőknek a szerkesztőtől kell

kérni a kézirat benyújtásakor. Általában fényképek nem fogadhatók el közlésre, kivételes esetben ez csak a szerző költségére és a szerző ügyintézésével oldható meg. A kéziratot 3 jól olvasható, egymással azonos példányban kérjük beküldeni. Minden példányhoz csatoljuk a mellékleteket is (táblázat, ábra). Minden példányhoz elegendő az ábrákról másolatot csatolni (pl. xerox-másolat), az eredeti ábrákat ezeken felül egy példányban kérjük beküldeni. Az eredeti ábrákat pauszpapíron fekete tussal rajzoljuk. Feliratozásukhoz használjunk betűsablont, vagy öntapadós nyomdai betűket (pl. Alfabet). Az ábrán szereplő jelek méretét úgy kell megválasztani, hogy a kinyomtatott változatban se legyen 2 mm-nél kisebb (javasolható pl. a 3,2 mm-es normál Helvetica Alfabet használata). Általánosságban kerüljük a kövér (bold) betűk és számok használatát. Ábrát kézzel, vagy írógéppel feliratozni nem szabad.

A kéziratokat 2 egymástól független hazai, vagy külföldi bíráló értékeli, melynek véleményét — a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően — névaláírás nélkül a szerkesztő a szerzőnek elküldi. A szakmai vélemények és a formai kívánalmak alapján a szerkesztőbizottság dönt a kézirat elfogadásáról, elutasításáról, vagy a felmerült kívánalmak szerinti átdolgoztatásáról.

A folyóirathoz benyújtott kéziratot egyidejűleg más laphoz benyújtani nem szabad. Az átdolgozásra javasolt kéziratokat a lehető legrövidebb időn belül kérjük visszaküldeni. Ha a szerző az átdolgozásra javasolt cikket 3 hónap után küldi vissza, úgy azt a szerkesztőség újonnan benyújtottnak tekinti, s azt ismétlen 2 bírálónak küldi ki véleményezésre. Kézirat elfogadására a szerkesztőbizottság véleménye alapján a szerkesztő jogosult. Közlésre elfogadott kéziratot a szerkesztőségtől visszakérni nem lehet. A korrektúrát a szerkesztőség a szerzőknek postán elküldi, melyet a korrektúrához mellékelendő útmutató szerint ki kell javítani, s azt a lehető legrövidebb időn belül (egy-két nap alatt) vissza kell küldeni. A korrektúrán lényegi változtatást végezni, új szövegrészeket beszúrni, ill. régieket törölni már nem lehet, a korrektúra csak a kézirat és a kefelevonat közötti eltérések (hibák) kijavítására korlátozódhat. A megjelent cikkből minden szerző (társszerzős cikk esetén az első szerző) 25 ingyenes különnyomatot kap, további példányok a szerző költségére

rendelhetők a korrektúra-példány visszaküldésével egyidőben. Társ szerzős cikkeknel minden szükséges levelezést a szerkesztőség az első szerzővel bonyolít, hacsak a szerzők másként nem rendelkeznek. A kézirattal kapcsolatos minden levelezést a szerzők a szerkesztővel folytassák, hacsak az ennek alkalmi megváltoztatását külön nem kéri.

**az Ornis Hungarica
szerkesztőbizottsága**

Madarász Suli tábor Fülöpházán

Ez év tavaszán jött az ötlet, hogy az Egyesület tulajdonában lévő fülöpházi Horváth-tanyán egész nyáron át tartó táboroztatást kellene indítani általános iskolás gyerekek részére. Elsősorban olyan gyerekeket akartunk fogadni, akik nem voltak még madarász táborban, sőt igen keveset tudnak a természetről. Ahhoz azonban, hogy 9 héten át heti váltásban 20–20 gyereket tudjunk fogadni jelentős átépítésekre, illetve javításokra volt szükség úgy magán az épületen, mint annak környékén.

Végül is a központi iroda dolgozói Molnár László és néhány tagtársunk segítségével, akiknek ezúton is hadd mondjak név szerint köszönetet, Deák Eta, Emődi István, Berdó József, Kónya Henrik, Kovács Sándor, Oroszi Zoltán, Wrabéli Ervin és felesége, Jolsvai Gábor közreműködésével elkészült június 24-ére a tanya és környéke, – jöhettek a gyerekek. Mikor e sorokat írom, már a harmadik turnus dolgozik a Madarász Suli táborban. Dolgozik, mert az ott lévő gyerekek – 2 felnőtt irányításával – túlzás nélkül írhatom, kemény terepi és elméleti oktatásban részesülnek.

Az eddigiekből is lemérhető, hogy az ötlet jó volt, a gyerekek – kevés kivétellel – élvezik, szívesen dolgoznak. Azt hiszem, ez a tábor jelentős hiányt pótol, hiszen az ilyen korú gyerekeket és különösen képzetlen gyerekeket kevés kivétellel egyik táborunk sem fogadta. Az azonban nem kétséges, hogy kell az ilyen korú gyerekekkel foglalkoznunk, sőt minél többet és minél többel.

A tábor részvételi költsége – a madarász táborokhoz mérten – magas, napi 220,- Ft, de csak így tudjuk a vezetőket, élelmezést, felszerelést, stb. biztosítani. Ennek ellenére, a turnusokra többszörös a túljelentkezés, így sajnos igen sok gyereket el kellett utasítanunk.

Péchy Tamás

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Ambrus Béla: Tövisszú gébics (<i>Lanius collurio</i>) fészkelése szokatlan magasságban	42
Árkosi József: Az ezüstsirály (<i>Larus argentatus</i>) első hazai költése.	21
Bank László: Rendellenes szárnyú cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>).	52
Bank László: A VIII. Sumonyi Ornitológiai Tábor eredményei 1988	46
Dr. Bankovics Attila: A Nomenclatura Állandó Bizottság jelentése, 1988.	48
Dr. Bankovics Attila: Bonaparte sirály (<i>Larus philadelphia</i>) Magyarországon.	23
Dr. Bankovics Attila: Viharsirály (<i>Larus canus</i>) fészkelése Magyarországon.	22
Dr. Bankovics Attila: Dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>) és tavi kagyló (<i>Anodonta anatina</i>) interakciója	41
Bodnár Mihály: Kis kárókatona (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>) költés a poroszlói gémtelenen	26
Dr. Csörgő Tibor: Törpesármány (<i>Emberiza pusilla</i>) Magyarországon	20
Ecsedi Zoltán – Szondi László: A fehérfarkú lilebíbic (<i>Chettusia leucura</i>) újabb előfordulása Magyarországon.	27
Forgách Balázs: Lazurcinege (<i>Parus cyanus</i>) megkerülése Magyarországon.	20
Góczán József: Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>) szokatlanul késői költése.	43
Hadarics M. – Mogyorósi S. – Pellingner A.: A II. Csörgey Titus Emléktábor Fertő-tó 1988.	47
Haraszthy László: Vörös Könyv Bulgáriában.	15
Horváth Jenő: Küszvágó csér (<i>Sterna hirundo</i>) és dankasirály (<i>Larus ridibundus</i>) fészkelési adatai a Kis-Balaton Védőrendszer I. ütemén (1985–1987)	12
Jakab Béla: 3. körzeti szeminárium „Ciconia ’88 Komarnoban 1988. június 28–29-én	9

	oldal
Kertész László: Szellőzőcsőben költő vörös vércse (<i>Falco tinnunculus</i>)	40
Kertész László – Komjáti Zoltán: Bubosbanka (<i>Upupa epops</i>) rendhagyó költése	42
Király Gergely: Hozzászólás a korai csicsörke (<i>Serinus serinus</i>) előfordulásokhoz	35
Dr.Kovács Gábor: Pusztai ölyv (<i>Buteo rufinus</i>) átteelése a Hortobágyon	34
Dr.Kovács Gábor: Örvös lúd (<i>Branta bernicla</i>) és vörösnyakú lúd (<i>Branta ruficollis</i> újabb hortobágyi előfordulásai 1988–89-ben	35
Lendvai Gábor: A rétszilasi-halastavak fészkelő állományának változása 1984–88 között	29
Nagy Tamás – Réti Szabó Gábor – Tokody Béla – Széll Antal: Kis kárókatona (<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>) megfigyelések a Dél-Alföldön	26
Nechay Gábor: Színes gólyagyűrűk	52
Pellinger Attila – Mogyorósi Sándor: Fügőcinege (<i>Remiz pendulinus</i>) késői fiókanevelése	43
Dr.Rékási József: Dolmányos sirály (<i>Larus marinus</i>) megfigyelése a Dunántúlon	24
Rozgonyi Sándor: Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>) különös fészkelése	41
Rozgonyi Sándor: Régi költőoduját újra felhasználó fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	40
Schmidt Egon: Élőhelyvédelem	4
Schmidt Egon: A szajkók (<i>Garrulus glandarius</i>) számának emelkedése a Gellérthegyén	38
Schmidt Egon: Újabb gémtelep Dinnyésen?	8
Schmidt Egon: Néhány adat a sámarigó (<i>Copsychus malabaricus</i>) szaporodás-biológiájához volieres tenyésztés során	53
Schmidt Egon: Adatok a geze (<i>Hippolais icterina</i>) tavaszi vonulásának üteméhez	36
Szekrényi György – Zágon András: Budakeszi gyűrűzőtábor 1986–1987	44

	oldal
Szentendrey Géza – Szekrényi György: Kormos légykapó (<i>Muscicapa hypoleuca</i>) előfordulások a Pilisben	32
Szimuly György: Túzok (<i>Otis tarda</i>) előfordulási adatok a magyar-osztrák határsávból 1987-ben	11
Szondi László: Héjasas (<i>Hieraeetus fasciatus</i>) a Hortobágyi Nemzeti Park peremén	33
Dr. Tölgyesi József: Madárvédelmi ankét Zircen	17
Varga Zsolt: 1988-as állomány-adatok az Aggteleki Nemzeti Parkból és környékéről (30 000 ha)	6
Varga Zsolt: Kormos légykapó (<i>Ficedula hypoleuca</i>) a Börzsönyben költési időben	31
Vizslán Tibor: Sajóecsegi fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>) fészkelek (1988)	25
Dr. Vöröss László Zsigmond: Dolmányos sirály (<i>Larus marinus</i>) Szegeden	24
Waliczky Zoltán: Beszámoló az u.n. „Dán-módszerű” madárszámlálási program első évéről	56

**Kizárólag belső terjesztésre.
Készült a Magyar Madártani Egyesület
házinyomdájában
Felelős kiadó: Péchy Tamás**

